

ЦАГДААГИЙН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

ХУУЛИЙН ХЭЛТЭС

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

**МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТАЛААР**

2021 он

МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ТУХАЙ

Оршил

Монгол Улсын Их Хурлаас 2021 оны 01 дүгээр сарын 15-ны өдөр Монгол Улсын Шүүхийн тухай хуулийг баталж, 2021 оны 03 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн бүх нийтээр даган мөрдөж байна.

Монгол Улсын шүүхийн тухай хууль 16 бүлэг, 118 зүйлтэй.

Хуулийн үзэл баримтлал

Монгол Улсын Их Хурлаас 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин наймдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг болон Дөчин есдүгээр зүйлийн 5 дахь хэсэгт оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр шүүхийг тойргийн зарчмаар байгуулж болох, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн бүрэлдэхүүнийг өргөтгөх, бүрэлдэхүүнд тавигдах шаардлага, томилох журмыг шинэчлэн өөрчлөх шаардлага бий болсон.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн шүүх эрх мэдэлтэй холбоотой хэсэг нь “Шүүх эрх мэдлийн хариуцлагыг дээшлүүлж, хараат бус байдлыг хангах” үндсэн чиглэлийн хүрээнд хийгдсэн бөгөөд Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 02 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх хуваарь”-т:

1. Шүүхийг тойргийн зарчмаар байгуулахдаа иргэний шүүхэд хандах эрхийн баталгааг бодитой хангах, шүүгчийн ажлын ачааллыг тэнцвэржүүлэх, шүүгчийг мэргэшүүлэх, шүүхийн үйлчилгээг иргэдэд ойртуулж хүртээмжтэй болгох үндсэн зарчимд нийцүүлэх;

2. Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн бие даасан, хараат бус, тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор түүний бүрэлдэхүүний тавыг шүүгчид дотроосоо хувь тэнцүүлэн сонгож, бусад таван гишүүнийг бусад институтээс тэнцвэртэй оролцооны үндсэн дээр нээлттэй нэр дэвшүүлэн, сонгон шалгаруулж томилох, гишүүдийг зөвхөн нэгэн бүрэн эрхийн хугацаанд ажиллуулах, Зөвлөлийн даргыг гишүүд дотроосоо сонгох журмыг хуулиар тогтоох;

3. Шүүгчийн хараат бус байдлыг хангахтай холбоотой Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн үйл ажиллагааны тайланг Улсын дээд шүүхэд танилцуулах зохицуулалтыг хуульчлах зэрэг асуудлыг тусгажээ.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд орсон нэмэлт, өөрчлөлт болон Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан дээрх бодлогын баримт бичгийн холбогдох хэсгүүд нь мөрдөгдөж байгаа шүүхийн багц хуулийг шинэчлэх үндсэн нөхцөл болж байгаа бөгөөд шүүхийн багц хуулийг шинэчлэхдээ Монгол Улсын Үндсэн хуульд орсон нэмэлт, өөрчлөлтийн үзэл санааг тууштай баримтлах, мөнхүү хуулийн мөрдөгдөж байгаа зохицуулалтуудад захирагдах, хуулийг хуульчдаас гадна иргэн, хуулийн этгээдийн хэрэглээнд нийцүүлэх зэрэг зүй ёсны шаардлагуудыг харгалзан үзэж, хангах шаардлага тулгарч байсан.

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас 1985 онд сайшаан баталсан Шүүхийн бие даасан байдлын талаарх НҮБ-ын үндсэн зарчмуудын 7-д “Гишүүн улс нь шүүхийг үндсэн чиг үүргээ зохих ёсоор хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хангалттай нөөц, эх үүсвэрээр хангах үүрэгтэй”, 13-д “Шүүгчийг дэмжих буюу дэвшүүлэх тогтолцоо нь бодит хүчин зүйл, эзэмшсэн байх ур чадвар, туршлагад суурилсан байх ёстой” гэсэн нь харгалзан үзэж, хэрэгжүүлбэл зохих шаардлага мөн юм.

Үүний хүрээнд авч үзвэл шүүх эрх мэдэлд тулгамдаж байгаа дараах асуудлууд байна:

Шүүхийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны ачаалал, шийдвэрлэж байгаа хэрэг, маргааны тоо нэмэгдэж байгаатай уялдуулан Улсын Их Хурлаас 2016 оны 42 дугаар тогтоолоор анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн шүүгчийн орон тоог 699 байхаар тогтоосон. Өнөөгийн байдлаар анхан шатны шүүхэд 361, давж заалдах шатны шүүхэд 104, нийт 481 шүүгч ажиллаж байгаа бөгөөд улсын төсөвт батлагдсан цалингийн сан хүрэлцээгүйн улмаас хэрэг маргааны өсөлт, шүүхийн ачаалалтай уялдуулан шүүгч шинээр томилж ажиллуулах боломжгүй болж, улмаар нэг шүүгчид ногдох ажлын ачаалал эрс өсөж байна.

Тухайлбал, “Хөгжлийн санаачилга бодлогын судалгааны төв”-өөс 2018 онд хийсэн шүүгчийн ажлын ачаалал тодорхойлох судалгаагаар анхан шатны шүүхийн нэг шүүгчийн жилд шийдвэрлэх хэрэг маргааны тоо нь иргэний хэргийн хувьд 200, эрүүгийн хэргийн хувьд 75, захиргааны хэргийн хувьд 42 байх нь хэвийн ачаалал гэж дүгнэсэн байна. Гэтэл бодит байдал дээр иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүгч жилд дунджаар 300 гаруй хэрэг хянан шийдвэрлэж байна. Шүүхийн хүний нөөцийн хүрэлцээгүй байдал нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хуульд заасан хугацаа хэтрэх, шүүхээр үйлчлүүлж байгаа иргэдийг чирэгдүүлэх, улмаар шүүхийн шүүн таслах ажиллагааны чанарт муугаар нөлөөлөх нөхцөл байдалд хүргэж байна гэж хууль санаачлагчаас үзжээ.

Мөн Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг 2012 онд батлагдсан Монгол Улсын Шүүхийн тухай хуульд хийхэд энэхүү хуулийг боловсронгуй болгох хэрэгцээ, шаардлагын талаар тодорхой дүгнэлт, санал гаргасан байна. Үүнд:

1. Шүүхийн тогтолцоонд “тойргийн” зарчмыг нэвтрүүлэх, шүүхийг хэрэг маргааны төрлөөр дагнан байгуулах нь шүүхийн харилцан адилгүй ачааллыг бууруулах, шүүх, шүүгчийг мэргэшүүлэх, мэргэшсэн шүүгчээр хэрэг маргаанаа шийдвэрлүүлэх эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэхэд чухал ач холбогдолтой;

2. Шүүхийн тухай хуульд тусгасан эдийн засгийн баталгааг хангахын тулд дараах арга хэмжээг авах шаардлагатай:

а) Монгол Улсын шүүхийн эдийн засгийн баталгааг хангах үүднээс шүүхийн төсвийн улсын нэгдсэн төсөвт эзлэх хувийн доод хэмжээг холбогдох хуульд тусгах.

б) Үндсэн хуулийн Дөчин наймдугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Шүүх улсын төсвөөс санхүүжнэ. Шүүх үйл ажиллагаагаа явуулах эдийн засгийн баталгааг төр хангана” гэж заасан боловч шүүхийн хууль тогтоомжид эдийн засгийн баталгааг хангах арга замыг бусад хуультай уялдуулж зохицуулаагүйн улмаас шүүхийн төсвийг бууруулж батлахад хүргэж байна;

3. Шүүхийн ил тод, нээлттэй байдал сайжирч байгаа боловч шүүхийн шийдвэрийн чанарыг сайжруулах, шүүх эрх мэдлийг бэхжүүлэх арга зам нь тодорхой бус байна гэжээ.

Иймээс цагдаагийн байгууллага, алба хаагчтай холбоотой мэдвэл зохих зүйл, заалтаас түүвэрлэн энэхүү мэдээллийг боловсрууллаа.

Хуулийн бүтэц

№	Бүлэг	Зохицуулсан харилцаа
1	НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ	1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт 2 дугаар зүйл. Монгол Улсын шүүхийн хууль тогтоомж 3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт 4 дүгээр зүйл. Шүүхийн эрхэм зорилго
2	ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ШҮҮХ ЭРХ МЭДЛИЙГ	5 дугаар зүйл. Шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдал 6 дугаар зүйл. Шүүх хууль дээдлэх, гагцхүү хуульд

	ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРЧИМ	<p>захирагдах</p> <p>7 дугаар зүйл.Хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байх</p> <p>8 дугаар зүйл.Мэтгэлцэх зарчим</p> <p>9 дүгээр зүйл.Гэм буруутайд тооцож үл болох</p> <p>10 дугаар зүйл.Шүүхийн үйл ажиллагаан дахь иргэдийн оролцоо</p> <p>11 дүгээр зүйл.Шүүн таслах ажиллагаа явуулах хэл</p> <p>12 дугаар зүйл.Шүүхийн үйл ажиллагаа нээлттэй, ил тод байх</p>
3	ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ТОГТОЛЦОО	<p>13 дугаар зүйл.Шүүхийн тогтолцоо</p> <p>14 дүгээр зүйл.Шүүх байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах</p> <p>15 дугаар зүйл.Шүүхийн бүрэлдэхүүн</p> <p>16 дугаар зүйл.Шүүгчийн нийтлэг бүрэн эрх</p> <p>17 дугаар зүйл.Ерөнхий шүүгчийн бүрэн эрх</p> <p>18 дугаар зүйл.Танхимын тэргүүний бүрэн эрх</p> <p>19 дүгээр зүйл.Шүүгчдийн зөвлөгөөн</p> <p>20 дугаар зүйл.Нийт шүүгчийн чуулган</p> <p>21 дүгээр зүйл.Шүүхийн тамга, тэмдэг, хэвлэмэл хуудас, албан хэрэг хөтлөлт</p> <p>22 дугаар зүйл.Шүүхийн шийдвэр</p> <p>23 дугаар зүйл.Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх</p> <p>24 дүгээр зүйл.Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн хүрээлэн</p>
4	ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХ	<p>25 дугаар зүйл.Улсын дээд шүүх, түүний бүрэн эрх</p> <p>26 дугаар зүйл.Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан</p> <p>28 дугаар зүйл.Улсын дээд шүүхийн танхимын бүрэн эрх</p>
5	ТАВДУГААР БҮЛЭГ ДАВЖ ЗААЛДАХ ШАТНЫ ШҮҮХ	29 дүгээр зүйл. Давж заалдах шатны шүүх, түүний бүрэн эрх
6	ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХ	30 дугаар зүйл. Сум буюу сум дундын, дүүргийн болон захиргааны хэргийн шүүх, түүний бүрэн эрх
7	ДОЛДУГААР БҮЛЭГ ШҮҮГЧИД ТАВИХ БОЛЗОЛ, ШААРДЛАГА	31 дүгээр зүйл. Шүүгчид тавих болзол, шаардлага

8	<p>НАЙМДУГААР БҮЛЭГ ШҮҮГЧИЙГ СОНГОН ШАЛГАРУУЛАХ, ТОМИЛОХ</p>	<p>32 дугаар зүйл.Шүүгчийг сонгон шалгаруулах журам 33 дугаар зүйл.Шүүгчид нэр дэвшигчийг бүртгэх 34 дүгээр зүйл.Шүүгчид нэр дэвшигчийн шалгалт 35 дугаар зүйл.Шүүгчид нэр дэвшигчийг өргөн мэдүүлэх 36 дугаар зүйл.Шүүгчийг томилох, танхимын тэргүүн, Ерөнхий шүүгчийг сонгох 37 дугаар зүйл.Шүүгчийг мэргэшүүлэх</p>
9	<p>ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ ШҮҮГЧИЙН БҮРЭН ЭРХ ҮҮСЭХ, ТҮДГЭЛЗҮҮЛЭХ, ДУУСГАВАР БОЛОХ ҮНДЭСЛЭЛ, ЖУРАМ</p>	<p>38 дугаар зүйл.Шүүгчийн бүрэн эрх үүсэх, шүүгчийн тангараг, түүнийг өргөх журам 39 дүгээр зүйл.Шүүгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх, шүүгчийн бүрэн эрх түдгэлзэх 40 дүгээр зүйл.Шүүгчийн бүрэн эрх дуусгавар болох 41 дүгээр зүйл.Ерөнхий шүүгч, танхимын тэргүүн, шүүгчийн бүрэн эрх дуусгавар болох хугацааг тоолох</p>
10	<p>АРАВДУГААР БҮЛЭГ ШҮҮГЧИЙН ХАРААТ БУС БАЙДАЛ, ТҮҮНИЙГ ХАНГАХ БАТАЛГАА</p>	<p>42 дугаар зүйл.Шүүгчийн хараат бус байх зарчим, баталгаа 43 дугаар зүйл.Шүүгчийг шилжүүлэх, сэлгэн ажиллуулах 44 дүгээр зүйл.Шүүгчийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцохыг хориглох 45 дугаар зүйл.Нөлөөллийн мэдүүлэг хөтлөх 46 дугаар зүйл.Шүүх, шүүгчийн эдийн засгийн баталгаа 47 дугаар зүйл.Шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний нийгмийн баталгаа 48 дугаар зүйл.Шүүгчийн мэргэшлийн түвшнийг дэмжих 49 дүгээр зүйл.Шүүгчийн халдашгүй байдал</p>
11	<p>АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ ШҮҮГЧИД ХОРИГЛОХ ЗҮЙЛ, АШИГ СОНИРХЛЫН ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ</p>	<p>50 дугаар зүйл.Шүүгчид хориглох зүйл 51 дүгээр зүйл.Шүүгчийн ашиг сонирхлын зөрчлийн зохицуулалт 52 дугаар зүйл.Шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний хөрөнгө, орлогын мэдүүлэг 53 дугаар зүйл.Шүүгчийн иргэний эрхэд тавих хязгаарлалт</p>
12	<p>АРВАН ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ШҮҮГЧИД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА</p>	<p>54 дүгээр зүйл.Шүүгчид хүлээлгэх хариуцлага 55 дугаар зүйл.Шүүгчийн сахилгын зөрчил 56 дугаар зүйл.Шүүгчид оногдуулах сахилгын шийтгэл</p>

		57 дугаар зүйл. Шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулах
13	АРВАН ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ШҮҮХИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДАЛ	<p>58 дугаар зүйл.Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн бүрэн эрх</p> <p>59 дүгээр зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчид тавих шаардлага</p> <p>60 дугаар зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл</p> <p>61 дүгээр зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчийн хараат бус байдал</p> <p>62 дугаар зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалт</p> <p>63 дугаар зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчийг сонгох</p> <p>64 дүгээр зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах</p> <p>65 дугаар зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчийг мэдээллээр хангах</p> <p>66 дугаар зүйл.Иргэдийн төлөөлөгч оролцох</p> <p>67 дугаар зүйл.Иргэдийн төлөөлөгчийг ажиллах нөхцөлөөр хангах, хөлс олгох</p>
14	АРВАН ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ЕРӨНХИЙ ЗӨВЛӨЛ, ТҮҮНИЙ БҮРЭЛДЭХҮҮН, БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	<p>68 дугаар зүйл.Шүүхийн захиргаа</p> <p>69 дүгээр зүйл.Шүүхийн захиргааны үйл ажиллагаанд баримтлах зарчим</p> <p>70 дугаар зүйл.Ерөнхий зөвлөл, түүний чиг үүрэг</p> <p>71 дүгээр зүйл.Шүүхийн бие даасан байдлыг хангах</p> <p>72 дугаар зүйл.Шүүхийг хүний нөөцөөр хангах</p> <p>73 дугаар зүйл.Шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах</p> <p>74 дүгээр зүйл.Шүүхийн санхүү, эдийн засгийн баталгааг хангах</p> <p>75 дугаар зүйл.Мэдээллээр хангах</p> <p>76 дугаар зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, бүрэн эрхийн хугацаа</p> <p>77 дугаар зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлэх, томилох, сонгох журам</p> <p>78 дугаар зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн ажлын алба</p> <p>79 дүгээр зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн хуралдаан, түүнээс гарах шийдвэр</p> <p>80 дугаар зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрх</p> <p>81 дүгээр зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн даргын бүрэн эрх</p>

		<p>82 дугаар зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүний үүрэг, хориглох зүйл</p> <p>83 дугаар зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнийг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөх, огцруулах</p> <p>84 дүгээр зүйл.Ерөнхий зөвлөлийн гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга, түүний бүрэн эрх</p> <p>85 дугаар зүйл.Шүүхийн Тамгын газар</p> <p>86 дугаар зүйл.Шүүхийн Тамгын газрын чиг үүрэг</p> <p>87 дугаар зүйл.Шүүхийн Тамгын газрын даргын бүрэн эрх</p> <p>88 дугаар зүйл.Шүүхийн захиргааны ажилтан</p> <p>89 дүгээр зүйл.Шүүгчийн туслах</p> <p>90 дүгээр зүйл.Шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга</p> <p>91 дүгээр зүйл.Шүүхийн захиргааны бусад ажилтан</p> <p>92 дугаар зүйл.Шүүхийн захиргааны ажилтны ёс зүй</p> <p>93 дугаар зүйл.Шүүхийн захиргааны ажилтны сахилгын зөрчилд гомдол гаргах, түүнийг шийдвэрлэх</p> <p>94 дүгээр зүйл.Шүүхийн захиргааны ажилтны сургалт</p>
15	<p>АРВАН ТАВДУГААР БҮЛЭГ САХИЛГЫН ХОРОО</p>	<p>95 дугаар зүйл.Сахилгын хороо</p> <p>96 дугаар зүйл.Сахилгын хорооны зөвлөгөөн</p> <p>97 дугаар зүйл.Сахилгын хорооны дарга, гишүүний бүрэн эрх</p> <p>98 дугаар зүйл.Сахилгын хорооны дарга, гишүүний үүрэг, хориглох зүйл</p> <p>99 дүгээр зүйл.Сахилгын хорооны гишүүнийг чөлөөлөх, огцруулах, сахилгын бусад шийтгэл оногдуулах</p> <p>100 дугаар зүйл.Сахилгын хорооны ажлын алба</p>
16	<p>АРВАН ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ САХИЛГЫН ХЭРЭГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ</p>	<p>101 дүгээр зүйл.Шүүгчид холбогдох сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэх ерөнхий нөхцөл</p> <p>102 дугаар зүйл.Сахилгын хэргийн оролцогчийн эрх, үүрэг</p> <p>103 дугаар зүйл.Өргөдөл, мэдээлэл гаргах, хүлээн авах, хуваарилах</p> <p>104 дүгээр зүйл.Сахилгын хэрэг үүсгэх, үүсгэхээс татгалзах, гомдол хянан шийдвэрлэх</p> <p>105 дугаар зүйл.Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа</p> <p>106 дугаар зүйл.Нотлох баримт бүрдүүлэх ажиллагаа</p> <p>107 дугаар зүйл.Бичмэл нотлох баримт</p>

	<p>108 дугаар зүйл.Шинжээчийн дүгнэлт</p> <p>109 дүгээр зүйл.Тэмдэглэл</p> <p>110 дугаар зүйл.Сахилгын хорооны хуралдаанд бэлтгэх ажиллагаа</p> <p>111 дүгээр зүйл.Сахилгын хорооны хуралдаан</p> <p>112 дугаар зүйл.Сахилгын хорооны хуралдааны шийдвэр</p> <p>113 дугаар зүйл.Сахилгын хорооны хянан үзэх хуралдаан</p> <p>114 дүгээр зүйл.Хяналтын тогтоолд гомдол гаргах</p> <p>115 дугаар зүйл.Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан</p> <p>116 дугаар зүйл.Шүүгчийн сахилгын хэргийн бүртгэл, тайлан болон шийдвэрийн ил тод байдал</p> <p>117 дугаар зүйл.Хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага</p> <p>118 дугаар зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох</p>
--	---

Хуулийн зүйл заалтаас

Хуулийн зорилт /1 дүгээр зүйл/

Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын шүүхийн тогтолцоо, зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа, шүүгчид тавих болзол, шаардлага, шүүгчийн бүрэн эрх, эрх зүйн байдал, шүүгчийн хараат бус, шүүхийн бие даасан байдлыг хангах, шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлох, Шүүхийн ерөнхий зөвлөл болон Шүүхийн сахилгын хорооны бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг тогтоохтой холбогдсон харилцааг.

Монгол Улсын шүүхийн хууль тогтоомж /2 дугаар зүйл/

Монгол Улсын шүүхийн хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт /3 дугаар зүйл/

Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:	
1.	“дагнасан шүүх” гэж эрүү, иргэн, захиргааны зэрэг шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр дагнан байгуулсан шүүхийг;
2.	“нөлөөллийн мэдүүлэг” гэж шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнд хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад аливаа этгээдээс нөлөөлөхөөр оролдсон үйлдлийг тэмдэглэн баталгаажуулсан баримт бичгийг;
3.	“шүүгч” гэж хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу томилогдож, шүүгчийн тангараг өргөсөн, шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлж байгаа Монгол Улсын иргэнийг;
4.	“шүүх” гэж Монгол Улсын Үндсэн хууль болон энэ хуульд заасны дагуу байгуулагдан хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэж, заавал биелүүлэх шийдвэр гаргадаг шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг.

Шүүхийн эрхэм зорилго /4 дүгээр зүйл/

Шүүх дараах эрхэм зорилготой байна:	
1.	Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, Үндсэн хуульт байгууллыг бататган бэхжүүлж, хамгаалах;
2.	хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх;
3.	хууль дээдлэх, шударга ёсыг бэхжүүлэх;
4.	шударга шүүхээр шүүлгэх иргэний эрхийг хангах.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ
ШҮҮХ ЭРХ МЭДЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРЧИМ

Шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдал /5 дугаар зүйл/

1.	Шүүх нь шүүх эрх мэдлийг аливаа этгээдээс хараат бусаар хэрэгжүүлнэ.
2.	Шүүгчийн хараат бус, шүүхийн бие даасан байдлыг алдагдуулсан хууль тогтоомж болон хэм хэмжээний акт гаргахыг хориглоно.
3.	Бүх шатны шүүхийн шүүгч, Ерөнхий шүүгч бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ бусад шүүгчийн шүүн таслах ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцох, тухайлсан хэрэг, маргаантай холбоотой заавар өгөх, удирдамжаар хангах, шүүгчид тодорхой хэрэг, маргааныг нэр заан хуваарилах зэргээр шүүгчийн хараат бус байдалд халдахыг хориглоно.
4.	Шүүх нь Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасны дагуу нийлүүлэх эд хөрөнгө, зээл, тусламж, олон улсын болон хүмүүнлэгийн тусламжийн төсөл, хөтөлбөрөөс бусад хэлбэрээр хандив, санхүүгийн туслалцаа авахыг хориглоно.
5.	Бүх шатны шүүхийн шүүгчийн орон тоо нь шүүгчийн хараат бус, шүүхийн бие даасан байдлыг хангаж, шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхэд хүрэлцээтэй байна.
6.	Шүүх бие даасан төсөвтэй байх бөгөөд шүүхээс үйл ажиллагаагаа тасралтгүй явуулах нөхцөлийг төр хангана. Шүүхийн төсвийн урсгал зардлын хэмжээг төсвийн хэмнэлтээс бусад тохиолдолд өмнөх жилийнхээс бууруулахыг хориглоно.
7.	Шүүхийн төсөв Улсын дээд шүүх, аймаг, нийслэлийн шүүх, сум буюу сум дундын, дүүргийн шүүх, дагнасан шүүх болон Шүүхийн ерөнхий зөвлөл /цаашид “Ерөнхий зөвлөл” гэх/, Шүүхийн сахилгын хороо /цаашид “Сахилгын хороо” гэх/-ны төсвөөс бүрдэнэ.
8.	Шүүхийн үйл ажиллагааг хэвийн, тасралтгүй явуулах, дэмжлэг үзүүлэх, аюулгүй байдал болон судалгаа, мэдээллээр хангах үндсэн чиг үүрэг бүхий захиргааны байгууллага байх ба түүний эрх зүйн байдалтай холбогдсон харилцааг энэ хуулиар зохицуулна.
9.	Шүүх өөрийн байртай байх бөгөөд шүүх, шүүхийн захиргааны байгууллагын байр төрийн хамгаалалтад байна.
10.	Шүүхийн байранд шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхээс өөр үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно.
11.	Шүүх эрх мэдэл хөгжлийн бодлоготой байх бөгөөд түүнийг Ерөнхий зөвлөл хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулж, Улсын дээд шүүх, Засгийн газартай зөвшилцөн Улсын Их Хуралд уламжилна.

Шүүх хууль дээдлэх, гагцхүү хуульд захирагдах /6 дугаар зүйл/

1/Хууль дээдлэх нь шүүхийн зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.

2/Шүүхээр хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбогдсон харилцааг тухайлсан хуулиар зохицуулна.

3/Шүүх хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхдээ Монгол Улсын Үндсэн хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан, албан ёсоор нийтлэгдсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээг хэрэглэнэ.

4/Шүүх хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхэд хэрэглэх хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцээгүй, эсхүл харшилсан гэж үзвэл тухайн хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг түдгэлзүүлж, тухайн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээний талаарх саналаа Улсын дээд шүүхэд гаргана.

Хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байх /7 дугаар зүйл/

Монгол Улсад хүн бүр үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсрол болон бусад байдал, түүнчлэн хуулийн этгээдийн өмчийн хэлбэр, төрлөөс үл хамаарч хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байна.

Мэтгэлцэх зарчим /8 дугаар зүйл/

1/Шүүн таслах ажиллагааг мэтгэлцэх зарчмын үндсэн дээр явуулна.

2/Шүүгдэгч, хохирогч, нэхэмжлэгч, хариуцагч, тэдгээрийн төлөөлөгч, өмгөөлөгч, прокурор болон бусад оролцогчийг шүүх хуралдаанд мэтгэлцэх эрхээ хэрэгжүүлэх боломжоор тэгш хангана.

3/Шүүх хуралдааны үеэр мэтгэлцэх журмыг хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх холбогдох хуулиар зохицуулна.

Гэм буруутайд тооцож үл болох /9 дүгээр зүйл/

Гэм буруутай нь хуулийн дагуу шүүхээр нотлогдох хүртэл хэнийг ч гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутайд тооцож үл болно.

Шүүхийн үйл ажиллагаан дахь иргэдийн оролцоо/10 дугаар зүйл/

Анхан шатны шүүх хэрэг, маргааныг хамтран шийдвэрлэхдээ ил тод байдал, шударга ёс, олон нийтийн хяналтыг бий болгох зорилгоор иргэдийн төлөөлөгчийг хуульд заасан журмын дагуу оролцуулна.

Шүүн таслах ажиллагаа явуулах хэл /11 дүгээр зүйл/

1.	Шүүн таслах ажиллагааг монгол хэлээр явуулна.
2.	Монгол хэл мэдэхгүй, эсхүл хараа, сонсгол, хэл ярианы бэрхшээлийн улмаас өөрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлоо илэрхийлэх чадвар хязгаарлагдмал хүн өөрийн эх хэл, эсхүл сайн мэдэх хэл, бичиг, дохио зангаа, тусгай тэмдэгт ашиглан орчуулагч, хэлмэрчийн тусламж авах эрхээр хангагдана.

Шүүхийн үйл ажиллагаа нээлттэй, ил тод байх /12 дугаар зүйл/

1.	Шүүхийн үйл ажиллагаа олон нийтэд нээлттэй, ил тод байна.
2.	Шүүх хуралдааныг хуульд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд нээлттэй явуулна.
3.	Хуульд өөрөөр заагаагүй бол шүүх хуралдааны явцын дууны, дуу-дүрсний бичлэгийг зохих журмын дагуу баталгаажуулж, архивт хадгална.
4.	Шүүх өөрийн цахим хуудастай байх бөгөөд шийдвэр, үйл ажиллагаагаа олон нийтэд тогтмол мэдээлнэ.
5.	Шүүх хэрэг, маргааныг хэрхэн шийдвэрлэсэн тухай төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний хуулиар хамгаалагдсан нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийг олон нийтэд мэдээлнэ. Шүүхийн шийдвэрийг олон нийтэд мэдээлэх журмыг Ерөнхий зөвлөл

	батална.
6.	Төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний хуулиар хамгаалагдсан нууцад хамаарахаас бусад тохиолдолд шүүх хуралдааныг цахимаар болон телевизээр нэвтрүүлж болох бөгөөд холбогдох журмыг Ерөнхий зөвлөл батална.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ТОГТОЛЦОО

Шүүхийн тогтолцоо /13 дугаар зүйл/

1/Монгол Улсад шүүх эрх мэдлийг гагцхүү Монгол Улсын Үндсэн хууль болон энэ хуульд заасны дагуу байгуулсан шүүх хэрэгжүүлнэ.

2/Монгол Улсын шүүхийн тогтолцоо зохион байгуулалтын хувьд бие даасан байх бөгөөд Улсын дээд шүүх, аймаг, нийслэлийн шүүх, сум буюу сум дундын, дүүргийн шүүхээс бүрдэнэ.

3/Шүүхийг шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр дагнан байгуулж болох бөгөөд дагнасан шүүхийн үйл ажиллагаа, шийдвэр нь Улсын дээд шүүхийн хяналтаас гадуур байж үл болно.

4/Анхан болон давж заалдах шатны шүүхийг тойргийн зарчмаар байгуулж болно. Шүүхийг тойргийн зарчмаар байгуулахад энэ хуулийн 14.3-т заасныг харгалзахаас гадна шүүхэд хандах иргэний эрхийн баталгааг хангах, шүүхийн үйлчилгээг иргэнд хүртээмжтэй хүргэхэд чиглэсэн байна.

Шүүх байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах /14 дүгээр зүйл/

1/Шүүхийг Монгол Улсын Үндсэн хууль болон энэ хуульд заасан журмын дагуу зөвхөн хуулиар байгуулж, өөрчлөн байгуулж, татан буулгана.

2/Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийг байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах, түүний байршлыг тогтоох асуудлыг Улсын дээд шүүхтэй зөвшилцсөн Ерөнхий зөвлөлийн саналыг үндэслэн Засгийн газар Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

3/Шүүхийг байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах, байршлыг тогтооход түүний харьяалан ажиллах нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, хүн амын тоо, шийдвэрлэсэн хэрэг, маргааны төрөл, тоог харгалзан үзнэ.

4/Шүүхийг байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах, байршлыг тогтоох асуудлыг боловсруулахад харгалзан үзэхдээ анхан болон давж заалдах шатны шүүхийг тойргийн зарчмаар байгуулж болно, шүүхийг байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах, байршлыг тогтооход түүний харьяалан ажиллах нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, хүн амын тоо, шийдвэрлэсэн хэрэг, маргааны төрөл, тоог харгалзан шалгуур үзүүлэлтийг Ерөнхий зөвлөл Улсын дээд шүүхтэй зөвшилцөн батална.

Шүүхийн бүрэлдэхүүн /15 дугаар зүйл/

1.	Бүх шатны шүүх Ерөнхий шүүгч, шүүгчээс бүрдэнэ.
2.	Шүүхийг тухайн шүүхийн Ерөнхий шүүгч тэргүүлнэ.
3.	Ерөнхий шүүгч, танхимын тэргүүний бүрэн эрх, шүүгчийн нийтлэг бүрэн эрхийг энэ хуулиар, шүүгчийн шүүн таслах ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон тодорхой бүрэн эрхийг хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх тухайлсан хуулиар зохицуулна.
4.	Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийн түр эзгүйд, эсхүл сул орон тоо гарсан тохиолдолд дараагийн Ерөнхий шүүгч томилогдох хүртэл хугацаанд түүний албан үүргийг хамгийн олон жил шүүгчээр ажиллаж байгаа танхимын тэргүүн орлон гүйцэтгэнэ.
5.	Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Ерөнхий шүүгчийн түр эзгүйд, эсхүл сул орон тоо гарсан тохиолдолд дараагийн Ерөнхий шүүгч сонгогдох хүртэл хугацаанд түүний албан

	үүргийг шүүгчээр хамгийн олон жил ажиллаж байгаа танхимын тэргүүн, эсхүл шүүгч орон гүйцэтгэнэ.
6.	Анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч адил шатны өөр шүүхэд томилолтоор ажиллаж болно. Томилолтоор ажиллахтай холбоотой харилцааг хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх холбогдох хуулиар зохицуулна.

Шүүгчийн нийтлэг бүрэн эрх /16 дугаар зүйл/

1.	Шүүгч дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	<p>1.шүүх хуралдааныг даргалах;</p> <p>2.шүүх хуралдааныг товлон зарлаж, оролцогчдыг тогтоох;</p> <p>3.шүүх хуралдааны бэлтгэлийг хангах ажлыг шүүхийн Тамгын газартай хамтран зохион байгуулах;</p> <p>4.хэрэг, маргааныг шүүх бүрэлдэхүүнээр хянан шийдвэрлэхэд оролцох;</p> <p>5.хуульд зааснаар дангаар хянан шийдвэрлэх хэрэг, маргааныг Монгол Улсын нэрийн өмнөөс шийдвэрлэх;</p> <p>6.шүүх бүрэлдэхүүнтэйгээр хянан шийдвэрлэж байгаа хэргийн талаар саналаа бие даан гаргах, хууль хэрэглээний талаар тусгай саналтай бол бичгээр гаргаж хэрэгт хавсаргах;</p> <p>7.Хоёр жил тутам зохион байгуулагдах бүх шатны шүүхийн нийт шүүгчээс бүрдсэн Нийт шүүгчийн чуулганд оролцох;</p> <p>8.шүүн таслах ажиллагааг хуульд заасан дэг, журам, хугацааны дагуу явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, шүүх хуралдааны дэг зөрчсөн хэргийн оролцогч болон бусад этгээдэд хуульд заасан арга хэмжээ авах, шийтгэл оногдуулах;</p> <p>9.Ерөнхий шүүгч, танхимын тэргүүн, давж заалдах болон хяналтын шатны шүүхийн шүүгчид нэрээ дэвшүүлэх, хуульд зааснаар Ерөнхий шүүгчийг орлох;</p> <p>10.Ерөнхий зөвлөл, Сахилгын хорооны гишүүнд нэрээ дэвшүүлэх;</p> <p>11.багшлах болон эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил эрхлэх;</p> <p>12.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
2.		Шүүгч хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхэд шаардлагатай баримт бичиг, бусад мэдээлэл, тэдгээрийн хуулбарыг хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд зааснаар байгууллага, албан тушаалтан, иргэнээс гаргуулан авах эрхтэй бөгөөд тухайн этгээд шүүгчийн шаардсан баримт бичиг, мэдээллийг үнэ төлбөргүй гаргаж өгөх үүрэгтэй.
3.		Шүүгч хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхэд шаардлагатай баримт бичгийг үрэгдүүлэхгүй байх, эх хувиар авсан баримт бичгийг буцааж өгөх үүрэг хүлээнэ.

Ерөнхий шүүгчийн бүрэн эрх /17 дугаар зүйл/

1.	Ерөнхий шүүгч энэ хуулийн 16 дугаар зүйлд зааснаас гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	<p>1/тухайн шүүхийг бүрэн эрхийнхээ хүрээнд төлөөлөх;</p> <p>2/Шүүхэд тухайн шүүхийн нийт шүүгчээс бүрдсэн шүүгчдийн зөвлөгөөнийг товлон зарлах, хуралдуулах, удирдах, гарсан шийдвэрийн биелэлтийг зохион байгуулах;</p> <p>3/хуульд өөрөөр заагаагүй бол шүүх хуралдаан даргалагч болон шүүх бүрэлдэхүүнийг томилсон шийдвэрийг албажуулах;</p> <p>4/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай хамааралгүй асуудлаар ирүүлсэн өргөдөл, гомдолд шүүхийн Тамгын газраас хариу өгч байгаа ажиллагаанд хяналт тавих;</p> <p>5/шүүгчид шүүгч гурван сараас богино хугацааны чөлөө олгох эсэхийг Шүүгчдийн зөвлөгөөнөөр хэлэлцүүлэн шийдвэрлэх, хөдөлмөрийн дотоод журамд заасан чөлөөг дангаар олгох;</p> <p>6/танхимын тэргүүний ажлыг уялдуулах;</p> <p>7/шүүхийн практик, тоон мэдээлэлд үндэслэн шүүн таслах ажиллагааны чанар, үр дүн, хэргийн хөдөлгөөний ерөнхий удирдлага, хяналтын талаар Шүүгчдийн зөвлөгөөнд мэдээлэл хийх;</p> <p>8/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
2.	Ерөнхий шүүгч шүүн таслах ажиллагаанд оролцохдоо давуу эрх эдлэхгүй.	
3.	Ерөнхий шүүгч бүрэн эрхийнхээ хүрээнд захирамж гаргана.	

Танхимын тэргүүний бүрэн эрх /18 дугаар зүйл/

1.	Танхимын тэргүүн шүүгчийн бүрэн эрхээс гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	<p>1/танхимыг тэргүүлж, шүүх хуралдааны бэлтгэл ажлыг хангахад танхимын шүүгч, шүүгчийн туслах, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн даргын ажлыг уялдуулан зохион байгуулах;</p> <p>2/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай хамааралгүй асуудлаар иргэн, хуулийн этгээдээс ирүүлсэн өргөдөл, гомдлыг хянан шийдвэрлэхэд шүүхийн Тамгын газарт туслалцаа үзүүлэх;</p> <p>3/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
2.	Танхимын тэргүүн шүүн таслах ажиллагаанд оролцохдоо давуу эрх эдлэхгүй.	
3.	Танхимын тэргүүн бүрэн эрхийнхээ хүрээнд захирамж гаргана.	

Шүүгчдийн зөвлөгөөн /19 дүгээр зүйл/

1.	Шүүхэд тухайн шүүхийн нийт шүүгчээс бүрдсэн Шүүгчдийн зөвлөгөөн /цаашид “Зөвлөгөөн” гэх/ ажиллана.	
----	--	--

2.	Зөвлөгөөн дараах асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ:	<p>1/тодорхой хэрэг, маргаан хянан шийдвэрлэхээс бусад шүүхийн дотоод ажлын зохион байгуулалт, журмыг хуульд өөрөөр заагаагүй бол тогтоох;</p> <p>2/шүүх хуралдаан даргалагчийн дарааллыг тогтоох;</p> <p>3/шүүгчийг мэргэшүүлэх сургалтын саналаа энэ Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн хүрээлэн хүргүүлэх;</p> <p>4/тухайн шүүхийн Ерөнхий шүүгчийг шүүгчид дотроосоо сонгох;</p> <p>5/хуваарилагдах шүүгчийг урьдчилан мэдэх боломжгүй, санамсаргүй тохиолдлоор хуваарилах нөхцөл, шаардлага болон хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нийтлэг журамд үндэслэн хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмыг батлах;</p> <p>6/шүүхийн практик, тоон мэдээлэлд үндэслэн шүүн таслах ажиллагааны чанар, үр дүн, хэргийн хөдөлгөөний ерөнхий удирдлага, хяналтын талаарх мэдээлэлтэй танилцах;</p> <p>7/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
3.	Үндэслэн хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журам нь хуваарилагдах шүүгчийг урьдчилан мэдэх боломжгүй, санамсаргүй тохиолдлоор хуваарилах нөхцөлийг хангасан байх бөгөөд дараах шаардлага хангасан программ хангамжийг ашиглана:	<p>1/шүүх хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлтийг хүлээн авсан даруй хуваарилалтыг хийх, Зөвлөгөөний шийдвэргүйгээр өөрчлөх боломжгүй хамгаалалттай байх, хэзээ, хэрхэн хуваарилагдсан тухай баримтыг оролцогч этгээдэд шууд өгөх боломжтой байх;</p> <p>2/цахимаар хийгдсэн хуваарилалтыг гагцхүү хэрэг хянан шийдвэрлэх хуульд заасан журмаар зөвшөөрөгдсөн татгалзал, эсхүл шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн солигдох бусад нөхцөлд өөрчлөх бөгөөд уг өөрчлөлт нь хүний нөлөөллөөс ангид, ил тод, баримтжуулсан байх.</p>
4.	Хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журам олон нийтэд нээлттэй байна.	
5.	Зөвлөгөөн ээлжит болон ээлжит бус хэлбэртэй байх бөгөөд ээлжит зөвлөгөөнийг улиралд нэгээс доошгүй удаа, ээлжит бус зөвлөгөөнийг тухайн шүүхийн шүүгчдийн гуравны нэг, эсхүл танхим, эсхүл Ерөнхий шүүгчийн саналаар хуралдуулна.	
6.	Шүүгч Зөвлөгөөнөөр хэлэлцэх асуудалтай урьдчилан танилцах, санал гаргах, хуралдаанд оролцох тэгш боломжоор хангагдах бөгөөд шийдвэр гаргах үйл явц нь нээлттэй, шуурхай, үндэслэл бүхий байна.	
7.	Зөвлөгөөн хуралдааныхаа дэгийг өөрөө тогтооно.	

8.	Тухайн шүүхийн шүүгчдийн дийлэнх олонх оролцсоноор Зөвлөгөөнийг хүчинтэйд тооцох бөгөөд Зөвлөгөөнд оролцсон шүүгчдийн олонхын саналаар шийдвэрлэж, тогтоол гаргана.
----	---

Нийт шүүгчийн чуулган /20 дугаар зүйл/

1/Бүх шатны шүүхийн нийт шүүгчээс бүрдсэн хуралдаан /цаашид “Нийт шүүгчийн чуулган” гэх/-ыг хоёр жил тутам зохион байгуулна.

2/Нийт шүүгчийн чуулганаар дараах асуудлыг шийдвэрлэнэ:

1.Ерөнхий зөвлөл, Сахилгын хорооны шүүгч гишүүнийг сонгох, огцруулах;

2.шүүх эрх мэдлийн хүрээнд дагаж мөрдөх хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох саналыг Улсын дээд шүүхэд уламжлах;

3.Ерөнхий зөвлөл, Сахилгын хорооны үйл ажиллагааны тайланг сонсох;

4.хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилан заасан хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нийтлэг журмыг батлах;

5.шүүхийн үйл ажиллагаатай холбоотой бусад асуудлыг авч хэлэлцэх, зөвлөмж гаргах.

3/Нийт шүүгчийн чуулган хуралдааны дэгээ өөрөө тогтооно.

4/Нийт шүүгчийн ээлжит бус чуулганыг Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, эсхүл бусад шүүхийн Ерөнхий шүүгчдийн гуравны нэг, эсхүл нийт шүүгчийн тавны нэгээс доошгүйн саналаар хуралдуулна.

5/Нийт шүүгчийн олонх оролцсоноор чуулганыг хүчинтэйд тооцох бөгөөд асуудлыг чуулганд оролцогчдын олонхын саналаар шийдвэрлэнэ.

6/Нийт шүүгчийн чуулганд шүүгч биечлэн оролцох боломжгүй тохиолдолд түүнийг цахимаар санал өгөх боломжоор хангана.

7/Ерөнхий зөвлөл, Сахилгын хорооны гишүүнд нэр дэвшигч шүүгчийг нууц санал хураалтаар сонгоно.

8/Нийт шүүгчийн чуулганы шийдвэр тогтоол хэлбэртэй байна.

9/Нийт шүүгчийн чуулганыг Улсын дээд шүүхийн Зөвлөгөөнөөс сонгосон хоёр, нийслэлийн эрүү, иргэний болон захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн Зөвлөгөөн тус бүрээс сонгосон нэг, дүүргийн анхан шатны шүүхээс шүүгчээр хамгийн олон жил ажилласан хоёр шүүгч, Ерөнхий зөвлөл дотроосоо сонгосон хоёр гишүүнээс бүрдсэн ажлын хэсэг /цаашид “Ажлын хэсэг” гэх/ зохион байгуулна.

10/Ажлын хэсэг Нийт шүүгчийн чуулганыг зохион байгуулж дуусах хүртэл ажиллах бөгөөд ахлагчаа дотроосоо нууц санал хураалтаар сонгоно. Ерөнхий зөвлөлийн ажлын алба Нийт шүүгчийн чуулганы зохион байгуулалтын асуудлаар Ажлын хэсэгт туслалцаа үзүүлэх бөгөөд чуулганы баримтыг архивлах асуудлыг хариуцна.

11/Нийт шүүгчийн чуулган даргалагчаа дотроосоо сонгоно.

12/Нийт шүүгчийн чуулганаар хэлэлцэх асуудлын саналыг тоолох үүрэг бүхий тооллогын комисс ажиллана. Тооллогын комиссын бүрэлдэхүүнд хяналтын болон давж заалдах шатны шүүхээс тус бүр хоёр, анхан шатны шүүхээс гурван шүүгчийг Нийт шүүгчийн чуулганаас нууц санал хураалтаар сонгож, Комиссын даргыг гишүүд дотроосоо сонгоно.

13/Ерөнхий зөвлөл, Сахилгын хорооны үйл ажиллагааны тайланг Нийт шүүгчийн чуулганаар сонсохдоо хэлэлцүүлэг явуулахгүй бөгөөд дүгнэлт, шийдвэр гаргахгүй.

Шүүхийн тамга, тэмдэг, хэвлэмэл хуудас, албан хэрэг хөтлөлт /21 дүгээр зүйл/

Шүүх соёмбо, өөрийн нэр бүхий тамга, тогтоосон загвараар үйлдсэн тэмдэгтэй байх бөгөөд албан бичгийн болон шүүхийн шийдвэрийн хэвлэмэл хуудас хэрэглэх, хуульд нийцүүлэн баталсан албан хэрэг хөтлөх журамтай байна.

Шүүхийн шийдвэр /22 дугаар зүйл/

1/Шүүх шийдвэрээ Монгол Улсын нэрийн өмнөөс гаргана.

2/Шүүхийн шийдвэрийг боловсруулах аргачлал, журмыг Улсын дээд шүүх батална.

3/Шүүхийн шийдвэрийг боловсруулах аргачлал нь шүүхийн шийдвэрийн бүтэц, төрөл, агуулга, хэл найруулга, хууль зүйн техник, шүүхийн шийдвэр эшлэхэд тавих шаардлага, талуудын шаардлага, татгалзал, тайлбарт маргаж байгаа үйл баримт болон хууль зүйн үндэслэл бүрд бүрэн дүгнэлт өгөх арга зүйг агуулсан байна.

4/Шүүх хэрэг, маргааныг хянан хэлэлцээд гаргасан шийдвэр нь дараах хэлбэртэй байна:

1.анхан шатны шүүх шийтгэх ба цагаатгах тогтоол, шүүхийн шийдвэр, шүүгч шийтгэвэр;

2.давж заалдах шатны шүүх магадлал;

3.хяналтын шатны шүүх тогтоол.

5/Шүүх хэрэг, маргааныг хянан хэлэлцээд гаргасан шийдвэрээс бусад тохиолдолд хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбогдуулан шүүх тогтоол, шүүгч захирамж гаргана.

6/Шүүх хамтын зарчмаар хэрэг, маргааныг хянан хэлэлцэхдээ олонхын саналаар шийдвэр гаргана. Хяналтын шатны шүүхийн шүүгч тусгай саналаа шүүхийн цахим хуудаст байршуулж, нийтлэх эрхтэй.

7/Шүүх бүрэлдэхүүнд оролцсон бүх шүүгч шүүхийн шийдвэрт гарын үсэг зурна.

8/Хуульд өөрөөр заагаагүй бол бүх шатны шүүх шийдвэрээ шүүхийн шийдвэрийн нэгдсэн цахим санд байршуулна. Шүүхийн шийдвэрийг эмхэтгэн хэвлэж болно.

9/Монгол Улсын Үндсэн хуулиас бусад хуулийг зөв хэрэглэх талаар гаргасан албан ёсны тайлбар, Улсын дээд шүүхээс хууль хэрэглээний нэгдмэл байдлыг хангахад ач холбогдолтой гэж үзсэн шийдвэрийг “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлд нийтэлнэ.

10/Олон нийтийг мэдээллээр хангах, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны журмыг тайлбарлах зорилгоор шүүхийн шийдвэрийг олон нийтэд ойлгомжтой байдлаар мэдээлнэ.

11/Хэргийг хянан шийдвэрлэсэн шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн шүүхийн шийдвэрийг тухай бүр биечлэн, ойлгомжтой байдлаар бичгээр тайлбарлана.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх /23 дугаар зүйл/

1/Хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрийг хүн, хуулийн этгээд заавал биелүүлэх үүрэгтэй.

2/Шүүхийн шийдвэрийг сайн дураараа биелүүлээгүй бол хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу албадан гүйцэтгэнэ.

3/Хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрийг санаатай биелүүлээгүй, эсхүл биелүүлэхэд зориуд саад учруулсан этгээдэд хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

4/Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаатай холбогдсон харилцааг тухайлсан хуулиар зохицуулна.

Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн хүрээлэн /24 дүгээр зүйл/

1/Шүүхийн хэрэгцээ, судалгаанд тулгуурлан сургалт зохион байгуулах, шүүн таслах ажиллагааг судалгаа, мэдээллээр хангах, Монгол Улсын Үндсэн хуулиас бусад хуулийг зөв хэрэглэх талаар албан ёсны тайлбар гаргах, хууль хэрэглээний нэгдмэл байдлыг хангахад шаардагдах судалгаа хийх, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох санал, шүүхийн шийдвэрийн хураангуйг бэлтгэх, олон нийтэд мэдээлэх үүрэг бүхий Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн хүрээлэн /цаашид “Хүрээлэн” гэх/ Улсын дээд шүүхийн дэргэд ажиллана.

2/Хүрээлэн сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулах чиг үүрэг бүхий бүх шатны шүүхийн шүүгч, Ерөнхий зөвлөл, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, хууль зүйн их, дээд сургуулийн төлөөллөөс бүрдсэн орон тооны бус хороотой байна.

3/Хүрээлэнгийн бүтэц, орон тоо, ажиллах журам, шүүгчийн сургалтын хөтөлбөрийг Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч Ерөнхий зөвлөлтэй зөвшилцөн батална.

4/Зөвлөгөөн болон шүүгчийн өөрийнх нь саналыг үндэслэн анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн шүүгчийг зургаан сар хүртэл хугацаагаар Хүрээлэнд судлаачаар ажиллуулж болох бөгөөд түүнд шүүгчийн цалин хөлсийг хэвээр олгож, шүүгчээр ажилласанд тооцно.

5/Шүүхээр эцэслэн шийдвэрлэгдээгүй хэрэг, маргааны талаар сургалтын хөтөлбөр, арга зүйд тусгахыг хориглоно.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХ

Улсын дээд шүүх, түүний бүрэн эрх /25 дугаар зүйл/

1.	Улсын дээд шүүх Монгол Улсын шүүхийн дээд байгууллага бөгөөд хяналтын шатны шүүх мөн.
2.	Улсын дээд шүүх шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх эрүү, иргэн, захиргааны хэргийн зэрэг дагнасан танхимтай байна.
3.	Улсын дээд шүүх нь Ерөнхий шүүгч, хорин дөрвөн шүүгчээс бүрдэнэ.
4.	Улсын дээд шүүх давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэрийг хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу хянан үзэх замаар хууль хэрэглээний нэгдмэл байдлыг хангана.
5.	Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, шүүгч эрүү, иргэн, захиргааны танхимын аль нэгд харьяалагдана.
6.	Улсын дээд шүүхийн тогтоолд үг, үсэг, тооны зэрэг техникийн шинжтэй алдаа гарсан бол танхимын шүүх бүрэлдэхүүн хуралдаж, залруулга хийж болно.
7.	Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан, Зөвлөгөөнийг товлон зарлах, бэлтгэлийг хангуулах, даргалах; 2/Улсын дээд шүүхийг гадаад харилцаанд төлөөлөх; 3/Улсын дээд шүүхийн шүүгчид гадаад, дотоод ажлын томилолт олгох; 4/танхим хоорондын ажлыг уялдуулан зохион байгуулах, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас бусад шаардлагатай гэж үзсэн асуудлыг

	<p>шүүх шүүн таслах ажиллагааны талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p>	<p>хэлэлцүүлэхээр танхимд хуваарилах;</p> <p>5/Зөвлөгөөнд танилцуулснаар Улсын дээд шүүхийн Тамгын газрын дарга, Хүрээлэнгийн захирлыг томилох, чөлөөлөх;</p> <p>6/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан, Зөвлөгөөнөөс гаргасан шийдвэрийн дагуу Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, Засгийн газартай Улсын дээд шүүхийг төлөөлөн харилцах;</p> <p>7/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны талаар гаргасан өргөдөл, гомдолд албан бичгээр хариу өгөх;</p> <p>8/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
<p>8.</p>	<p>Улсын дээд шүүх шүүн таслах ажиллагаанаас бусад асуудлаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p>	<p>1/хуульд тусгайлан заасан тохиолдолд Улсын дээд шүүхэд хэрэг, маргааны төрлөөр дагнасан танхим байгуулах, бүрэлдэхүүнийг батлах;</p> <p>2/давж заалдах шатны шүүхэд шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр дагнасан танхим байгуулах асуудлыг тухайн шүүхийн Зөвлөгөөний саналыг үндэслэн хэлэлцэж, шийдвэрлэх;</p> <p>3/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны журам болон шүүхийн үйл ажиллагаа, эрх зүйн байдалтай холбогдсон хууль тогтоомжийн төслийн талаарх саналаа хууль санаачлагчид хүргүүлэх, бусад хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох саналаа хууль санаачлагчид уламжлах;</p> <p>4/шүүхийн шийдвэр, практикт үндэслэн Монгол Улсын Үндсэн хуулиас бусад хуулийг зөв хэрэглэх талаар албан ёсны тайлбарыг танхимын саналыг үндэслэн гаргах бөгөөд тайлбарыг тогтмол нийтлэх;</p> <p>5/хууль, түүнд заасан хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах талаар Үндсэн хуулийн цэц, Улсын ерөнхий прокуророос шилжүүлсэн асуудлыг хянан шийдвэрлэх;</p> <p>6/ Ерөнхий зөвлөлийн саналын дагуу, эсхүл .Шүүх хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхэд хэрэглэх хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцээгүй, эсхүл харшилсан гэж үзвэл тухайн хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг түдгэлзүүлж, тухайн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээний талаарх саналыг хэлэлцэж үндэслэлтэй гэж үзвэл Үндсэн хуулийн цэцэд хүсэлт гаргах;</p> <p>7/Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнд нэр дэвшүүлэх, эгүүлэн татах хуульд заасан үндэслэл бий болсноос хойш 30 хоногийн дотор санал гаргах;</p> <p>8/улс төрийн намын бүртгэл хөтлөх;</p> <p>9/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>

Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан /26 дугаар зүйл/

<p>1.</p>	<p>1/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаанаар Улсын дээд шүүхийн танхимын шүүх бүрэлдэхүүн хүрэлцэхгүй болсон тохиолдолд шүүх бүрэлдэхүүнийг томилох, хуулиар харьяаллыг нь тогтоогоогүй эрх зүйн маргааны хэргийн харьяаллыг тогтоох,</p>
-----------	---

	Улсын дээд шүүх шүүн таслах ажиллагаанаас бусад асуудлаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр заасан асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэж, тогтоол гаргана.
2.	2/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдааныг Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, эсхүл энэ хуульд заасны дагуу түүний албан үүргийг нь орлон гүйцэтгэж байгаа Улсын дээд шүүхийн танхимын тэргүүн даргална.
3.	3/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаанд нийт шүүгчийн гуравны хоёроос доошгүй нь оролцсон бол хуралдааныг хүчинтэйд тооцно.
4.	4/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаанаар асуудлыг нийт шүүгчийн олонхын саналаар шийдвэрлэнэ.
5.	5/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан дэгээ өөрөө тогтооно.

Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийн бүрэн эрх /27 дугаар зүйл/

1.	Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч энэ хуулийн 17.1-д зааснаас гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	<p>1/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан, Зөвлөгөөнийг товлон зарлах, бэлтгэлийг хангуулах, даргалах;</p> <p>2/Улсын дээд шүүхийг гадаад харилцаанд төлөөлөх;</p> <p>3/Улсын дээд шүүхийн шүүгчид гадаад, дотоод ажлын томилолт олгох;</p> <p>4/танхим хоорондын ажлыг уялдуулан зохион байгуулах, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас бусад шаардлагатай гэж үзсэн асуудлыг хэлэлцүүлэхээр танхимд хуваарилах;</p> <p>5/Зөвлөгөөнд танилцуулснаар Улсын дээд шүүхийн Тамгын газрын дарга, Хүрээлэнгийн захирлыг томилох, чөлөөлөх;</p> <p>6/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан, Зөвлөгөөнөөс гаргасан шийдвэрийн дагуу Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, Засгийн газартай Улсын дээд шүүхийг төлөөлөн харилцах;</p> <p>7/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны талаар гаргасан өргөдөл, гомдолд албан бичгээр хариу өгөх;</p> <p>8/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
----	---	--

Улсын дээд шүүхийн танхимын бүрэн эрх /28 дугаар зүйл/

1.	Улсын дээд шүүхийн танхим хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хуулиар тогтоосон журамд нийцүүлэн дараах бүрэн эрхийг	<p>1/хуульд өөрөөр заагаагүй бол хэргийн харьяаллыг тогтоох;</p> <p>2/хяналтын шатны шүүхийн тогтоолд үг, үсэг, тооны зэрэг техникийн шинжтэй алдаа гарсан бол залруулга хийх;</p> <p>3/шүүхийн шийдвэр, практикт үндэслэн Монгол Улсын Үндсэн хуулиас бусад хуулийг зөв хэрэглэх талаар албан ёсны тайлбар гаргах саналыг Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаанд оруулах;</p> <p>4/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан, Зөвлөгөөнийг зарлан хуралдуулах талаар Ерөнхий шүүгчид санал гаргах;</p> <p>5/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
----	---	---

	хэрэгжүүлнэ:	
--	--------------	--

**ТАВДУГААР БҮЛЭГ
ДАВЖ ЗААЛДАХ ШАТНЫ ШҮҮХ**

Давж заалдах шатны шүүх, түүний бүрэн эрх /29 дүгээр зүйл/

1.	Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч энэ хуулийн 17.1-д зааснаас гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	<p>1/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан, Зөвлөгөөнийг товлон зарлах, бэлтгэлийг хангуулах, даргалах;</p> <p>2/Улсын дээд шүүхийг гадаад харилцаанд төлөөлөх;</p> <p>3/Улсын дээд шүүхийн шүүгчид гадаад, дотоод ажлын томилолт олгох;</p> <p>4/танхим хоорондын ажлыг уялдуулан зохион байгуулах, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас бусад шаардлагатай гэж үзсэн асуудлыг хэлэлцүүлэхээр танхимд хуваарилах;</p> <p>5/Зөвлөгөөнд танилцуулснаар Улсын дээд шүүхийн Тамгын газрын дарга, Хүрээлэнгийн захирлыг томилох, чөлөөлөх;</p> <p>6/Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаан, Зөвлөгөөнөөс гаргасан шийдвэрийн дагуу Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, Засгийн газартай Улсын дээд шүүхийг төлөөлөн харилцах;</p> <p>7/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны талаар гаргасан өргөдөл, гомдолд албан бичгээр хариу өгөх;</p> <p>8/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
----	---	--

**ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ
АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХ**

Сум буюу сум дундын, дүүргийн болон захиргааны хэргийн шүүх, түүний бүрэн эрх /30 дугаар зүйл/

1.	1/Сум буюу сум дундын, дүүргийн шүүх болон аймаг, нийслэлийн захиргааны хэргийн шүүх нь өөрийн харьяалах нутаг дэвсгэрт анхан шатны шүүн таслах ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.	
2.	2/Анхан шатны шүүхийг тойргийн зарчмаар байгуулж болно.	
3.	3/Анхан шатны шүүх шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр дагнасан танхимтай байж болно.	
4.	4/Анхан шатны шүүх шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр дагнасан танхимыг тухайн шүүхийн Зөвлөгөөний саналыг үндэслэн Улсын дээд шүүхийн шийдвэрээр байгуулж, бүрэлдэхүүнийг тухайн шүүхийн Зөвлөгөөн батална.	
5.	5/Анхан шатны шүүх шүүн таслах ажиллагааг иргэдэд ойртуулах зорилгоор шүүх хуралдааныг шүүхийн байрнаас бусад газарт хийж болох бөгөөд нийтлэг журмыг Ерөнхий зөвлөл батална.	
6.	Анхан шатны шүүх дараах бүрэн эрхийг	<p>1/хуулиар харьяалуулсан хэрэг, маргааныг анхан шатны журмаар хянан шийдвэрлэх;</p> <p>2/анхан шатны шүүхийн шүүн таслах ажиллагааны практикт үндэслэн хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох саналаа Улсын дээд шүүхэд уламжлах;</p>

хэрэгжүүлнэ:	3/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.
--------------	----------------------------------

**ДОЛДУГААР БҮЛЭГ
ШҮҮГЧИД ТАВИХ БОЛЗОЛ, ШААРДЛАГА**

Шүүгчид тавих болзол, шаардлага /31 дүгээр зүйл/

1.	Шүүгч Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин нэгдүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан болзол болон дараах шаардлагыг хангасан байна:	<p>1/эрүүгийн хариуцлага хүлээж байгаагүй;</p> <p>2/шүүгчид нэр дэвших үед яллагдагчаар татагдаагүй;</p> <p>3/шүүгчээр ажиллахад харшлах өвчин, сэтгэцийн эмгэггүй болохыг тогтоосон эрх бүхий эмнэлгийн мэргэшсэн эмчийн магадалгаатай байх;</p> <p>4/хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлтэй байх;</p> <p>5/шүүгчээр ажиллах мэдлэг, чадвар, ёс зүйтэй байх.</p>
2.	Шүүгчээр томилогдон ажиллахад харшлах өвчний жагсаалт болон эрүүл мэндийн шалтгаанаар шүүгчийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон эрүүл мэндийн шалтгааныг тогтоох журмыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, Ерөнхий зөвлөлийн дарга хамтран батална.	
3.	Давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч Шүүгч Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин нэгдүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан болзол болон дараах шаардлагыг хангасан байна гэснээс гадна анхан шатны шүүхэд шүүгчээр зургаагаас доошгүй жил ажилласан байна.	
4.	Улсын дээд шүүхийн шүүгч Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин нэгдүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан болзол болон дараах шаардлагаас гадна дараах шаардлагын аль нэгийг хангасан байна:	<p>1/шүүгчээр 10-аас доошгүй жил ажилласан;</p> <p>2/прокурор, эсхүл өмгөөлөгчөөр дагнан 10-аас доошгүй жил ажилласан;</p> <p>3/магадлан итгэмжлэгдсэн хууль зүйн их, дээд сургуульд 10-аас доошгүй жил багшилсан.</p>
5.	Сүүлийн зургаан жилд улс төрийн болон улс төрийн намын удирдах албан тушаал эрхэлж байсан хүнийг шүүгчээр томилохыг хориглоно.	
6.	Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн гуравны хоёроос доошгүй гэдэг нь шүүгчээр 10-аас доошгүй жил ажилласан шүүгч байна. Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч нь шүүгчээр 10-аас доошгүй жил ажилласан байна.	

**НАЙМДУГААР БҮЛЭГ
ШҮҮГЧИЙГ СОНГОН ШАЛГАРУУЛАХ, ТОМИЛОХ**

Шүүгчийг сонгон шалгаруулах журам /32 дугаар зүйл/

1.	Хуульчдаас шүүгчийг шилж олох, сонгон шалгаруулах, шүүгчийн албан тушаалд нэр дэвшүүлэх ажлыг Ерөнхий зөвлөл нээлттэй, ил тод, хараат бус байх, хууль дээдлэх зарчмыг баримтлан зохион байгуулна.	
2.	Ерөнхий зөвлөл дараах хугацаанд шүүгчийн сонгон шалгаруулалтын зарыг өөрийн цахим хуудас болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд мэдээлнэ:	<p>1/Шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаар 60 нас байх ба 55 насанд хүрсэн, эсхүл шүүгчээр нийт 25 жил ажилласан шүүгч өөрөө хүсвэл өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгож болно. Шүүгчээр 30, түүнээс дээш жил ажилласан бөгөөд 55 насанд хүрсэн бол өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох бол тэтгэвэр тогтоолгох өдрөөс 120-оос доошгүй хоногийн өмнө Ерөнхий зөвлөлд мэдэгдэх бөгөөд сул орон тоо гарахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө;</p> <p>2/шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаарт хүрэхээр бол сул орон тоо гарахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө;</p> <p>3/өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох бол тэтгэвэр тогтоолгох өдрөөс 120-оос доошгүй хоногийн өмнө Ерөнхий зөвлөлд мэдэгдэх бөгөөд сул орон тоо гарахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө, шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаарт хүрэхээр бол сул орон тоо гарахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө гэж зааснаас бусад үндэслэлээр шүүгчийн сул орон тоо гарсан бол тухайн өдрөөс хойш 14 хоногийн дотор.</p>
3.	Шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаарт хүрэхээр бол сул орон тоо гарахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө шүүгчийн сул орон тоонд нэр дэвшүүлэх болзол, шаардлага, өргөдөл, хавсралт баримт бичгийг хүлээн авах, бүртгэх, сонгон шалгаруулах хугацаа, журам, газрыг тодорхойлсон байна.	
4.	шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаарт хүрэхээр бол сул орон тоо гарахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө тухайн шүүгчийн ажиллах аймаг, нийслэлийн өдөр тутмын хэвлэлд нийтэлж болно.	
5.	Ерөнхий шүүгч тухайн шатны шүүхийн шүүгч, эсхүл өөрөө шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаарт хүрэхээс 120-оос доошгүй хоногийн өмнө, бусад үндэслэлээр шүүгчийн сул орон тоо гарсан бол Ерөнхий зөвлөлд ажлын таван өдрийн дотор мэдэгдэнэ.	

Шүүгчид нэр дэвшигчийг бүртгэх /33 дугаар зүйл/

1/Шүүгчид тавих болзол, шаардлагыг хангасан иргэн шүүгчийн сонгон шалгаруулалтын дагуу зарыг нийтэд мэдээлснээс хойш 30 хоногийн дотор шүүгчид нэрээ дэвшүүлж, өргөдөл гаргах эрхтэй.

2/ Шүүгчид тавих болзол, шаардлагын дагуу өргөдөл гаргагч нь энэ хуулийн 31 дүгээр зүйлд заасан болзол, шаардлагыг хангасан тухай баримтыг өргөдөл, анкет, мэргэжлийн үйл ажиллагааны танилцуулга, оршин суугаа газрын хаяг, гэр бүлийн болон эд хөрөнгийн эрхийн лавлагаа, Монгол Улсын иргэний үнэмлэх, мэргэжлийн боловсролын диплом, нийгмийн даатгалын болон эрүүл мэндийн даатгалын дэвтэр, хөдөлмөр эрхлэлтийн талаарх болон бусад баримт бичгийн нотариатаар гэрчлүүлсэн хуулбарын хамт Ерөнхий зөвлөлд цахимаар болон цаасан хэлбэрээр хүргүүлнэ.

3/Ерөнхий зөвлөл өргөдөл гаргагчийн баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш 21 хоногийн дотор бүрэн гүйцэд, үнэн зөв эсэхийг нягтлан шалгаж, шүүгчид нэр дэвшигчээр бүртгэсэн, эсхүл бүртгэхээс татгалзсан тухай тогтоол гаргана.

4/ Ерөнхий зөвлөл өргөдөл гаргагчийн баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш 21 хоногийн дотор бүрэн гүйцэд, үнэн зөв эсэхийг нягтлан шалгаж, шүүгчид нэр дэвшигчээр бүртгэсэн, эсхүл

бүртгэхээс татгалзсан тухай тогтоол гарснаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор нэр дэвшигчийн баримт бичгийг Ерөнхий зөвлөлийн цахим хуудаст байршуулах бөгөөд хувь хүний нууцад хамаарах мэдээллийг нийтлэхгүй.

5/ тогтоол гарснаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор нэр дэвшигчийн баримт бичгийг Ерөнхий зөвлөлийн цахим хуудаст байршуулах бөгөөд хувь хүний нууцад хамаарах мэдээллийг нийтлэхгүй гэж заасан мэдээллийг байршуулснаас хойш 14 хоногийн дотор сонирхсон этгээд нэр дэвшигчээс асуух асуулт, саналаа Ерөнхий зөвлөлд ирүүлэх бөгөөд нэр, хаяггүй асуулт, саналыг хүлээн авахгүй.

6/Анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчийн мэдээллийг тухайн шүүхийн болон нутгийн захиргааны байгууллагын цахим хуудсаар дамжуулан нийтэд мэдээлнэ.

7/Анхан болон давж заалдах, хяналтын шатны шүүхийн шүүгчийн албан тушаалд тавих болзол, шаардлагад нийцүүлэн бүрдүүлэх баримт бичиг, бүртгэлтэй холбогдсон харилцааг шүүгчид тавих болзол, шаардлагыг үнэлэх, сонгон шалгаруулах журам боловсруулж батлах, хэрэгжилтийг зохион байгуулна гэж заасан журмаар зохицуулна.

Шүүгчид нэр дэвшигчийн шалгалт /34 дүгээр зүйл/

1.	Ерөнхий зөвлөл шүүгчид нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөл өргөдөл гаргагчийн баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш 21 хоногийн дотор бүрэн гүйцэд, үнэн зөв эсэхийг нягтлан шалгаж, шүүгчид нэр дэвшигчээр бүртгэсэн, эсхүл бүртгэхээс татгалзсан тухай тогтоол гаргана гэж заасны дагуу бүртгэснээс тогтоол гарснаас хойш 60 хоногийн дотор шүүгчид нэр дэвшигчийн шалгалт авна. Шүүгчид нэр дэвшигчийн шалгалт нь хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалт болон мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийн шалгалтаас бүрдэнэ.
2.	Хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалтыг эрх зүйн тохиолдол шийдвэрлэх, сорилын асуултад хариулах, эрх зүйн баримт бичиг боловсруулах, хууль тайлбарлан хэрэглэх, шүүхийн шийдвэрт дүн шинжилгээ хийх зэрэг аргаас сонгон хэрэглэж, 70 хүртэл оноогоор үнэлнэ. Анхан болон давж заалдах, хяналтын шатны шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчийн шалгалт ялгаатай байна.
3.	Хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалт нь нэр дэвшигчийг урьдчилан мэдэх боломжгүй, хөндлөнгийн байдлаар үнэлэх нөхцөлийг хангасан байх бөгөөд шалгалтын даалгаврын агуулга, нууцлалыг Ерөнхий зөвлөл хариуцна.
4.	Анхан болон давж заалдах, хяналтын шатны шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчийн шалгалтад 50, түүнээс дээш оноо авсан нэр дэвшигчийг хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалтад тэнцсэнд тооцож, тогтоол гарган мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийн шалгалтад оруулна.
5.	Шалгалтад 50, түүнээс дээш оноо авсан нэр дэвшигчийг хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалтад тэнцсэнд тооцож, тогтоол гарган мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийн шалгалтад оруулна гэж заасан тогтоол гарснаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор хувь хүний нууцад хамаарахаас бусад нэр дэвшигчийн мэргэжлийн үйл ажиллагааны танилцуулга болон холбогдох баримт бичгийг Ерөнхий зөвлөлийн цахим хуудаст байршуулах бөгөөд 14 хоногийн дотор сонирхогч этгээд нэр дэвшигчийн талаарх саналаа Ерөнхий зөвлөлд хүргүүлж болно. Нэр, хаяггүй саналыг хүлээн авахгүй.
6.	Шалгалтад 50, түүнээс дээш оноо авсан нэр дэвшигчийг хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалтад тэнцсэнд тооцож, тогтоол гарган мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийн шалгалтад оруулна гэж заасан нэр дэвшигчийг тохиолдлын журмаар Ерөнхий зөвлөлийн гишүүн /цаашид “илтгэгч гишүүн” гэх/-д тэнцвэртэй хуваарилна. Илтгэгч гишүүн өөрт хуваарилагдсан нэр дэвшигчийн баримт бичиг, шүүн таслах болон бусад ажлын туршлага, шүүгчээр ажиллаж байсан нэр

	дэвшигчийн хувьд хянан шийдвэрлэсэн хэргийн шийдвэрийн чанар, олон нийтээс хүлээн авсан санал, нэр дэвшигчийн талаар бусад этгээдтэй болон нэр дэвшигчтэй хийсэн ярилцлагын дүн зэргийг судалсны үндсэн дээр тухайн нэр дэвшигчийн мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийг үнэлсэн үндэслэл бүхий тайлан бичиж, Ерөнхий зөвлөлийн бусад гишүүнд хүргүүлж, хуралдаанд танилцуулна.	
7.	Ерөнхий зөвлөл нэр дэвшигчтэй ярилцлага хийсний дараа дараах зүйлийг үндэслэн нэр дэвшигчийн мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийг 30 хүртэл оноогоор үнэлэх бөгөөд 20, түүнээс дээш оноо авсан нэр дэвшигчийг уг шалгалтад тэнцсэнд тооцно:	1/нэр дэвшигчтэй хийсэн ярилцлага; 2/нэр дэвшигчийн баримт бичиг; 3/нэр дэвшигчийн мэргэшил, чадвар, нэр хүндийн талаарх дүгнэлт; 4/олон нийтээс хүлээн авсан санал; 5/илтгэгч гишүүний тайлан; 6/бусад.
8.	Ерөнхий зөвлөл шүүгчид нэр дэвшигчийн хууль зүйн мэдлэг, чадвар болон мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийн шалгалт тус бүрд өгсөн оноо, тэдгээрийн нийлбэр онооны дарааллаар эрэмбэлэн өөрийн цахим хуудаст байршуулж, нийтэд мэдээлнэ.	
9.	Ерөнхий зөвлөл шүүгчид нэр дэвшигчийн хууль зүйн мэдлэг, чадвар болон мэргэшил, ёс зүй, зан төлөвийн шалгалт тус бүрд өгсөн оноо, тэдгээрийн нийлбэр онооны дарааллаар эрэмбэлэн өөрийн цахим хуудаст байршуулж, нийтэд мэдээлнэ гэж заасан үнэлгээ хоёр жилийн хугацаанд хүчинтэй байна.	
10.	Шүүгчийн сонгон шалгаруулалт олон нийтэд ил тод байх бөгөөд шалгалттай холбогдуулан гаргасан Ерөнхий зөвлөлийн шийдвэр үндэслэл бүхий, оролцогч болон сонирхогч этгээдэд ойлгомжтой, нээлттэй байна.	
11.	Ерөнхий зөвлөл шүүгчид нэр дэвшигчээс шалгалт авахдаа зохих журмын дагуу хөндлөнгийн хараат бус шинжээчийг оролцуулж болно.	
12.	Шалгалт авах арга, хэлбэр, үнэлэх аргачлал, нэр дэвшигчийн мэргэшил, чадвар, нэр хүндийн талаар дүгнэлт гаргах, олон нийтээс санал хүлээн авах болон холбогдох бусад харилцааг шүүгчид тавих болзол, шаардлагыг үнэлэх, сонгон шалгаруулах журам боловсруулж батлах, хэрэгжилтийг зохион байгуулна гэж заасан журмаар зохицуулна.	

Шүүгчийг томилох, танхимын тэргүүн, Ерөнхий шүүгчийг сонгох /36 дугаар зүйл/

1/Анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн шүүгчийг Ерөнхий зөвлөлийн санал болгосноор, хяналтын шатны шүүхийн шүүгчийг Ерөнхий зөвлөл Улсын Их Хуралд танилцуулснаар Ерөнхийлөгч 14 хоногийн дотор томилно.

2/Улсын Их Хурал Улсын дээд шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчтэй Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 104 дүгээр зүйлд заасан журмын дагуу танилцана.

3/Ерөнхий зөвлөл Улсын Их Хурал Улсын дээд шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчтэй Улсын дээд шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчийг Улсын Их Хуралд танилцуулах журмын дагуу танилцана гэж заасны дагуу Улсын Их Хурал танилцсан нэр дэвшигчийг долоо хоногийн дотор Улсын дээд шүүхийн шүүгчээр томилуулах саналыг Ерөнхийлөгчид хүргүүлнэ.

4/Ерөнхий зөвлөлөөс санал болгосон нэр дэвшигч Шүүгчид тавих болзол, шаардлага хангаагүй гэж үзвэл Ерөнхийлөгч энэ тухай Ерөнхий зөвлөлд албан бичгээр мэдэгдэнэ.

5/Ерөнхий зөвлөл Ерөнхийлөгчийн саналыг дахин нягталж, томилохоос татгалзсан үндэслэл тогтоогдоогүй тохиолдолд тухайн нэр дэвшигчийг дахин санал болгох, нотлогдсон тохиолдолд Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хуульд заасан журмаар өөр нэр дэвшигчийг санал болгоно.

6/ Улсын Их Хурал Улсын дээд шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчтэй танилцах сонсголыг зохион байгуулах журмыг Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хороо /цаашид “Байнгын хороо” гэх/ батална.

7/Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийг Улсын дээд шүүх санал болгосноос хойш Ерөнхийлөгч 14 хоногийн дотор зургаан жилийн хугацаагаар, зөвхөн нэг удаа томилно.

8/Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Ерөнхий шүүгчийг тухайн шүүхийн Зөвлөгөөнөөс нууц санал хураалтаар гурван жилийн хугацаагаар олонхын саналаар сонгох бөгөөд нэг удаа улируулан сонгож болно.

9/ Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Ерөнхий шүүгчийг тухайн шүүхийн Зөвлөгөөнөөс нууц санал хураалтаар гурван жилийн хугацаагаар олонхын саналаар сонгох бөгөөд нэг удаа улируулан сонгож болно гэж заасны дагуу Ерөнхий шүүгчийг сонгоогүй бол шүүгчээр хамгийн олон жил ажилласан шүүгчийг гурван жилийн хугацаагаар тухайн шүүхийн Зөвлөгөөнөөс томилно.

10/Танхимын тэргүүнийг тухайн шүүхийн Зөвлөгөөн дотроосоо нууц санал хураалтаар, гурван жилийн хугацаагаар сонгох бөгөөд түүнийг нэг удаа улируулан сонгож болно.

11/Ерөнхийлөгч шүүгчийг томилсон тухай зарлиг гаргана.

Шүүгчийг мэргэшүүлэх /37 дугаар зүйл/

1/Анхан шатны шүүхийн шүүгчийн албан тушаалд шинээр томилогдсон шүүгчийг шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхэд мэргэшүүлэн дадлагажуулах зорилгоор гурван сар хүртэл хугацаагаар мэргэшүүлэх сургалтад хамруулна.

2/Давж заалдах болон хяналтын шатны шүүхийн шүүхэд шүүгчээр томилогдсон шүүгчийг өөрийнх нь хүсэлтээр мэргэшүүлэх сургалтад хамруулж болно.

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ

ШҮҮГЧИЙН БҮРЭН ЭРХ ҮҮСЭХ, ТҮДГЭЛЗҮҮЛЭХ, ДУУСГАВАР БОЛОХ ҮНДЭСЛЭЛ, ЖУРАМ

Шүүгчийн бүрэн эрх үүсэх, шүүгчийн тангараг, түүнийг өргөх журам /38 дугаар зүйл/

1/Шүүгчийн бүрэн эрх нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон энэ хуульд заасан журмын дагуу томилогдон тангараг өргөснөөр эхэлнэ.

2/Шүүгч томилогдсон өдрөөсөө хойш ажлын гурван өдрийн дотор “*Шүүгч би шүүх эрх мэдлийн ариун журамт үүрэг, Монгол Улсын Үндсэн хуультай байгуулал, хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёс, хуулийг дээдлэн хамгаалж, хэрэг, маргааныг хэнээс ч хараат бус, зөвхөн Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд нийцүүлэн шийдвэрлэж, шүүгчийн ёс зүйг чанд сахиж явахаа ард түмэндээ батлан тангараглая. Хэрэв миний бие өргөсөн тангаргаасаа няцвал шүүгчийн албан тушаалаас нэн даруй огцорч, хуульд заасан хариуцлага хүлээнэ.*” гэж Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Төрийн сүлдэнд тангараг өргөнө.

3/Шүүгчийн тангараг өргөх журам, шүүгчийн өмсгөлийн загвар, хэрэглэх журмыг Ерөнхий зөвлөл батална.

Шүүгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх, шүүгчийн бүрэн эрх түдгэлзэх /39 дүгээр зүйл/

1/Ерөнхий зөвлөл болон Сахилгын хорооны гишүүнээр сонгогдсоноор шүүгчийн бүрэн эрх нь түдгэлзсэнд тооцогдох бөгөөд дараагийн гишүүн сонгогдсоноор бүрэн эрх нь сэргэнэ.

2/Ерөнхий зөвлөл шүүгчийг сураггүй алга болсонд тооцсон шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон үндэслэлээр шүүгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх бөгөөд түдгэлзүүлсэн үндэслэл арилсан бол бүрэн эрхийг сэргээнэ.

3/Шүүгчийн бүрэн эрх нь Ерөнхий зөвлөл болон Сахилгын хорооны гишүүнээр сонгогдсоноор шүүгчийн бүрэн эрх нь түдгэлзсэнд тооцогдох бөгөөд дараагийн гишүүн сонгогдсоноор бүрэн эрх нь сэргэнэ заасан үндэслэлээр түдгэлзсэнд тооцогдсон нь түүний халдашгүй байдал, цалин хөлс, эдийн засаг, нийгмийн хангамжийн баталгааг хасах үндэслэл болохгүй.

4/Сахилгын хороо шүүгчид эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татан шалгахтай холбогдуулан бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх тухай эрх бүхий байгууллагаас ирүүлсэн саналыг хянан үзээд түдгэлзүүлсэн бол шийдвэрээ Ерөнхий зөвлөлд танилцуулна.

5/ Сахилгын хороо шүүгчид эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татан шалгахтай холбогдуулан бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх тухай эрх бүхий байгууллагаас ирүүлсэн саналыг хянан үзээд түдгэлзүүлсэн бол шийдвэрээ Ерөнхий зөвлөлд танилцуулна гэж заасан үндэслэлээр бүрэн эрх нь түдгэлзсэн шүүгчид уг хугацаанд цалин хөлсийг 90 хувиар тооцож олгоно.

6/ Сахилгын хороо шүүгчид эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татан шалгахтай холбогдуулан бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх тухай эрх бүхий байгууллагаас ирүүлсэн саналыг хянан үзээд түдгэлзүүлсэн бол шийдвэрээ Ерөнхий зөвлөлд танилцуулна гэж заасан түдгэлзүүлсэн үндэслэл арилсан бол Сахилгын хороо шүүгчийн бүрэн эрхийг даруй сэргээж, энэ тухай Ерөнхий зөвлөлд мэдэгдэнэ.

Шүүгчийн бүрэн эрх дуусгавар болох /40 дүгээр зүйл/

1.	Шүүгч хуульд заасан өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох насанд хүрсэн, эсхүл шүүгчээр 25 жил ажилласан бол өөрийн хүсэлтээр өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгож, чөлөөлөгдөж болно.
2.	<p>Ерөнхий зөвлөлийн саналыг үндэслэн Ерөнхийлөгч дараах үндэслэлээр шүүгчийн бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгож, чөлөөлнө:</p> <p>1/шүүгч албан тушаалаасаа чөлөөлөгдөх хүсэлтээ бичгээр гаргасан;</p> <p>2/эрүүл мэндийн шалтгаанаар шүүгчийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон;</p> <p>3/шүүгч Ерөнхий зөвлөл, Сахилгын хорооны гишүүнээр сонгогдсоноос бусад ажил, албан тушаалд шилжсэн, томилогдсон, сонгогдсон;</p> <p>4/Монгол Улсын харьяатаас гарах болсон, эсхүл гадаад улсын нутаг дэвсгэрт байнга оршин суух эрх, зөвшөөрөл авсан;</p> <p>5/шүүгч Ерөнхийлөгчийн болон Улсын Их Хурлын, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд нэр дэвших болсон;</p> <p>6/шүүгчийн иргэний эрх зүйн чадамжийг хязгаарласан, эсхүл иргэний эрх зүйн чадамжгүйд тооцсон шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон;</p> <p>7/шүүгч нас барсан, эсхүл нас барсанд тооцох тухай шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон;</p> <p>8/эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авах тухай шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон;</p> <p>9/шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд</p>

	хязгаарт хүрсэн.
3.	Ерөнхий зөвлөл болон Сахилгын хорооны гишүүнээр сонгогдсоноор шүүгчийн бүрэн эрх нь түдгэлзсэнд тооцогдох бөгөөд дараагийн гишүүн сонгогдсоноор бүрэн эрх нь сэргэнэ гэж зааснаас бусад үндэслэлээр шүүгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлсэн, албан тушаалаас чөлөөлсөн, огцруулсан үндэслэл хууль бус байсан нь эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр, хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол шүүгчийн бүрэн эрхийг сэргээж, цалин хөлсийг нөхөн олгоно.
4.	Ерөнхий шүүгч, танхимын тэргүүнээр ажиллах хугацаа дууссан нь шүүгчийн бүрэн эрх дуусгавар болох үндэслэл болохгүй.
5.	Шүүгч огцорсон бол түүнийг шүүгчийн сонгон шалгаруулалтад оролцуулахгүй.
6.	Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч өөрийн хүсэлтээр албан тушаалаас чөлөөлөгдөх бол хүсэлтээ Улсын дээд шүүхийн Зөвлөгөөнд гаргах бөгөөд Зөвлөгөөн хүсэлтийг үндэслэлтэй гэж үзвэл Ерөнхийлөгчид уламжилна.

Ерөнхий шүүгч, танхимын тэргүүн, шүүгчийн бүрэн эрх дуусгавар болох хугацааг тоолох /41 дүгээр зүйл/

1/Шүүгчийн бүрэн эрх дуусгавар болох хугацааг шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаарт хүрсэн бол уг насанд хүрэх сарын сүүлийн өдрөөр, бусад үндэслэлээр шүүгчийн бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгох шийдвэр гарсан бол уг шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон өдрөөр тоолно.

2/Ерөнхий шүүгч, танхимын тэргүүний бүрэн эрх дуусгавар болох хугацааг сонгогдсон хугацаа дуусгавар болох өдрөөр тоолно.

**АРАВДУГААР БҮЛЭГ
ШҮҮГЧИЙН ХАРААТ БУС БАЙДАЛ, ТҮҮНИЙГ ХАНГАХ БАТАЛГАА**

Шүүгчийн хараат бус байх зарчим, баталгаа /42 дугаар зүйл/

1.	Шүүгч шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхдээ аливаа этгээдээс хараат бус байж, гагцхүү Монгол Улсын Үндсэн хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан, албан ёсоор нийтлэгдсэн бусад хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд захирагдана.
2.	Шүүгчийн хараат бус байдлыг Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль, бусад хуулиар баталгаажуулна.
3.	<p>1/Монгол Улсын Үндсэн хууль болон энэ хуульд зааснаас бусад үндэслэлээр шүүгчийн бүрэн эрхийг хязгаарлах, түдгэлзүүлэх, дуусгавар болгохыг хориглох;</p> <p>2/шүүгчийг өөрийнх нь зөвшөөрөлгүйгээр өөр албан тушаалд болон өөр шүүхэд шилжүүлэх, эсхүл сэлгэн ажиллуулахыг хориглох;</p> <p>3/хугацаагүй томилогдож, захиргааны болон гуравдагч этгээдийн санаачилгаар чөлөөлөгдөхгүй, огцрохгүй, аливаа дайчилгаа болон цэргийн жинхэнэ албанд татахгүй байх;</p> <p>4/шүүгчийн эдийн засгийн болон нийгмийн хангамж, халамжийн тогтолцоог энэ хууль болон бусад хуулиар</p> <p>Шүүгчийн хараат бус байдлыг дараах баталгаагаар хангана:</p>

		бүрдүүлэх, хангах; 5/шүүгч өөрийн хүсэлтээр ахисан түвшинд мэргэшлээ дээшлүүлэх зорилгоор хоёр жил хүртэл хугацаагаар гадаад улсад суралцах, эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил хийх болсон тохиолдолд ажлын байр нь хэвээр хадгалагдах.
4.	Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч болон тус шүүхийн шүүгч гадаадад байх, зорчих хугацаанд дипломат эрх ямба эдэлнэ.	
5.	Шүүгчийн хараат бус байдалд халдсан, шүүхийн үйл ажиллагаанд саад учруулсан хэн боловч хуулийн хариуцлага хүлээнэ.	

Шүүгчийг шилжүүлэх, сэлгэн ажиллуулах /43 дугаар зүйл/

1/Шүүхийг татан буулгасан, өөрчлөн зохион байгуулсан, тухайн шүүхийн шүүгчийн орон тоо цөөрсөн тохиолдолд шүүгчийн өөрийнх нь зөвшөөрлийг үндэслэн орон тоо дутуу байгаа адил шатны шүүхэд, адил шатны шүүхэд орон тоо байхгүй бол доод шатны шүүхэд шилжүүлэн томилж болно.

2/Шүүгчийг, шүүхийг татан буулгасан, өөрчлөн зохион байгуулсан, тухайн шүүхийн шүүгчийн орон тоо цөөрсөн тохиолдолд шүүгчийн өөрийнх нь зөвшөөрлийг үндэслэн орон тоо дутуу байгаа адил шатны шүүхэд, адил шатны шүүхэд орон тоо байхгүй бол доод шатны шүүхэд шилжүүлэн томилж болно. заасан үндэслэлээр шилжүүлэн томилуулах тухай саналаа Ерөнхий зөвлөл Ерөнхийлөгчид өргөн мэдүүлэх бөгөөд Ерөнхийлөгч саналыг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор тухайн шүүгчийг шилжүүлэн томилно.

3/Шүүгчийн мэргэшил, чадварыг сайжруулах, шүүн таслах ажиллагааны дадлага эзэмшүүлэх, ажлын ачааллыг тэнцвэржүүлэх зорилгоор өөрийнх нь зөвшөөрлийг үндэслэн шүүгчийг адил шатны шүүхэд хоёр жил хүртэл хугацаагаар сэлгэн ажиллуулж болно.

4/Шүүгчийн мэргэшил, чадварыг сайжруулах, шүүн таслах ажиллагааны дадлага эзэмшүүлэх, ажлын ачааллыг тэнцвэржүүлэх зорилгоор өөрийнх нь зөвшөөрлийг үндэслэн шүүгчийг адил шатны шүүхэд хоёр жил хүртэл хугацаагаар сэлгэн ажиллуулж болно гэж заасан үндэслэлээр шүүгчийг сэлгэн ажиллуулах журмыг Ерөнхий зөвлөл батална.

5/Шүүгч нь шүүгчийн мэргэшил, чадварыг сайжруулах, шүүн таслах ажиллагааны дадлага эзэмшүүлэх, ажлын ачааллыг тэнцвэржүүлэх зорилгоор өөрийнх нь зөвшөөрлийг үндэслэн шүүгчийг адил шатны шүүхэд хоёр жил хүртэл хугацаагаар сэлгэн ажиллуулж болно. заасан сэлгэн ажиллах хугацаа дууссанаар урьд ажиллаж байсан шүүхэд эргэн ажиллах баталгаагаар бүрэн хангагдана.

Шүүгчийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцохыг хориглох /44 дүгээр зүйл/

1/Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, Ерөнхий сайд, Улсын Их Хурлын гишүүн болон Засгийн газрын гишүүн, төрийн болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, Ерөнхий зөвлөл, Сахилгын хорооны гишүүн, аливаа байгууллага, албан тушаалтан, иргэн хэн боловч шүүгчээс шүүн таслах үүргээ хэрэгжүүлэхэд хөндлөнгөөс оролцох, нөлөөлөхийг хориглоно.

2/ Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн, Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын дээд шүүхийн шүүгч, Улсын ерөнхий прокурор, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын дарга, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга, яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга, Засгийн газрын агентлагийн дарга, төрийн өмчит компани, олон улсын байгууллагын дарга, захирлын албан тушаал эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа хүн, эсхүл түүнтэй хамаарал бүхий этгээд нээлттэй тендер шалгаруулалтаар шийдвэрлэснээс бусад тохиолдолд төрийн болон орон нутгийн хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авагч, төрийн санхүүгийн нөөц бүрдүүлэгч, төрөөс

баталгаа гаргасан зээл хүртэгч аж ахуйн нэгжийн хувь, хөрөнгө эзэмшигч, хамтрагч, эсхүл эдгээрийг гүйцэтгэж байгаа хувиараа аж ахуй эрхлэгч байж болохгүй, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дарга, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга, дэд сайд, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зөвлөх, Монгол Улсын Их Хурлын даргын зөвлөх, Ерөнхий сайдын зөвлөх, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал гэж заасан этгээд нь шүүгчтэй албан ажлаар уулзах тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, баталгаажуулан тухайн байгууллагын нууцын асуудал хариуцсан албан тушаалтанд ажлын гурван өдрийн дотор өгөх үүрэгтэй. Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах, хэлэлцэх болон албан ёсны тэмдэглэл хийгдэх бусад үйл ажиллагааны явцад шүүгчтэй уулзсан тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, баталгаажуулах үүргээс чөлөөлөгдөнө.

3/Хуульд өөрөөр заагаагүй бол шүүгчээс хянан шийдвэрлэж байгаа болон хянан шийдвэрлэсэн хэргийнх нь талаар өөрийг нь холбогдуулан мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байгаа байгууллага, албан тушаалтан тайлбар, мэдүүлэг авахаар шаардахыг хориглоно.

4/Хуульд өөрөөр заагаагүй бол хэргийн баримттай танилцуулахыг хэргийн оролцогчоос бусад этгээд шүүгчээс шаардахыг хориглоно.

Нөлөөллийн мэдүүлэг хөтлөх /45 дугаар зүйл/

1/Тухайн хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнд аливаа этгээдээс нөлөөлөхөөр оролдсон бүх тохиолдлыг тэмдэглэн баталгаажуулж нөлөөллийн мэдүүлэг хөтөлнө.

2/ нөлөөллийн мэдүүлгийн загвар, хөтлөх, шийдвэрлэх журмыг Ерөнхий зөвлөл батална.

3/Шүүгч нөлөөллийн мэдүүлгийн зорилго, хууль зөрчсөнөөс үүсэх үр дагаврын талаар хэрэг үүсгэсэн даруйд тухайн хэргийн оролцогчид тайлбарлан, энэ тухай баримтжуулна.

4/Нөлөөллийн мэдүүлэг хөтөлсөн шүүгч нөлөөллийн мэдүүлгийг хэрэгт хавсаргаж, хувийг Ерөнхий зөвлөлд хүргүүлнэ.

5/Ерөнхий зөвлөл нөлөөллийн мэдүүлэгт тэмдэглэн баталгаажуулсан үйлдлийг шалгуулахаар холбогдох эрх бүхий байгууллагад хандаж, шийдвэрлүүлнэ.

6/Ерөнхий зөвлөлөөс шилжүүлсэн холбогдох баримт бичгийг эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор шийдвэрлэж, Ерөнхий зөвлөлд хариу мэдэгдэнэ.

7/Ерөнхий зөвлөл эрх бүхий байгууллагаас ирүүлсэн шийдвэрийг олон нийтэд тухай бүр мэдээлнэ.

8/Шүүгч нөлөөллийн мэдүүлгээс гадна Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн, Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын дээд шүүхийн шүүгч, Улсын ерөнхий прокурор, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын дарга, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга, яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга, Засгийн газрын агентлагийн дарга, төрийн өмчит компани, олон улсын байгууллагын дарга, захирлын албан тушаал эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа хүн, эсхүл түүнтэй хамаарал бүхий этгээд нээлттэй тендер шалгаруулалтаар шийдвэрлэснээс бусад тохиолдолд төрийн болон орон нутгийн хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авагч, төрийн санхүүгийн нөөц бүрдүүлэгч, төрөөс баталгаа гаргасан зээл хүртэгч аж ахуйн нэгжийн хувь, хөрөнгө эзэмшигч, хамтрагч, эсхүл эдгээрийг гүйцэтгэж байгаа хувиараа аж ахуй эрхлэгч байж болохгүй, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дарга, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга, дэд сайд, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зөвлөх, Монгол Улсын Их Хурлын даргын зөвлөх, Ерөнхий сайдын зөвлөх, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал гэж заасан этгээд нь шүүгчтэй албан ажлаар уулзах тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, баталгаажуулан тухайн байгууллагын нууцын асуудал хариуцсан албан тушаалтанд ажлын гурван өдрийн дотор өгөх үүрэгтэй. Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах, хэлэлцэх болон албан ёсны

тэмдэглэл хийгдэх бусад үйл ажиллагааны явцад шүүгчтэй уулзсан тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, баталгаажуулах үүргээс чөлөөлөгдөнө гэж заасан этгээдтэй уулзсан, харилцсан бөгөөд уг этгээд өөрөө, эсхүл бусдаар дамжуулан тухайн шүүгчид аливаа хэлбэрээр нөлөөлсөн, нөлөөлөхөөр оролдсон, үүрэг, чиглэл өгсөн бол энэ талаарх мэдээллийг агуулсан тэмдэглэл үйлдэж, битүүмжлэн Ерөнхий зөвлөлд ажлын гурван өдрийн дотор хүргүүлэх үүрэгтэй.

9/Ерөнхий зөвлөл нөлөөллийн мэдүүлгээс гадна мэдээллийг агуулсан тэмдэглэл үйлдэж, битүүмжлэн Ерөнхий зөвлөлд ажлын гурван өдрийн дотор хүргүүлэх үүрэгтэй гэж заасан этгээдтэй уулзсан, харилцсан бөгөөд уг этгээд өөрөө, эсхүл бусдаар дамжуулан тухайн шүүгчид аливаа хэлбэрээр нөлөөлсөн, нөлөөлөхөөр оролдсон, үүрэг, чиглэл өгсөн бол энэ талаарх мэдээллийг агуулсан тэмдэглэл үйлдэж, битүүмжлэн ирүүлсэн тэмдэглэлийг хадгалах бөгөөд эрх бүхий байгууллага, эсхүл шүүгчийн хүсэлтээр холбогдох этгээдэд гарган өгнө.

10/ заасан үүргээ биелүүлээгүй нь шүүгчид сахилгын шийтгэл хүлээлгэх үндэслэл болно.

Шүүх, шүүгчийн эдийн засгийн баталгаа /46 дугаар зүйл/

1.	Шүүгчийн албан тушаалын цалингийн хэмжээ нь эдийн засгийн хувьд бусдаас хараат бус ажиллах, амьдрахад хүрэлцээтэй, баталгаатай байх боломжийг хангасан байна.	
2.	Шүүгчийн цалин хөлс нь албан тушаалын цалин болон албан ажлын онцгой нөхцөлийн, төрийн алба хаасан хугацааны, докторын зэргийн нэмэгдлээс бүрдэнэ.	
3.	Шүүгчийн албан тушаалын цалин, нэмэгдлийн хэмжээ болон нэмэгдэл олгох журам, шүүгчийн орон тоог Ерөнхий зөвлөлийн өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал тогтооно.	
4.	Шүүхийн төсвийг батлахдаа шүүгчийн цалин хөлсний бүрэлдэхүүн, хэмжээг бууруулж болохгүй.	
5.	Шүүгчийн албан ёсны айлчлал, томилолт, төрийн ёслол, хүндэтгэл, анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч адил шатны өөр шүүхэд томилолтоор ажиллаж болно. Томилолтоор ажиллахтай холбоотой харилцааг хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх холбогдох хуулиар зохицуулна гэж заасны дагуу томилолтоор ажиллах болон бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон бусад арга хэмжээний зардлыг шүүхийн төсвөөс санхүүжүүлнэ.	
6.	Шүүгч ээлжийн амралтаараа дотоодын амралт, сувиллын газарт, эсхүл өөрийн болон эхнэр /нөхөр/-ийн төрсөн нутагт амрах тохиолдолд түүний очих, ирэх замын зардлыг хоёр жилд нэг удаа шүүхийн төсвөөс авто замын зорчигч тээврийн зардлаар тооцож олгоно.	
7.	Шүүгчийн ажлын ачаалал тооцох шалгуур үзүүлэлт, шүүгчид нэмэгдэл урамшуулал олгох журмыг Ерөнхий зөвлөл батална.	
8.	Шүүхийн төсвийг боловсруулж батлахад дараах журмыг баримтална:	<p>1/Улсын дээд шүүх өөрийн, Ерөнхий зөвлөл Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын төсвийг төлөвлөн Байнгын хороонд хянуулахаар хүргүүлэх;</p> <p>2/Улсын дээд шүүх, Ерөнхий зөвлөл Байнгын хороогоор хянагдсан төсвийн төслийн эцсийн хувилбарыг улсын төсөвт нэгтгүүлэхээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хуульд заасны дагуу хүргүүлэх;</p> <p>3/Засгийн газар Улсын дээд шүүхийн болон бусад шүүхийн төсвийн төслийг бууруулахгүйгээр улсын төсвийн төсөлд тусгаж, холбогдох дүгнэлтийн хамт Улсын Их Хуралд өргөн</p>

	<p>мэдүүлэх;</p> <p>4/Улсын Их Хурал жилийн төсвийн төслийг хэлэлцэн батлахдаа Улсын дээд шүүх болон Ерөнхий зөвлөлийн санал, тайлбарыг сонсох, Засгийн газрын дүгнэлтийг хэлэлцэж шийдвэрлэх.</p>
--	--

Шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний нийгмийн баталгаа /47 дугаар зүйл/

1/Шүүгчийн амь нас, эрүүл мэндийн даатгалын хураамжийг улсын төсвөөс хариуцна.

2/Шүүгчийн амь нас, эрүүл мэндийн даатгал дараах хэлбэр, хэмжээтэй байна:

2.1.шүүгч албан үүргээ гүйцэтгэх явцад эрүүл мэндэд нь хохирол учирснаас амь насаа алдсан бол даатгалын нөхөн төлбөрийг түүний авч байсан сүүлийн 15 жилийн цалинтай тэнцэх хэмжээгээр шүүгчийн гэр бүлд олгох;

2.2.шүүгч албан үүргээ гүйцэтгэх явцад эрүүл мэндэд нь хохирол учирснаас цаашид мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхэлж чадахааргүй болсон бол даатгалын нөхөн төлбөрийн хэмжээ нь тухайн шүүгчийн сүүлийн гурван жилийн цалинтай тэнцэх;

2.3.шүүгчийн эрүүл мэндэд хохирол учирсан нь түүний хөдөлмөрийн чадварыг алдагдуулаагүй, мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд саад болохооргүй бол даатгалын нөхөн төлбөрийн хэмжээ нь тухайн шүүгчийн сүүлийн нэг жилийн цалинтай тэнцэх.

3/ Шүүгчийн амь нас, эрүүл мэндийн даатгал дараах хэлбэр, хэмжээтэй байна гэж заасан даатгалыг даатгалын байгууллагаас төлнө.

4/Шүүгч албан үүргээ гүйцэтгэх явцад эрүүл мэндэд нь хохирол учирснаас цаашид мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх боломжгүйгээр хөдөлмөрийн чадвараа алдсан бол түүнд шүүгчээр ажиллаж байхдаа авч байсан цалингийн 70 хувьтай тэнцэх хэмжээний нөхөх олговрыг сар бүр олгоно.

5/Шүүгч албан үүргээ гүйцэтгэх явцад амь насаа алдвал түүний асрамжид байсан хүүхдийг 18 нас хүртэл, гэр бүлийн хөдөлмөрийн чадваргүй гишүүнд шүүгчийн авч байсан албан тушаалын цалингаас ногдох хэмжээгээр тэтгэмж /нөхөх төлбөр/-ийг сар бүр олгох бөгөөд түүнд улсын төсвөөс төлсөн даатгалын төлбөр, тэжээгчээ алдсаны болон бусад төрлийн тэтгэвэр, цалин, тэтгэлгийг оруулан тооцохгүй.

6/Шүүгчийн өндөр насны тэтгэвэрт гарах насны дээд хязгаар 60 нас байх ба 55 насанд хүрсэн, эсхүл шүүгчээр нийт 25 жил ажилласан шүүгч өөрөө хүсвэл өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгож болно. Шүүгчээр 30, түүнээс дээш жил ажилласан бөгөөд 55 насанд хүрсэн бол өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгоно.

7/Шүүгчийн тэтгэвэртэй холбогдсон харилцааг холбогдох хуулиар, ээлжийн амралтын үндсэн болон нэмэгдэл амралтын хугацааг энэ хууль болон Хөдөлмөрийн тухай хуулиар тогтоох бөгөөд шүүгчээр ажилласан таван жил тутамд ажлын гурван өдрийн нэмэгдэл амралт олгоно.

8/Шүүгчийг орон нутагт шилжүүлэн болон сэлгэн ажиллуулах тохиолдолд орон сууцаар хангах асуудлыг Ерөнхий зөвлөл тухайн нутгийн захиргааны байгууллагатай хамтран шийдвэрлэнэ.

9/Шүүгчийг өндөр насны тэтгэвэрт гарахад түүний авч байсан сарын дундаж цалингийн хэмжээгээр 36 сарын хугацаагаар тооцож нэг удаагийн тэтгэмж олгоно.

Шүүгчийн мэргэшлийн түвшнийг дэмжих /48 дугаар зүйл/

1/Шүүгч бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд шаардагдах мэдлэг, мэргэшлээ дээшлүүлж байх үүрэгтэй бөгөөд жил бүр сургалтад хамрагдана.

2/Шүүгч мэргэшил дээшлүүлэх сургалтад хамрагдах хугацаанд түүнд шүүгчийн цалин хөлсийг хэвээр олгоно.

3/Шүүгчийн мэргэшлийг дээшлүүлэх, давтан сургах ажлыг Ерөнхий зөвлөл Улсын дээд шүүхтэй хамтран зохион байгуулна.

Шүүгчийн халдашгүй байдал /49 дүгээр зүйл/

1/Шүүгч халдашгүй байх эрхтэй бөгөөд түүнийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон бусад хуулиар хамгаална.

2/Шүүгчийн халдашгүй байдалд дараах зүйл хамаарна:

- 2.1.амь нас;
- 2.2.ажлын байр, хувийн болон албаны орон сууц;
- 2.3.ажил хэргийн нэр хүнд;
- 2.4.эзэмшиж, ашиглаж байгаа хувийн болон албаны тээвэр, холбооны хэрэгсэл;
- 2.5.өөрийнх нь мэдэлд байгаа бичиг баримт, ачаа тээш, бусад эд хөрөнгө;
- 2.6.захидал харилцааны нууц.

3/Гэмт хэрэг үйлдэж гэм буруутай нь хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр нотлогдоогүй тохиолдолд шүүгчээр ажиллаж байсан хүний бүрэн эрх нь дуусгавар болсны дараа шүүн таслах ажиллагааг эрхэлж байх үедээ илэрхийлсэн санал, гаргасан шийдвэрийнх нь төлөө аливаа хариуцлагад татахыг хориглоно.

4/Шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний амь нас, эрүүл мэндэд аюул занал учрах нөхцөл үүссэн тухай мэдээлэл авсан бол **цагдаагийн байгууллага** энэ байдлыг таслан зогсоход чиглэсэн арга хэмжээг даруй авах үүрэгтэй.

5/ Шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний амь нас, эрүүл мэндэд аюул занал учрах нөхцөл үүссэн тухай мэдээлэл авсан бол цагдаагийн байгууллага энэ байдлыг таслан зогсоход чиглэсэн арга хэмжээг даруй авах үүрэгтэй гэж заасан арга хэмжээг авах нөхцөл, журмыг Ерөнхий зөвлөлийн дарга, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

6/Шүүгч аюулгүй байдлаа хамгаалах зорилгоор бие хамгаалах тусгай хэрэгслийг эзэмших, биедээ авч явах эрхтэй.

7/Шүүгчийг гэмт үйлдлийнх нь явцад, эсхүл гэмт хэргийн газарт эд мөрийн баримттай баривчилсан бол энэ тухай Сахилгын хороонд 48 цагийн дотор мэдэгдэнэ.

8/Сахилгын хороо шүүгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх эсэх асуудлыг ажлын хоёр өдрийн дотор хуралдаанаараа шийдвэрлэнэ.

АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ ШҮҮГЧИД ХОРИГЛОХ ЗҮЙЛ, АШИГ СОНИРХЛЫН ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ

Шүүгчид хориглох зүйл /50 дугаар зүйл/

1/Шүүгчид дараах зүйлийг хориглоно:

1.1.албан тушаалын байдал, эрх нөлөөгөө урвуулан ашиглаж өөртөө, эсхүл бусдад давуу байдал бий болгох;

1.2.албан үүрэгтэй нь холбоотой, эсхүл өөрт нь итгэмжлэн мэдэгдсэн төрийн нууцыг задруулах;

1.3.албан үүрэгтэй нь холбоотой, эсхүл өөрт нь итгэмжлэн мэдэгдсэн албаны, байгууллагын, хувь хүний нууцыг задруулах;

1.4.шүүхээр хянан хэлэлцэгдэж байгаа хэрэг, маргааны талаар шүүхийн шийдвэр гарахаас өмнө өөрийн байр суурийг олон нийтэд мэдээлэх, илэрхийлэх;

1.5.албан ажлын хэрэгцээнд зориулсан материал, техник хэрэгслийг шүүгчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхээс өөр зориулалтаар ашиглах;

1.6.бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх явцад олж мэдсэн аливаа мэдээллийг шүүгчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхээс өөр зорилгоор ашиглах;

1.7.шүүгчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан бусад шүүгчийн шүүн таслах ажиллагаанд хуульд зааснаас бусад хэлбэрээр оролцох, нөлөөлөх, заавар, удирдамж, чиглэл өгөх, авах, урьдчилан санал хэлэх;

1.8.шүүгчийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан хэргийн оролцогч, түүний өмгөөлөгч, хууль ёсны төлөөлөгч болон бусад иргэн, хуулийн этгээдээс шууд ба шууд бусаар тусламж авах, үйлчлүүлэх, давуу байдал, хөнгөлөлт, мөнгөн болон бусад урамшуулал, хууль тогтоомжоор зөвшөөрөгдөөгүй шагнал авах;

1.9.өөрийн, гэр бүлийн гишүүний, төрлийн хүний, эсхүл албан байгууллагын эрх ашиг хөндөгдсөнөөс бусад тохиолдолд гуравдагч этгээдийн хууль ёсны төлөөлөгч байх, хууль зүйн зөвлөгөө өгөх;

1.10.тухайн шүүхийн Ерөнхий шүүгч, шүүгчтэй гэр бүл, эсхүл төрөл, садангийн холбоотой талаар Ерөнхий зөвлөлд мэдэгдэхгүйгээр ажиллах;

1.11.өөрөө, эсхүл итгэмжлэгдсэн этгээдээр дамжуулан аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэх, аж ахуйн нэгж, тэдгээрийн холбоо, нэгдлийн удирдах бүрэлдэхүүнд орох, зохион байгуулалтын үйл ажиллагаа явуулах;

1.12.Монгол Улсын олон улсын гэрээ, гадаад улсын шүүх, олон улсын болон гадаадын байгууллагатай харилцан тохиролцсоноос бусад гадаад улс болон олон улсын байгууллага, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний санхүүжилтээр багшлах, эрдэм шинжилгээний болон бусад ажил эрхлэх, гадаад улсад зорчих;

1.13.гадаад улсын төр, олон нийтийн болон бусад байгууллагын шинжлэх ухааныхаас бусад хүндэт, тусгай цол, шагнал, одон, тэмдэг авах;

1.14.төрийн дээд одон, медаль, шинжлэх ухааныхаас бусад хүндэт, цол, шагнал, одон, тэмдэг авах;

1.15.Монгол Улсын олон улсын гэрээгээр гадаад улсын холбогдох шүүх, олон улсын болон гадаадын байгууллагатай харилцан тохиролцсоноос бусад Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт оршин байгаа гадаад улсын болон олон улсын байгууллага, түүний салбар нэгжийн удирдах бүрэлдэхүүнд орох;

1.16.багшлах болон эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил гүйцэтгэхээс бусад хуулиар тогтоосон үүрэгт нь үл хамаарах ажил, албан тушаал хавсрах;

1.17.улс төрийн байгууллагын удирдах болон бусад албан тушаал эрхлэх, улс төрийн байгууллага, улс төрийн сонгуульд нэр дэвшигчийн талаар олон нийтэд хандаж үг хэлэх, сонгуулийн сурталчилгаанд оролцох, улс төрийн сонгуульд нэр дэвшигчид санхүүжилт, хандив өгөх;

1.18.хэргийн нөгөө талыг байлцуулахгүйгээр нэг талтай уулзах, харилцах;

1.19.хэргийн оролцогч болон бусад этгээдтэй харилцахдаа шүүхийн нэр хүнд, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж болох хувийн дотно харилцаа тогтоох;

1.20.хэргийн оролцогч болон бусад этгээдтэй албан үүргийн хувьд харилцахдаа зүй бус авирлах, эсхүл хуралдааны дэг сахиулах хүрээнд бусдын зүй бус авирыг таслан зогсоох талаар шаардлага тавих үүргээ биелүүлэхгүй байх;

- 1.21.хуульд заасны дагуу олгосон бие хамгаалах тусгай хэрэгслийг зориулалтын бусаар ашиглах, бусдад ашиглуулах;
- 1.22. шүүх хуралдаан даргалагчийн дарааллыг тогтоох, хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох, дараалал, журмыг санаатай зөрчих;
- 1.23.хуулийн илт тодорхой заалтыг ноцтой, эсхүл удаа дараа зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүй гаргах;
- 1.24.хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр албан ажлаа удаа дараа таслах;
- 1.25.шүүх хуралдаан, урьдчилсан хэлэлцүүлгийн товыг хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр удаа дараа зөрчих;
- 1.26.шүүхийн шийдвэр гаргахтай холбоотой хуульд тодорхой заасан хугацааг хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр удаа дараа 30 хоногоос дээш хугацаагаар, эсхүл нэг удаа 60 хоногоос дээш хугацаагаар зөрчих;
- 1.27.шүүхийн шийдвэрт үндэслэл огт бичээгүй нь дээд шатны шүүхээр тогтоогдсон;
- 1.28.хуульд заасны дагуу татгалзан гарах үүрэгтэйгээ мэдсээр байж татгалзан гараагүй;
- 1.29.ажлын байранд болон албан үүргээ гүйцэтгэхдээ согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэх, эсхүл ийм байдалтай ажилдаа ирэх;
- 1.30.шүүгчийн сахилгын хэрэг шалгах, хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд саад учруулах;
- 1.31.хүнийг үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, бэлгийн болон хүйсийн чиг баримжаа, боловсрол, хөгжлийн бэрхшээл зэргээр нь ялгаварлан гадуурхах, дарамт үзүүлэх;
- 1.32.хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр болон олон нийтийн цахим мэдээ, мэдээллийн сүлжээ ашиглахдаа шүүх, шүүгчийн нэр хүндэд харшилсан, эсхүл шүүхийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх санал, сэтгэгдэл, зураг, дууны, дуу-дүрсний бичлэг болон бусад хэлбэрийн мэдээ, мэдээлэл тараах, байршуулах;
- 1.33.шийдвэр гаргахаар зөвлөлдөх явцад бусадтай аливаа хэлбэрээр харилцах, зөвлөлдөх тасалгааны нууцыг задруулах;
- 1.34.шүүх хуралдааны явцад гар утас хэрэглэх зэрэг хэрэгт хамааралгүй өөр бусад үйл ажиллагаа явуулах;
- 1.35.шүүхийн ажилтан болон өөрийн удирдлага дахь этгээдэд албан үүрэгт нь хамааралгүй үүрэг даалгавар өгөх;
- 1.36.шүүгч өөрөө гэрчээр дуудагдсан, эсхүл өөрийн удирдлага дахь ажилтны талаар тодорхойлохоос бусад тохиолдолд хүний зан байдал, ёс зүй, нэр төр, чадварын талаар тодорхойлох;
- 1.37.албан үүргээ гүйцэтгэхээс бусад тохиолдолд шүүгчийн үнэмлэх, тэмдэг ашиглан өөртөө давуу байдал бий болгох, хувийн хэрэгцээнд шүүгчийн үнэмлэх, тэмдэг ашиглах, барьцаа болгон үлдээх;
- 1.38.хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрийн талаар эргэлзээ төрүүлэхүйц ойлголтыг бусдад өгөх, нийтэд мэдээлэх;

1.39. Шүүгч нөлөөллийн мэдүүлгээс гадна Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн, Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын дээд шүүхийн шүүгч, Улсын ерөнхий прокурор, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын дарга, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга, яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга, Засгийн газрын агентлагийн дарга, төрийн өмчит компани, олон улсын байгууллагын дарга, захирлын албан тушаал эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа хүн, эсхүл түүнтэй хамаарал бүхий этгээд нээлттэй тендер шалгаруулалтаар шийдвэрлэснээс бусад тохиолдолд төрийн болон орон нутгийн хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авагч, төрийн санхүүгийн нөөц бүрдүүлэгч, төрөөс баталгаа гаргасан зээл хүртэгч аж ахуйн нэгжийн хувь, хөрөнгө эзэмшигч, хамтрагч, эсхүл эдгээрийг гүйцэтгэж байгаа хувиараа аж ахуй эрхлэгч байж болохгүй, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дарга, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга, дэд сайд, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зөвлөх, Монгол Улсын Их Хурлын даргын зөвлөх, Ерөнхий сайдын зөвлөх, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал гэж заасан этгээд нь шүүгчтэй албан ажлаар уулзах тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, баталгаажуулан тухайн байгууллагын нууцын асуудал хариуцсан албан тушаалтанд ажлын гурван өдрийн дотор өгөх үүрэгтэй. Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах, хэлэлцэх болон албан ёсны тэмдэглэл хийгдэх бусад үйл ажиллагааны явцад шүүгчтэй уулзсан тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, баталгаажуулах үүргээс чөлөөлөгдөнө гэж заасан этгээдтэй уулзсан, харилцсан бөгөөд уг этгээд өөрөө, эсхүл бусдаар дамжуулан тухайн шүүгчид аливаа хэлбэрээр нөлөөлсөн, нөлөөлөхөөр оролдсон, үүрэг, чиглэл өгсөн бол энэ талаарх мэдээллийг агуулсан тэмдэглэл үйлдэж, битүүмжлэн Ерөнхий зөвлөлд ажлын гурван өдрийн дотор хүргүүлэх үүргээ биелүүлээгүй;

1.40. Шүүх бүрэлдэхүүн иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлтийн агуулгыг шүүхийн шийдвэрийн тодорхойлох хэсэгт бичиж, уг дүгнэлтийн талаарх үндэслэлээ үндэслэх хэсэгт тодорхой тусгана гэж заасныг биелүүлээгүй.

Шүүгчийн ашиг сонирхлын зөрчлийн зохицуулалт /51 дүгээр зүйл/

1/Шүүгч шүүн таслах ажиллагаанд оролцоход ашиг сонирхлын зөрчил үүсэж болзошгүй нөхцөл байдал байгаа бол өөрөө татгалзан гарах, эсхүл хэргийн оролцогчдод мэдэгдэж, тэдгээрийг татгалзах хүсэлт гаргах боломжоор хангана.

2/Өөрийн хүсэлтээр шүүгчийн албан тушаалаас чөлөөлөгдсөнөөс хойш хоёр жилийн хугацаанд өмгөөллийн үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглоно.

3/Шүүгчийн албан тушаалаас огцорсон, эсхүл өндөр насны тэтгэвэрт гарсан бол өмгөөллийн үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглоно.

Шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний хөрөнгө, орлогын мэдүүлэг /52 дугаар зүйл/

Шүүгч Авлигын эсрэг хууль болон Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд заасан журмын дагуу хөрөнгө, орлогын мэдүүлэг, хувийн ашиг сонирхлын мэдүүлгийг үнэн зөв гаргаж өгөх үүрэгтэй.

Шүүгчийн иргэний эрхэд тавих хязгаарлалт /53 дугаар зүйл/

1.	Шүүх эрх мэдлийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус, халдашгүй байдлын үндсэн зарчмаас хамааран шүүгчийн хувийн буюу иргэний эрхэд дараах хязгаарлалт тогтооно:	1/улс төрийн намд харьяалагдах; 2/улс төрийн нам, олон нийтийн бусад байгууллага болон иргэдэд улс төр, шашны асуудлаар байр сууриа илэрхийлэх; 3/хөдөлмөрийн маргаанаа зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих, зогсоох.
2.	Шүүгч улс төрийн сонгуульд улс төрийн нам, эвслээс, эсхүл бие даан нэр дэвших бол тухайн сонгуулийн жилийн 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өмнө хүсэлтээ	

	Ерөнхий зөвлөлд өгч, шүүгчийн албан тушаалаас чөлөөлөгдсөн байна.
3.	Шүүгч Шүүгч улс төрийн сонгуульд улс төрийн нам, эвслээс, эсхүл бие даан нэр дэвших бол тухайн сонгуулийн жилийн 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өмнө хүсэлтээ Ерөнхий зөвлөлд өгч, шүүгчийн албан тушаалаас чөлөөлөгдсөн байх ба улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцож, шүүгчийн албан тушаалаас чөлөөлөгдсөний дараа дахин шүүгчээр ажиллахыг хүсвэл чөлөөлөгдсөнөөсөө хойш гурван жилийн дараа шүүгчийн сонгон шалгаруулалтад орж болно.

**АРВАН ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ
ШҮҮГЧИД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА**

Шүүгчид хүлээлгэх хариуцлага /54 дүгээр зүйл/

1/Шүүгч зөвхөн хуульд захирагдах бөгөөд зөрчсөн бол хуульд заасны дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

2/Шүүгчид зөвхөн энэ хуульд заасан үндэслэл, журмаар сахилгын шийтгэл оногдуулна.

3/Шүүгчийн гаргасан мэргэжлийн үйл ажиллагааны алдаа, зөрчлийн улмаас хүн, хуулийн этгээдэд учруулсан гэм хорыг Иргэний хуульд заасны дагуу төр хариуцан арилгана.

Шүүгчийн сахилгын зөрчил /55 дугаар зүйл/

Сахилгын хороо шүүгчид хориглох зүйл, шүүгч шүүн таслах ажиллагаанд оролцоход ашиг сонирхлын зөрчил үүсэж болзошгүй нөхцөл байдал байгаа бол өөрөө татгалзан гарах, эсхүл хэргийн оролцогчдод мэдэгдэж, тэдгээрийг татгалзах хүсэлт гаргах боломжоор хангана, Шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний хөрөнгө, орлогын мэдүүлэг, Шүүгчийн иргэний эрхэд тавих хязгаарласан, үүрэг болгосон зохицуулалтыг зөрчсөн /цаашид “сахилгын зөрчил” гэх/ шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулна.

Шүүгчид оногдуулах сахилгын шийтгэл /56 дугаар зүйл/

1.	Шүүгч сахилгын зөрчил гаргасан бол Сахилгын хороо дараах сахилгын шийтгэлийн аль нэгийг оногдуулна:	1/хаалттай сануулах; 2/нээлттэй сануулах; 3/цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах; 4/шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах; 5/огцруулах.
2.	Огцруулахаас бусад шийтгэл оногдуулах сахилгын зөрчлийг илрүүлснээс хойш нэг жил, зөрчил гаргаснаас хойш хоёр жил өнгөрсөн бол шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулж болохгүй.	
3.	Огцруулах шийтгэл оногдуулах сахилгын зөрчлийг илрүүлснээс хойш хоёр жил, зөрчил гаргаснаас хойш таван жил өнгөрсөн бол шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулж болохгүй.	
4.	Шүүгчид сахилгын хэрэг үүсгэснээр огцруулах шийтгэл оногдуулах сахилгын зөрчлийг илрүүлснээс хойш нэг жил, зөрчил гаргаснаас хойш хоёр жил өнгөрсөн бол шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулж болохгүй, шийтгэл оногдуулах сахилгын зөрчлийг илрүүлснээс хойш хоёр жил, зөрчил гаргаснаас хойш таван жил өнгөрсөн бол шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулж болохгүй гэж заасны дагуу хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолохыг зогсооно.	

5.	шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах шийтгэл оногдуулсан хугацаанд шүүгчид албан тушаалын цалинг 50 хувиар тооцож олгоно.	
6.	Энэ хуульд заасан хугацааг тодорхойлох, тоолоход Иргэний хуулийн Наймдугаар бүлэгт заасан зарчмыг баримтална.	
7.	Сахилгын зөрчлийн шинж чанар, хэр хэмжээ, зөрчлийн хүнд, хөнгөн, үр дагавар, шүүгчийн хувийн зан байдал болон бусад нөхцөл байдалд тохирсон сахилгын шийтгэлийг шүүгчид оногдуулна.	
8.	Дараах үндэслэл бий болсон тохиолдолд шүүгчийг огцорсонд тооцож Сахилгын хороо шийдвэр гаргана:	1/ хаалттай сануулах, нээлттэй сануулах гэсэн шийтгэл оногдуулах зөрчлийг 10-аас дээш удаа, эсхүл цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах, шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах шийтгэл оногдуулах зөрчлийг таваас дээш удаа гаргаж сахилгын шийтгэл хүлээсэн; 2/гэм буруутайд тооцож эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон.
9.	Сахилгын хороо шүүгчийг огцруулсан бол Ерөнхийлөгчид танилцуулна.	

Шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулах /57 дугаар зүйл/

1/Энэ хуульд заасан сахилгын зөрчил гаргасан шүүгчид дараах сахилгын шийтгэлийг энэ хуулийн 56.7-д заасныг баримтлан оногдуулна:

1.1.энэ хуулийн 50.1.5, 50.1.21, 50.1.34, 50.1.35, 50.1.36, 50.1.37, 50.1.38, 50.1.40-д заасан зөрчилд хаалттай сануулах, эсхүл нээлттэй сануулах;

1.2.энэ хуулийн 50.1.13, 50.1.14, 50.1.20, 50.1.25, 50.1.29, 50.1.32, 50.1.33, 51.1-д заасан зөрчилд хаалттай сануулах, эсхүл нээлттэй сануулах, эсхүл цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах;

1.3.энэ хуулийн 50.1.3, 50.1.4, 50.1.9, 50.1.28-д заасан зөрчилд нээлттэй сануулах, эсхүл цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах;

1.4.энэ хуулийн 50.1.18, 50.1.19-д заасан зөрчилд нээлттэй сануулах, эсхүл шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэлх хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах;

1.5.энэ хуулийн 50.1.22, 50.1.26, 50.1.31-д заасан зөрчилд нээлттэй сануулах, эсхүл цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах, эсхүл шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэлх хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах;

1.6.энэ хуулийн 50.1.15, 50.1.17, 50.1.30, 53.1-д заасан зөрчилд цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах, эсхүл шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах;

1.7.энэ хуулийн 50.1.6, 50.1.10, 50.1.12, 50.1.23, 50.1.39, 52.1-д заасан зөрчилд хаалттай сануулах, эсхүл нээлттэй сануулах, эсхүл цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах, эсхүл шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэлх хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах, эсхүл огцруулах;

1.8.энэ хуулийн 50.1.8, 50.1.16, 50.1.24-д заасан зөрчилд цалингийн хэмжээг зургаа хүртэл сараар 20 хүртэл хувиар бууруулах, эсхүл шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах, эсхүл огцруулах;

1.9.энэ хуулийн 50.1.7, 50.1.11, 50.1.27-д заасан зөрчилд шүүгчийн бүрэн эрхийг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж, сургалтад суухыг даалгах, эсхүл огцруулах;

1.10.энэ хуулийн 50.1.1, 50.1.2-т заасан зөрчилд огцруулах.

АРВАН ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ШҮҮХИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДАЛ

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн бүрэн эрх /58 дугаар зүйл/

1/Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин хоёрдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар анхан шатны шүүх хэрэг, маргааныг анхан шатны журмаар, хамтран шийдвэрлэхдээ иргэдийн төлөөлөгчийг оролцуулна.

2/Иргэдийн төлөөлөгч хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх анхан шатны шүүх хуралдаанд хуульд заасан журмын дагуу оролцоно.

3/Иргэдийн төлөөлөгч шүүх хуралдаанаас өмнө хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёс, хуулийг дээдлэн, хэрэг, маргааны талаар хэнээс ч хараат бусаар санал, дүгнэлт гаргааа батлан тангараглана.

4/Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн тангараг өргөх журмыг Ерөнхий зөвлөл батална.

Иргэдийн төлөөлөгчид тавих шаардлага /59 дүгээр зүйл/

1/Иргэдийн төлөөлөгч дараах шаардлага хангасан байна:

1.1.эрх зүйн бүрэн чадамжтай, 25-60 хүртэл насны Монгол Улсын иргэн байх;

1.2.тухайн анхан шатны шүүхийн харьяаллын нутаг дэвсгэрт байнга оршин суудаг байх;

1.3.эрүүгийн хариуцлага хүлээж байгаагүй.

Иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл /60 дугаар зүйл/

1/Хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцож байгаа иргэдийн төлөөлөгчид дараах зүйлийг хориглоно:

1.1.шүүх хуралдааныг орхин явах, хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр хүрэлцэн ирэхгүй байх;

1.2.шүүх хуралдааны дэгийг сахин биелүүлэхгүй байх;

1.3.хэргийн оролцогч, түүний өмгөөлөгч, төлөөлөгчтэй уулзах;

1.4.хэргийн талаар нотлох баримт цуглуулах;

1.5.өөрт нь итгэмжлэн мэдэгдсэн төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний нууцтай холбоотой мэдээллийг задруулах;

1.6.хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд хэргийн талаар мэдээлэл өгөх.

2/Хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцож байгаа иргэдийн төлөөлөгчид шүүх хуралдааныг орхин явах, хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр хүрэлцэн ирэхгүй байх, шүүх хуралдааны дэгийг сахин биелүүлэхгүй байх, хэргийн оролцогч, түүний өмгөөлөгч, төлөөлөгчтэй уулзах, хэргийн талаар нотлох баримт цуглуулах, өөрт нь итгэмжлэн мэдэгдсэн төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний нууцтай холбоотой мэдээллийг задруулах, хэвлэл мэдээллийн

хэрэгсэлд хэргийн талаар мэдээлэл өгөх зэрэг зохицуулалтын хэрэгжилтэд Ерөнхий зөвлөл хяналт тавьж, зөрчсөн этгээдийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдох эрхийг хасна.

3/Төрийн улс төрийн болон тусгай албан тушаалтныг иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгохыг хориглоно.

Иргэдийн төлөөлөгчийн хараат бус байдал /61 дүгээр зүйл/

1/Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, хэргийн оролцогч болон бусад этгээд иргэдийн төлөөлөгчид аливаа хэлбэрээр нөлөөлөхийг хориглоно.

2/Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, хэргийн оролцогч болон бусад этгээд иргэдийн төлөөлөгчид аливаа хэлбэрээр нөлөөлөхийг хориглох нөхцөл байдал бий болсон гэж үзсэн тохиолдолд иргэдийн төлөөлөгч энэ хуульд заасан нөлөөллийн мэдүүлэг хөтлөх бөгөөд нөлөөллийн мэдүүлгийн загварыг Ерөнхий зөвлөл батална.

3/эрсийн дэд жагсаалтаас иргэдийн төлөөлөгчийг цахимаар эрэмбэлэгдсэн дарааллаар шүүх хуралдаанд оролцуулна заасны дагуу сонгогдсон иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийг шүүгч, шүүхийн ажилтан шүүх хуралдаанаас өмнө задруулахыг хориглоно.

Иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалт /62 дугаар зүйл/

1/Ерөнхий зөвлөл иргэдийн төлөөлөгчийг шалгаруулах журам, сургалтад хамруулах нэгдсэн төлөвлөгөөг батална.

2/Иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалтыг дараах журмаар бүрдүүлнэ:

1.Ерөнхий зөвлөлөөс тухайн орон нутгийн хүн амын тоог харгалзан баталсан жишиг тоог үндэслэн иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийг гаргуулахаар улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлэх;

2.улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага иргэдийн төлөөлөгчдийн нэрсийг санамсаргүй аргаар цахим хэлбэрээр улсын бүртгэлийн мэдээллийн нэгдсэн сангаас сонгож, холбогдох мэдээллийн хамт 21 хоногийн дотор Ерөнхий зөвлөлд хүргүүлэх;

3.Ерөнхий зөвлөлөөс ирүүлсэн нэрсийг хуульд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг тухайн анхан шатны шүүхийн Тамгын газраас нутгийн захиргааны байгууллагатай хамтран нягталж, иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалтыг тухайн шүүхийн Тамгын газрын дарга баталгаажуулах.

3/ иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалт хоёр жил хүчинтэй байна.

4/иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалт хоёр жилийн хүчинтэй хугацаа дуусахаас гурван сарын өмнө шүүхийн Тамгын газар иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалтыг шинэчлэх бэлтгэл ажлыг хийнэ.

5/Шүүхийн Тамгын газар иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалтад орсон иргэнийг Иргэдийн төлөөлөгчид тавих шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгаж, мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.

6/Ерөнхий зөвлөл иргэдийн төлөөлөгчийн оролцооны талаар судалгаа, дүн шинжилгээ, тоон мэдээг тогтмол гаргана.

Иргэдийн төлөөлөгчийг сонгох /63 дугаар зүйл/

1/Иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалтаас иргэдийн төлөөлөгчийг шалгаруулах ажлыг тухайн шүүхийн Тамгын газар зохион байгуулна.

2/Шүүх хуралдааны тов гармагц иргэдийн төлөөлөгчийн нэрсийн жагсаалтаас шүүх хуралдаан бүрд 10 хүний нэрсийн дэд жагсаалтыг цахимаар эрэмбэлэн тохиолдлын журмаар сонгон тухайн шүүхийн Тамгын газрын даргаар батлуулна.

3/ шүүх хуралдаан бүрд 10 хүний нэрсийн дэд жагсаалтыг цахимаар эрэмбэлэн тохиолдлын журмаар сонгон тухайн шүүхийн Тамгын газрын даргаар батлуулах нэрсийн дэд жагсаалтаас иргэдийн төлөөлөгчийг цахимаар эрэмбэлэгдсэн дарааллаар шүүх хуралдаанд оролцуулна.

4/Шүүх хуралдаанд оролцох иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон иргэнд шүүх хуралдаан болохоос ажлын таваас доошгүй өдрийн өмнө мэдэгдэх хуудсаар болон утсаар мэдэгдэж, баримтыг хэрэгт хавсаргана.

5/Шүүх хуралдаанд оролцох иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон иргэнд шүүх хуралдаан болохоос ажлын таваас доошгүй өдрийн өмнө мэдэгдэх хуудсаар болон утсаар мэдэгдэж, баримтыг хэрэгт хавсаргана. Шүүхийн мэдэгдэх хуудсыг хүлээн авсан иргэдийн төлөөлөгч шүүх хуралдаанд оролцох боломжгүй бол энэ тухайгаа тухайн шүүхийн Тамгын газарт даруй мэдэгдэнэ.

6/Шүүхийн Тамгын газар иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон иргэний ажил олгогчид мэдэгдэл хүргүүлнэ.

7/Шүүх хуралдаанд оролцох иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон иргэнд шүүх хуралдаан болохоос ажлын таваас доошгүй өдрийн өмнө мэдэгдэх хуудсаар болон утсаар мэдэгдэж, баримтыг хэрэгт хавсаргаж, ажил олгогч шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцох болсон ажилтандаа цалинтай чөлөө олгож, аливаа байдлаар саад учруулахгүй байх үүрэг хүлээнэ.

Иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах /64 дүгээр зүйл/

Хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцож байгаа иргэдийн төлөөлөгч өөрөө татгалзан гарах, эсхүл хэргийн бусад оролцогчоос түүнийг татгалзах хүсэлт гаргасан бол шүүх бүрэлдэхүүн шийдвэрлэж тогтоол гаргана.

Иргэдийн төлөөлөгчийг мэдээллээр хангах /65 дугаар зүйл/

1/Шүүхийн Тамгын газар иргэдийн төлөөлөгчид шүүх хуралдаанд оролцохоос нь өмнө эрх, үүрэг, хүлээх хариуцлага, шүүх хуралдааны дэгийн талаар мэдээлэл өгнө.

2/Ерөнхий зөвлөл иргэдийн төлөөлөгчид зориулсан гарын авлага боловсруулж, шүүхэд хүргүүлэх бөгөөд тухайн шүүхийн Тамгын газар иргэдийн төлөөлөгчийг гарын авлагаар хангана.

3/Шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцохын ач холбогдлыг иргэдэд ухуулан таниулах ажлыг Ерөнхий зөвлөл болон тухайн шүүхийн Тамгын газар хариуцан ажиллана.

Иргэдийн төлөөлөгч оролцох /66 дугаар зүйл/

1.	Хэрэг, маргааныг анхан шатны журмаар шүүх бүрэлдэхүүнтэйгээр хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд гурав хүртэл иргэдийн төлөөлөгч оролцоно.	
2.	Нэрсийн дэд жагсаалтаас иргэдийн төлөөлөгчийг цахимаар эрэмбэлэгдсэн дарааллаар шүүх хуралдаанд оролцуулах ба иргэдийн төлөөлөгч шүүх хуралдаанд оролцох боломжгүй бол нөөцөд байгаа иргэдийн төлөөлөгчдөөс дараагийн дугаарт эрэмбэлэгдсэн иргэнийг оролцуулна.	
3.	Иргэдийн төлөөлөгч хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх анхан шатны шүүхийн шүүх хуралдаанд оролцохдоо дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	<p>1/шүүх хуралдааны үед тодруулах асуулт тавих замаар нотлох баримт шинжлэхэд оролцох;</p> <p>2/шүүх хуралдаан даргалагчийн зөвшөөрлөөр шүүгдэгч, зохигч, хэргийн оролцогч, тэдгээрийн төлөөлөгч, өмгөөлөгч, прокурор, гэрч, шинжээчид асуулт тавих;</p> <p>3/хэргийн үйл баримтад үнэлэлт өгч, шүүгдэгч, зохигчийн гэм буруутай эсэх талаар бичгээр дүгнэлт гаргах;</p> <p>4/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
4.	Иргэдийн төлөөлөгч хэргийн үйл баримтад үнэлэлт өгч, шүүгдэгч, зохигчийн гэм буруутай эсэх талаар дүгнэлтийг бичгээр гаргах боломжгүй бол энэ тухай шүүх	

	хуралдааны тэмдэглэлд тэмдэглүүлж, дүгнэлтийг амаар гаргаж болно.
5.	Иргэдийн төлөөлөгч хэргийн үйл баримтад үнэлэлт өгч, шүүгдэгч, зохигчийн гэм буруутай эсэх талаар дүгнэлтийг бичгээр гаргах дүгнэлтээ шүүх хуралдаанд уншиж сонсоно.
6.	Шүүх бүрэлдэхүүн шийдвэр гаргахдаа иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлтийг харгалзан үзнэ.
7.	Шүүх бүрэлдэхүүн иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлтийн агуулгыг шүүхийн шийдвэрийн тодорхойлох хэсэгт бичиж, уг дүгнэлтийн талаарх үндэслэлээ үндэслэх хэсэгт тодорхой тусгана.
8.	Давж заалдах шатны шүүх хуульд заасан тохиолдолд хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхдээ иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлтийг харгалзан үзэж, Шүүх бүрэлдэхүүн иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлтийн агуулгыг шүүхийн шийдвэрийн тодорхойлох хэсэгт бичиж, уг дүгнэлтийн талаарх үндэслэлээ үндэслэх хэсэгт шийдвэртээ тодорхой тусгана.
9.	Шүүх бүрэлдэхүүн Шүүх бүрэлдэхүүн иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлтийн агуулгыг шүүхийн шийдвэрийн тодорхойлох хэсэгт бичиж, уг дүгнэлтийн талаарх үндэслэлээ үндэслэх хэсэгт тодорхой тусгана гэснийг биелүүлээгүй бол шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулах үндэслэл болно.

Иргэдийн төлөөлөгчийг ажиллах нөхцөлөөр хангах, хөлс олгох /67 дугаар зүйл/

1/Иргэдийн төлөөлөгчийн ажиллах нөхцөлийг тухайн шүүхийн Тамгын газар хариуцан ажиллана.

2/Иргэдийн төлөөлөгчийн хөлс болон албан томилолт, замын зардлыг шүүхийн төсвөөс олгоно.

3/Иргэдийн төлөөлөгчид хөлс болон албан томилолт, замын зардлыг олгох журмыг Ерөнхий зөвлөл, санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

**АРВАН ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ
ЕРӨНХИЙ ЗӨВЛӨЛ, ТҮҮНИЙ БҮРЭЛДЭХҮҮН, БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ**

Шүүхийн захиргаа /68 дугаар зүйл/

1/Шүүхийн захиргаа нь Ерөнхий зөвлөл, түүний ажлын алба, бүх шатны шүүхийн Тамгын газар болон бусад нэгжээс бүрдэнэ.

2/Шүүхийн захиргаа нь шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах, шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнээс хэрэг, маргааныг шийдвэрлэхэд мэдээлэл, судалгаа, санхүү, аж ахуй, техник, зохион байгуулалтын туслалцаа үзүүлэн, ажиллах нөхцөлөөр хангах үндсэн чиг үүрэгтэй байна.

Шүүхийн захиргааны үйл ажиллагаанд баримтлах зарчим /69 дүгээр зүйл/

1.	Шүүхийн захиргааны үйл ажиллагаанд дараах зарчмыг баримтална:	1/бие даасан, хараат бус байх; 2/шүүн таслах ажиллагаанд оролцох, нөлөөлөхийг хориглох; 3/мэргэшсэн, тогтвортой байх; 4/шүүхийн үйлчилгээ шуурхай, хүртээмжтэй байх;
----	---	---

	5/нээлттэй, ил тод байх.
--	--------------------------

Ерөнхий зөвлөл, түүний чиг үүрэг /70 дугаар зүйл/

1.	Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар Ерөнхий зөвлөл нь шүүгчийн хараат бус, шүүхийн бие даасан байдлыг хангах, хуульчдаас шүүгчийг шилж олох, эрх ашгийг нь хамгаалах зорилго бүхий шүүхийн захиргааны төв байгууллага мөн.	
2.	Ерөнхий зөвлөл шүүх, шүүгчийн шүүн таслах ажиллагаанд оролцохгүйгээр дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:	1/шүүхийн бие даасан байдлыг хангах; 2/шүүхийг хүний нөөцөөр хангах; 3/шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах; 4/шүүхийн санхүү, эдийн засгийн баталгааг хангах; 5/мэдээллээр хангах.
3.	Ерөнхий зөвлөл соёмбо бүхий тамга, тогтоосон загвараар үйлдсэн тэмдэг, албан бичгийн хэвлэмэл хуудас хэрэглэнэ.	

Шүүхийн бие даасан байдлыг хангах /71 дүгээр зүйл/

1.	Ерөнхий зөвлөл шүүхийн бие даасан байдлыг хангах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	1/шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах тогтолцоо, бүтцийг боловсронгуй болгох асуудлыг судалж, санал, шийдвэрийн төсөл боловсруулан холбогдох байгууллагад уламжлах; 2/Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн байршлыг тогтоох, шүүх байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах саналыг боловсруулан Улсын дээд шүүхтэй зөвшилцөн Засгийн газарт уламжлах, гарсан шийдвэрийн биелэлтийг зохион байгуулах; 3/Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн шүүгчийн орон тоо, бүх шатны шүүхийн шүүгчийн цалин хөлсний хэмжээг тогтоох тухай саналыг Улсын Их Хуралд уламжлах; 4/шүүх эрх мэдлийн хүрээнд дагаж мөрдөх хууль тогтоомж, эрх зүйн бусад акт, бодлогын баримт бичгийн төсөл боловсруулах, санал өгөх, эрх бүхий этгээд, хууль санаачлагчид уламжлах; 5/өөрийн эрх хэмжээний хүрээнд холбогдох стандарт, дүрэм, журам батлан мөрдүүлэх; 6/шүүхийг хэвийн, тасралтгүй ажиллах зохион байгуулалтын нөхцөлөөр хангах; 7/шүүхийн Тамгын газрыг байгуулах, өөрчлөн байгуулах, татан буулгах, зохион байгуулалтын бүтэц, орон тооны дээд хязгаар, үйл ажиллагааны нийтлэг дүрмийг тогтоох; 8/шүүхийн Тамгын газар, шүүхийн тусгай архивт мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх, үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх; 9/шүүхийн Тамгын газрын ажлын үр дүн, түүний даргын ажил үүргийн
----	--	---

	<p>хуваарийг тодорхойлох, ажлын гүйцэтгэлийн чанар, үр дүнг үнэлэх;</p> <p>10/шүүхийн захиргааны албыг удирдаж, энэ талаар Төрийн албаны зөвлөлтэй хамтран ажиллах;</p> <p>11/шүүхийн Тамгын газрын үйл ажиллагаанд мэдээллийн технологи, шүүхийн үйлчилгээ, удирдлагын шинэ хэлбэрийг нэвтрүүлэх нэгдсэн бодлого батлах, хэрэгжүүлэх;</p> <p>12/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны бүртгэл, хяналтын нэгдсэн систем, цахимаар шүүх хуралдааныг зохион байгуулах программ хангамжийг хөгжүүлэх, хэвийн ажиллагааг хангах;</p> <p>13/шүүхийн Тамгын газар хэргийн хөдөлгөөний удирдлагын чиг үүргээ хэрэгжүүлж байгаа байдалд дүн шинжилгээ хийж, нэгдсэн аргачлал, загвар батлах, мөрдүүлэх;</p> <p>14/шүүх хуралдааны дууны, дуу-дүрсний бичлэг хийх, архивлах болон шүүх хуралдаанд оролцогчийг зайнаас буюу цахимаар оролцуулах ажлыг зохион байгуулах журмыг хуульд заасны дагуу батлах;</p> <p>15/шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийг хуульд заасан эрх, үүргээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээлэл, лавлагаагаар хангах, аливаа нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулах, иргэдийн төлөөлөгчид хориглосон үйлдэлд хяналт тавих, үйлдэл гарсан тохиолдолд холбогдох байгууллагад хандах;</p> <p>16/шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлах үйл ажиллагааны зохион байгуулалтыг хангах;</p> <p>17/өөрийн эрх хэмжээний хүрээнд хүн, хуулийн этгээдээс ирүүлсэн санал, өргөдөл, гомдлыг хүлээн авч шийдвэрлэх, энэ талаар шүүхийн Тамгын газрын үйл ажиллагааг шалгах, хяналт тавих;</p> <p>18/шүүхийн тээвэр, холбоо, мэдээлэл шинжилгээ, программ хангамж, тэдгээрийн ашиглалт, хамгаалалт, засвар үйлчилгээг зохион байгуулах;</p> <p>19/техник хэрэгсэл, түүнийг ашиглах мэргэжилтнээр хангаж, засвар үйлчилгээг зохион байгуулах;</p> <p>20/шүүхийн нэгдсэн сүлжээнд шүүх болон шүүхийн захиргааны байгууллагыг холбож, түүнийг ашиглах техникийн нөхцөлөөр хангах;</p> <p>21/шүүхийн байрны эрүүл, аюулгүй орчныг бүрдүүлэх, холбогдох дүрэм, журам баталж, мөрдүүлэх;</p> <p>22/шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээг цаг тухайд нь зохион байгуулах;</p> <p>23/Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон хууль тогтоомж, Засгийн газраас баталсан журмын дагуу гадаад улсын адил түвшний байгууллага, эсхүл олон улсын байгууллагатай өөрийн эрх хэмжээний асуудлаар байгууллага хоорондын гэрээ байгуулах, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх;</p> <p>24/хэргийн хөдөлгөөний хяналтын болон мэдээллийн тогтолцоог бүрдүүлэх, бүх шатны шүүхийн шүүх хуралдааны товыг нэгдсэн системд байршуулах;</p> <p>25/хэргийн хөдөлгөөний удирдлагыг хэрэг хянан шийдвэрлэх дундаж хугацаа, үзүүлэлт, ажиллагаанд байгаа хэргийн насжилт, тодорхой хэргийн хөдөлгөөний талаар хяналт-шинжилгээ хийх болон хуульд заасан бусад</p>
--	--

	<p>аргыг ашиглан хэрэгжүүлэх;</p> <p>26/хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт болон шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг тогтоосон журмын дагуу хуваарилсан, томилсон эсэхэд хяналт тавих, улирал бүр нийтэд мэдээлэх, хүсэлт гаргасан этгээдэд уг мэдээллийг гаргаж өгөх;</p> <p>27/цахимаар хийсэн худалдаа, цахим орчинд хийсэн гэрээ, хэлцэл, интернэт үйлчилгээ, интернэт орчинд анх удаа хэвлэгдсэн бүтээлийн зохиогчийн эрх болон түүнтэй холбоотой бусад эрхийн талаар маргаан, интернэтэд нийтлэгдсэн буюу түгээсэн бүтээлийн зохиогчийн эрх буюу бусад холбоотой эрхийг зөрчсөнтэй холбоотой маргаан, интернэтийн домэйн нэр, эзэмшил, түүний зөрчилтэй холбоотой маргааныг тухайлан хуульд заасан тохиолдолд цахим шүүхээр шийдвэрлэх платформ, эсхүл шүүх хуралдааныг цахимаар хэрэгжүүлэх программ хангамжийг хөгжүүлэх;</p> <p>28/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
2.	<p>Шүүх хуралдааны дэг сахиулах, шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн, шүүх хуралдаанд оролцогчийн аюулгүй байдлыг хангах, яллагдагчийг хуяглан хүргэх, шүүхийн дуудсанаар ирэхгүй байгаа яллагдагч, шүүгдэгч, гэрч, зохигч, хэргийн оролцогчийг албадан ирүүлэх, шүүхээс оргон зайлсан яллагдагч, шүүгдэгч, ялтныг эрэн сурвалжлах үүргийг цагдаагийн байгууллага гүйцэтгэх журмыг Ерөнхий зөвлөлийн дарга, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.</p>

Шүүхийг хүний нөөцөөр хангах /72 дугаар зүйл/

1/Ерөнхий зөвлөл шүүхийг хүний нөөцөөр хангах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1.1.хүний нөөцийн бүртгэл, судалгаа, төлөвлөлт, хуваарилалт, шүүхийн захиалга, судалгаанд үндэслэн шүүхийн хүний нөөцийн хөдөлгөөнийг удирдах;

1.2.шүүгчид нэр дэвшигчийг бүртгэх, сонгон шалгаруулах ажлыг энэ хуульд заасан журмын дагуу зохион байгуулах;

1.3.шүүгчийг томилуулах, шилжүүлэх, албан тушаалаас нь чөлөөлүүлэх тухай саналыг Ерөнхийлөгчид хүргүүлэх;

1.4.шүүгчийг сэлгэн ажиллуулах шийдвэр гаргах;

1.5.шүүгчид тавих болзол, шаардлагыг үнэлэх, сонгон шалгаруулах журам боловсруулж батлах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

1.6.шүүгч болон шүүхийн захиргааны ажилтныг дадлагажуулах, мэргэшлийг нь дээшлүүлэх сургалтыг Улсын дээд шүүх болон сургалтын байгууллагатай хамтран зохион байгуулах;

1.7.шүүхийн захиргааны байгууллагын ажилтны ажил хэргийн чадвар, мэргэшлийн түвшнийг тодорхойлох шалгуур үзүүлэлт, журмыг тогтоож хэрэгжүүлэх;

1.8.хууль тогтоомжийн дагуу шүүхийн захиргааны ажилтанд зэрэг дэв олгох, түүнийг төрийн шагнал, хүндэт цолд тодорхойлох, шүүхийн шагналын журмыг баталж, мөрдүүлэх;

1.9.Ерөнхий зөвлөлийн гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга /цаашид “Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга” гэх/, Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Тамгын газрын даргыг томилох, чөлөөлөх;

1.10.шүүгч гурван сараас дээш хугацаагаар эмчилгээ хийлгэх, суралцах, эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил хийх бол чөлөө олгох;

1.11.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

Шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах /73 дугаар зүйл/

1.	Ерөнхий зөвлөл шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:	<p>1/энэ хуульд заасан шүүгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах ажлыг хэрэгжүүлэх, зөрчигдсөн тохиолдолд арга хэмжээг авах;</p> <p>2/шүүгчийн хараат бус, халдашгүй байдалд сөргөөр нөлөөлсөн, шүүгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөх нөхцөл үүссэн тохиолдолд холбогдох арга хэмжээг авах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх;</p> <p>3/авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг хуульд заасны дагуу зохион байгуулах;</p> <p>4/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
2.	Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, Засгийн газар шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдалд халдсан, алдагдуулсан шинжтэй шийдвэр гаргасан, эсхүл Ерөнхийлөгч, Ерөнхий сайд, Улсын Их Хурлын гишүүн, Засгийн газрын гишүүн, Улсын ерөнхий прокурор, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдалд халдсан, алдагдуулсан шинжтэй үйл ажиллагаа явуулсан бол Ерөнхий зөвлөл даруй хуралдаж, Үндсэн хуулийн цэцэд хүсэлт гаргуулах саналыг Улсын дээд шүүхэд хүргүүлнэ. Улсын дээд шүүх Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Жаран зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар Үндсэн хуулийн цэцэд хүсэлтээ гаргаж, шийдвэрлүүлнэ.	
3.	Ерөнхийлөгч, Ерөнхий сайд, Улсын Их Хурлын гишүүн, Засгийн газрын гишүүн, Улсын ерөнхий прокурор, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчээс бусад этгээд шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдалд халдсан, алдагдуулсан шинжтэй шийдвэр гаргасан, эсхүл үйл ажиллагаа явуулсан, шүүгчийн эрх ашгийг зөрчсөн тохиолдолд Ерөнхий зөвлөл даруй хуралдаж, дээрх шийдвэр, үйл ажиллагаанаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, хамгаалахад зайлшгүй шаардлагатай арга хэмжээг хуульд заасны дагуу хүсэлт, гомдол, нэхэмжлэл, мэдэгдэл гаргах зэрэг хэлбэрээр авч хэрэгжүүлнэ.	
4.	Шүүгчийн эрх ашгийг зөрчсөн, хараат бус байдлыг алдагдуулсан талаар шүүгчээс Ерөнхий зөвлөлд хандан гомдол, хүсэлт гаргасан бол уг асуудлаар шүүгчийг төлөөлөн гомдол, нэхэмжлэл гаргах зэргээр холбогдох этгээдэд хандаж хуульд заасан журмын дагуу шийдвэрлүүлнэ.	

Шүүхийн санхүү, эдийн засгийн баталгааг хангах /74 дүгээр зүйл/

1/Ерөнхий зөвлөл шүүхийн санхүү, эдийн засгийн баталгааг хангах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1.1.Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын төсвийг төсвийн тухай хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулж, Улсын дээд шүүх өөрийн, Ерөнхий зөвлөл Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын төсвийг төлөвлөн Байнгын хороонд хянуулахаар хүргүүлэх, Улсын дээд шүүх, Ерөнхий зөвлөл Байнгын хороогоор хянагдсан төсвийн төслийн эцсийн хувилбарыг улсын төсөвт нэгтгүүлэхээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хуульд заасны дагуу хүргүүлэх, Засгийн газар Улсын дээд шүүхийн болон бусад шүүхийн төсвийн төслийг бууруулахгүйгээр улсын төсвийн төсөлд тусгаж, холбогдох дүгнэлтийн хамт Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх, Улсын Их Хурал жилийн төсвийн төслийг хэлэлцэн батлахдаа Улсын дээд шүүх болон

Ерөнхий зөвлөлийн санал, тайлбарыг сонсох, Засгийн газрын дүгнэлтийг хэлэлцэж шийдвэрлэнэ гэж заасан журмын дагуу хүргүүлэх;

1.2.шүүхийн төсвийг зориулалтын дагуу хуваарилан, төсвийн гүйцэтгэлийг үр ашигтай зохион байгуулах;

1.3.шүүхийн эдийн засаг, санхүү, хөдөлмөр, ажлын нөхцөлийн болон бусад баталгааг хангах ажлыг зохион байгуулах, шаардлагатай бол эдийн засаг, нийгмийн хамгааллын болон материал, техник хангамж зэрэг асуудлыг Засгийн газарт танилцуулж, шийдвэрлүүлэх;

1.4.шүүн таслах ажиллагааг хэвийн явуулах, мэтгэлцэх зарчмыг хэрэгжүүлэх, олон нийтэд нээлттэй байлгах, аюулгүй байдлыг хангах стандартад нийцсэн шүүхийн байр, хуралдааны танхим болон бусад барилга байгууламж барих, засвар хийх хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэрийг төлөвлөх, зураг төсвийг захиалан боловсруулах, гүйцэтгэлийг хангах;

1.5.Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн санхүү, эдийн засаг, нягтлан бодох бүртгэлийн ажлыг зохион байгуулж, хянан шалгаж, удирдах;

1.6.шүүхийг дэвшилтэт техник, тоног төхөөрөмжөөр хангах нэгдсэн бодлого батлах, хэрэгжүүлэх;

1.7.шүүхийн эд хөрөнгийн бүртгэл, тооллого, эзэмшил, ашиглалт, хамгаалалтыг зохион байгуулж, эд хөрөнгийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах;

1.8.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

2/Шүүх, шүүгч нь үйл ажиллагаагаа хараат бусаар явуулахад шаардагдах байр, иргэдийг хүлээн авах болон шүүх хуралдааны танхим, тээвэр, холбоо, мэдээллийн болон тусгай зориулалтын техник хэрэгсэл, тавилга, тоног төхөөрөмж, хамгаалалтаар хангагдсан байх бөгөөд тэдгээрийн стандарт, нөхцөлийг Ерөнхий зөвлөл тогтооно.

Мэдээллээр хангах /75 дугаар зүйл/

1/Ерөнхий зөвлөл мэдээллээр хангах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1.1.шүүхийн захиргааны үйл ажиллагааны статистик мэдээлэл гаргах;

1.2.шүүхийн санхүүгийн нэгдсэн тайлан, мэдээг гаргах, судлах, боловсруулалт хийх;

1.3.шүүхийн захиргааны ажлын практикийг судлах;

1.4.шүүхийн цахим болон бусад хэлбэрийн мэдээллийн сан бүрдүүлэх;

1.5.эрх зүйн онол, практикийн судалгаа, гарын авлага зэрэг албан хэрэгцээний сан бүрдүүлж, тогтмол шинэчлэх, ашиглалтыг зохион байгуулах;

1.6.шүүхийг Монгол Улсын хуулийн албан ёсны эхээр тогтмол хангах болон хууль тогтоомжийн актын бүртгэл, хөдөлгөөн, лавламжийн ажлыг зохион байгуулах;

1.7.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

2/Ерөнхий зөвлөл болон шүүхийн Тамгын газар дараах байдлаар олон нийтийг мэдээллээр хангана:

2.1.шүүхийн бие даасан байдлыг хангах, шүүхийг захиргааны удирдлагаар хангах, шүүгчийг шилж олох, шүүгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах бүрэн эрхийн хэрэгжилтийн талаар цахим хуудас болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд тогтмол мэдээлэх;

2.2.шүүхийн шийдвэр, тогтоолыг эмхэтгэн хэвлэх болон цахим хуудаст тогтмол байршуулах;

2.3.шүүхийн цахим хуудасны мэдээллийг тогтмол шинэчлэх;

2.4.мэдээлэл, лавлагааны үйлчилгээг зохион байгуулах;

2.5.шүүхийн үйл ажиллагааны талаар олон нийтийн саналыг бичгээр болон цахим хэлбэрээр авах ажлыг зохион байгуулах.

Ерөнхий зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, бүрэн эрхийн хугацаа /76 дугаар зүйл/

1.	Ерөнхий зөвлөл орон тооны 10 гишүүнээс бүрдэх бөгөөд дөрвөн жилийн хугацаагаар зөвхөн нэг удаа ажиллана.
2.	Ерөнхий зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд хяналтын шатны шүүхээс нэг, давж заалдах болон анхан шатны шүүхээс тус бүр хоёр шүүгчийг Нийт шүүгчийн чуулганаас нууц санал хураалтаар сонгож, бусад таван гишүүнийг нээлттэй сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр Улсын Их Хурал томилно.
3.	Ерөнхий зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд орох шүүгч гишүүн нь шүүгчээр 10-аас доошгүй жил ажилласан, сахилгын шийтгэлгүй, бусад гишүүн нь хууль зүйн өндөр мэргэшилтэй, эрх зүйч мэргэжлээр 10-аас доошгүй жил ажилласан, төрийн алба хаах насны дээд хязгаарт хүрээгүй, сүүлийн таван жил шүүгч, улс төрийн албан тушаал болон улс төрийн намын удирдах албан тушаал эрхэлж байгаагүй, эрүүгийн хариуцлага хүлээж байгаагүй Монгол Улсын иргэн байна.
4.	Ерөнхий зөвлөлийн даргыг гишүүд дотроосоо нэг жилийн хугацаагаар олонхын саналаар нууц санал хураалтаар зөвхөн нэг удаа сонгоно. Ерөнхий зөвлөлийн даргын сул орон тоо гарснаас хойш 14 хоногийн дотор даргыг сонгоно.
5.	Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрх сонгогдож, томилогдсоноор эхэлж, дараагийн гишүүн сонгогдож, томилогдсоноор дуусгавар болно.
6.	Ерөнхий зөвлөлийн нөхөн сонгогдсон, томилогдсон гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дөрвөн жил байна.
7.	Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа хуулиар тогтоосон хугацаанаас өмнө дуусгавар болсон бол өөр хүнийг энэ хуульд заасан журмын дагуу нөхөн сонгох, эсхүл нөхөн томилно.
8.	Ерөнхий зөвлөлийн гишүүдийн гуравны хоёр нь бүрдсэнээр бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүнтэйд тооцно.
9.	Ерөнхий зөвлөлийн гишүүн төрийн өндөр албан тушаалтны зэрэг, зиндаа, түүнтэй адилтгах албан тушаалтны зэрэглэлд тохирсон цалин хөлс, зайлшгүй шаардлагатай бусад хангамж эдэлж, хуульд заасан баталгаагаар хангагдана.
10.	Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч бус гишүүний албан тушаалын зэрэг зиндаа, цалин хөлс, нэмэгдлийн хэмжээг Улсын Их Хурал тогтооно.

Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлэх, томилох, сонгох журам /77 дугаар зүйл/

1/Улсын Их Хурал Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч бус гишүүнийг дараах журмаар нээлттэйгээр нэр дэвшүүлж, томилно:

1.1.Ерөнхий зөвлөлийн дарга тус зөвлөлийн шүүгч бус гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 120-оос доошгүй хоногийн өмнө, эсхүл гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсноос хойш ажлын гурван өдрийн дотор Байнгын хороонд болон олон нийтэд энэ тухай мэдэгдэх;

1.2.Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө, эсхүл гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсноос хойш 14 хоногийн дотор, хэрэв чуулганы чөлөө цагт эдгээр нөхцөл бий болсон бол ээлжит чуулган эхэлсэн

өдрөөс хойш 14 хоногийн дотор Байнгын хорооноос Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулах тухай зарыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд мэдээлэх;

1.3.иргэн сонгон шалгаруулалтын зарыг нийтэд мэдээлснээс хойш 21 хоногийн дотор нэр дэвших тухай хүсэлтээ дараах баримт бичгийн хамт Байнгын хороонд хүргүүлэх:

1.3.а.Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний хувьд хийх ажил, нэр дэвшсэн үндэслэлээ бичсэн тайлбар;

1.3.б.төрийн албан хаагчийн анкет;

1.3.в.мэргэжлийн үйл ажиллагааны танилцуулга;

1.3.г.нийгмийн даатгалын дэвтэр, эсхүл түүнтэй адилтгах баримт бичиг;

1.3.д.Ерөнхий зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд орох шүүгч гишүүн нь шүүгчээр 10-аас доошгүй жил ажилласан, сахилгын шийтгэлгүй, бусад гишүүн нь хууль зүйн өндөр мэргэшилтэй, эрх зүйч мэргэжлээр 10-аас доошгүй жил ажилласан, төрийн алба хаах насны дээд хязгаарт хүрээгүй, сүүлийн таван жил шүүгч, улс төрийн албан тушаал болон улс төрийн намын удирдах албан тушаал эрхэлж байгаагүй, эрүүгийн хариуцлага хүлээж байгаагүй Монгол Улсын иргэн байна гэж заасан шаардлагыг хангасныг нотлох баримт бичиг.

1.4.Байнгын хороо нэр дэвшигчийн баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор Улсын Их Хурлын цахим хуудаст хувь хүний нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийг байршуулах;

1.5.Байнгын хороо Байнгын хороо нэр дэвшигчийн баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор Улсын Их Хурлын цахим хуудаст хувь хүний нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийг байршуулснаас хойш 14 хоногийн дотор сонирхсон этгээдээс нэр дэвшигчээс асуух асуулт, саналыг хүлээн авах бөгөөд нэр, хаяггүй асуулт, саналыг бүртгэхгүй;

1.6.Байнгын хороо Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө, эсхүл гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсноос хойш 14 хоногийн дотор, хэрэв чуулганы чөлөө цагт эдгээр нөхцөл бий болсон бол ээлжит чуулган эхэлсэн өдрөөс хойш 14 хоногийн дотор Байнгын хорооноос Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулах тухай зарыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд мэдээлэх ба зарыг нийтэд мэдээлснээс хойш 21 хоногийн дотор сонгон шалгаруулалтыг хараат бусаар зохион байгуулах чиг үүрэгтэй Ажлын хэсэг байгуулах.

2/Ажлын хэсэг нь Улсын Их Хурал дахь олонх, цөөнх, Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Монголын Хуульчдын холбоо, Монголын Өмгөөлөгчдийн холбоо, хууль зүйн сургалт, судалгааны байгууллага, хууль зүйн их, дээд сургуулийн санал болгосон төлөөллөөс бүрдсэн 11 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байх бөгөөд ажлын хэсгийг Улсын Их Хурлын даргын захирамжаар томилсон Улсын Их Хурлын гишүүн ахална.

3/Ажлын хэсэг нь Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулах зарыг нийтэд мэдээлснээс хойш 60 хоногийн дотор сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулж, Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд тавих шаардлагыг хамгийн сайн хангасан нэр дэвшигчийг Улсын Их Хуралд санал болгоно.

4/Ажлын хэсэг сонгон шалгаруулалтыг дараах журмаар зохион байгуулна:

4.1.энэ хуульд заасан баримт бичгийн бүрдүүлбэрийг хангасан нэр дэвшигчийг бүртгэн нийтэд мэдээлэх;

4.2.нэр дэвшигчийг тохиолдлын журмаар ажлын хэсгийн гишүүдэд тэнцвэртэй хуваарилж, илтгэгч гишүүнийг томилох;

4.3.илтгэгч гишүүн нь нэр дэвшигчийн баримт бичиг, олон нийтээс ирүүлсэн саналыг судлах, нэр дэвшигчтэй болон бусад этгээдтэй ярилцлага хийх зэргээр мэдээллийг бүрдүүлж,

тухайн нэр дэвшигч Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд тавих шаардлагыг хангаж байгаа эсэх талаар дэлгэрэнгүй тайлан бичих;

4.4. ажлын хэсгийн гишүүд илтгэгч гишүүний тайлан болон холбогдох бусад баримт, мэдээлэлд үндэслэн нууцаар санал хураах;

4.5. ажлын хэсгийн гишүүд илтгэгч гишүүний тайлан болон холбогдох бусад баримт, мэдээлэлд үндэслэн нууцаар авах санал хураалтын дүнгээр Ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигчийг саналын дарааллаар эрэмбэлэн сул орон тоогоор болон дараагийн олонхын санал авсан хоёр хүртэл хүний хамт нэр дэвшүүлж, Байнгын хороонд тайлангийн хамт ажлын гурван өдрийн дотор хүргүүлэх.

5/Байнгын хороо Ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигчийг саналын дарааллаар эрэмбэлэн сул орон тоогоор болон дараагийн олонхын санал авсан хоёр хүртэл хүний хамт нэр дэвшүүлж, Байнгын хороонд тайлангийн хамт ажлын гурван өдрийн дотор тайланг хүлээн авснаас хойш дараах ажиллагааг хийнэ:

5.1. хувь хүний нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийг агуулсан тайланг ажлын гурван өдрийн дотор Улсын Их Хурлын цахим хуудаст байршуулах;

5.2. хувь хүний нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийг агуулсан тайланг ажлын гурван өдрийн дотор Улсын Их Хурлын цахим хуудаст тайланг байршуулснаас хойш ажлын таван өдрийн дотор томилгооны сонсголын товгыг зарлах;

5.3. тайланг байршуулснаас хойш 14 хоногийн дотор сонирхогч этгээд нэр дэвшигчээс асуух асуулт, саналыг хүлээн авах бөгөөд нэр, хаяггүй асуулт, саналыг бүртгэхгүй;

5.4. тайланг байршуулснаас хойш 14 хоногийн дотор сонирхогч этгээд нэр дэвшигчээс асуух асуулт, саналыг хүлээн авах бөгөөд нэр, хаяггүй асуулт, саналыг бүртгэхгүй ба заасан хугацаа өнгөрснөөс хойш 14 хоногийн дотор хуульд заасны дагуу томилгооны сонсголыг зохион байгуулах.

6/ томилгооны сонсголыг хийснээс хойш ажлын таван өдрийн дотор нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр томилох эсэх талаарх Байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулна.

7/ Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр томилно.

8/ Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр томилохоос татгалзсан бол ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигчдээс дараагийн хамгийн олон санал авсан хүнийг санал хураалтын дүнгээр Ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигчийг саналын дарааллаар эрэмбэлэн сул орон тоогоор болон дараагийн олонхын санал авсан хоёр хүртэл хүний хамт нэр дэвшүүлж, Байнгын хороонд тайлангийн хамт ажлын гурван өдрийн дотор хүргүүлж Улсын Их Хуралд нэр дэвшүүлнэ.

9/ Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр томилохоос татгалзсан бол ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигчдээс дараагийн хамгийн олон санал авсан хүнийг санал хураалтын дүнгээр Ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигчийг саналын дарааллаар эрэмбэлэн сул орон тоогоор болон дараагийн олонхын санал авсан хоёр хүртэл хүний хамт нэр дэвшүүлж, Байнгын хороонд тайлангийн хамт ажлын гурван өдрийн дотор хүргүүлнэ гэж заасны дагуу Улсын Их Хуралд нэр дэвшүүлэх нөхцөлд ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигч байхгүй бол ажлын таван өдрийн дотор Байнгын хороо сонгон шалгаруулалт явуулах тухай зарыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд мэдээлж, 90 хоногийн дотор энэ зүйлд заасан журмын дагуу сонгон шалгаруулалтыг дахин явуулна.

10/ Улсын Их Хурлаас татгалзсан нэр дэвшигчийг дахин нэр дэвшүүлэхгүй.

11/Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч бус гишүүнийг сонгон шалгаруулахтай холбоотой журмыг энэ хуульд нийцүүлэн Байнгын хороо баталж, Улсын Их Хурлын цахим хуудаст байршуулна.

12/Нийт шүүгчийн чуулган Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч гишүүнийг дараах журмаар нэр дэвшүүлж, сонгоно:

12.1.Ерөнхий зөвлөлийн дарга тус зөвлөлийн шүүгч гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 90-ээс доошгүй хоногийн өмнө, эсхүл гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсноос хойш ажлын таван өдрийн дотор хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд мэдээлэх;

12.2.Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 60-аас доошгүй хоногийн өмнө, эсхүл гишүүний бүрэн эрх хугацаанаас өмнө дуусгавар болсноос хойш 14 хоногийн дотор Нийт шүүгчийн чуулганы товыг Нийт шүүгчийн ээлжит бус чуулганыг Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, эсхүл бусад шүүхийн Ерөнхий шүүгчдийн гуравны нэг, эсхүл нийт шүүгчийн тавны нэгээс доошгүйн саналаар хуралдуулна гэж заасны дагуу зарлаж, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд мэдээлэх бөгөөд нийтэд мэдээлснээс хойш 45 хоногийн дараа Нийт шүүгчийн чуулганыг зохион байгуулах;

12.3.Нийт шүүгчийн чуулганы товыг нийтэд мэдээлснээс хойш 21 хоногийн дотор шүүгч Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвших тухай хүсэлтээ дараах баримт бичгийн хамт Нийт шүүгчийн чуулганыг Улсын дээд шүүхийн Зөвлөгөөнөөс сонгосон хоёр, нийслэлийн эрүү, иргэний болон захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн Зөвлөгөөн тус бүрээс сонгосон нэг, дүүргийн анхан шатны шүүхээс шүүгчээр хамгийн олон жил ажилласан хоёр шүүгч, Ерөнхий зөвлөл дотроосоо сонгосон хоёр гишүүнээс бүрдсэн ажлын хэсэг зохион байгуулна гэж заасны дагуу Ажлын хэсэгт хүргүүлэх:

12.3.а.Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний хувьд хийх ажил, нэр дэвшсэн үндэслэлээ бичсэн тайлбар;

12.3.б.мэргэжлийн үйл ажиллагааны танилцуулга.

12.4.Ажлын хэсэг баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор хувь хүний нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийг Ерөнхий зөвлөлийн цахим хуудаст байршуулах;

12.5.мэдээллийг байршуулснаас хойш 14 хоногийн дотор сонирхогч этгээд нэр дэвшигчээс асуух асуулт, саналыг Ажлын хэсэг хүлээн авах бөгөөд нэр, хаяггүй асуулт, саналыг бүртгэхгүй.

13/Нэр дэвшигч Нийт шүүгчийн чуулганд хийх ажил, нэр дэвшсэн үндэслэлээ танилцуулж, оролцогчийн асуултад хариулна.

14/Нэр дэвшигчийн танилцуулга хийх дарааллыг тохиолдлын журмаар тогтоож, танилцуулга хийх, мэдээллийг байршуулснаас хойш 14 хоногийн дотор сонирхогч этгээд нэр дэвшигчээс асуух асуулт, саналыг Ажлын хэсэг хүлээн авах бөгөөд нэр, хаяггүй асуулт, саналыг бүртгэхгүй гэж заасны дагуу ирүүлсэн асуултад хариулах ижил хугацааг нэр дэвшигч бүрд олгоно.

15/Нийт шүүгчийн чуулганд оролцогчид нийтээрээ, чөлөөтэй, тэгш, шууд сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргах бөгөөд санал хураалтыг цахим хэлбэрээр явуулж болно.

16/Нийт шүүгчийн чуулганд оролцогчдын олонхын санал авсан нэр дэвшигчдийг саналын дарааллаар эрэмбэлж, сул орон тооны тоогоор Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр сонгогдсонд тооцно. Санал хураалтаар нэр дэвшигчдийн хэн нь ч оролцогчдын олонхын санал аваагүй бол дахин санал хураалт явуулж, хамгийн олон санал авсан нэр дэвшигчийг сонгогдсонд тооцно.

17/Ажлын хэсэг Нийт шүүгчийн чуулганд оролцогчдын олонхын санал авсан нэр дэвшигчдийг саналын дарааллаар эрэмбэлж, сул орон тооны тоогоор Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр сонгогдсонд тооцно. Санал хураалтаар нэр дэвшигчдийн хэн нь ч оролцогчдын олонхын санал аваагүй бол дахин санал хураалт явуулж, хамгийн олон санал авсан нэр дэвшигчийг

сонгогдсонд тооцно гэж заасан санал хураалт дууссанаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор Нийт шүүгчийн чуулганы шийдвэр, тэмдэглэлийг үйлдэж, Ерөнхий зөвлөлд хүргүүлнэ.

18/ Нийт шүүгчийн чуулганы товыг нийтэд мэдээлснээс хойш 21 хоногийн дотор шүүгч Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвших тухай хүсэлт гаргаагүй шүүгчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр сонгохыг хориглоно.

19/Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд шүүгчийг нэр дэвшүүлэх, сонгох ажиллагаанд шүүгчийн хараат бус, нээлттэй, ил тод байдлыг хангах, үүссэн асуудлыг шийдвэрлэхэд зайлшгүй шаардлагатай бусад асуудлыг Нийт шүүгчийн чуулган хуралдааны дэгээ өөрөө тогтооно.

Ерөнхий зөвлөлийн ажлын алба /78 дугаар зүйл/

1.	Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд үүргээ гүйцэтгэхэд нь туслалцаа үзүүлэх, Ерөнхий зөвлөлийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлийг хангах чиг үүрэг бүхий ажлын албатай байна. Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга ажлын албыг өдөр тутмын удирдлагаар хангана.
2.	Ерөнхий зөвлөл батлагдсан төсвийн хүрээнд ажлын албаны зохион байгуулалтын бүтэц, орон тоог тогтоох бөгөөд ажлын албаны үйл ажиллагааг дүрмээр зохицуулна.
3.	Ерөнхий зөвлөлийн ажлын алба энэ хуульд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх мэргэшсэн нэгжээс бүрдэнэ.
4.	Ерөнхий зөвлөлийн дэргэд иргэний болон захиргааны хэргийн тусгай архив ажиллана.

Ерөнхий зөвлөлийн хуралдаан, түүнээс гарах шийдвэр /79 дүгээр зүйл/

1.	Ерөнхий зөвлөлийн үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь зөвлөлийн хуралдаан /цаашид “Хуралдаан” гэх/ байх бөгөөд хуралдааны шийдвэр нь тогтоол хэлбэртэй байна.
2.	Хуралдааныг сард хоёроос доошгүй удаа хийх бөгөөд гишүүдийн олонхын ирцтэйгээр асуудлыг хэлэлцэн ил санал хураалт явуулж, хуралдаанд оролцогчдын олонхын саналаар шийдвэрлэнэ.
3.	Ерөнхий зөвлөл хуралдааныхаа дэгийг өөрөө тогтооно.
4.	Ерөнхий зөвлөлийн ээлжит бус хуралдааныг Ерөнхий зөвлөлийн даргын санаачилгаар, эсхүл гурав, түүнээс дээш гишүүдийн шаардсанаар зарлан хуралдуулна.
5.	Ерөнхий зөвлөлийн дарга гарын үсэг зурж, тамга дарснаар Ерөнхий зөвлөлийн үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь зөвлөлийн хуралдаан /цаашид “Хуралдаан” гэх/ байх бөгөөд хуралдааны шийдвэр тогтоол хүчин төгөлдөр болно.
6.	Ерөнхий зөвлөлийн шийдвэрийг эс зөвшөөрвөл захиргааны хэргийн шүүхэд гомдол гаргана.
7.	Ерөнхий зөвлөл хуульдаас шүүгчийг шилж олох, шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдлыг хангахтай холбогдуулан гаргасан шийдвэрээ тухай бүр, ажлын тайланг жил бүр өөрийн цахим хуудаст байршуулна.

Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрх /80 дугаар зүйл/

1/Ерөнхий зөвлөлийн гишүүн дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- 1.1.Ерөнхий зөвлөлийн бүрэн эрхийн хүрээнд хэрэгжүүлэх чиг үүргийг хариуцах;
- 1.2.хуралдаанаар тодорхой асуудал хэлэлцүүлэх санал оруулах;
- 1.3.хуралдаанд таслах эрхтэй оролцох;
- 1.4.Ерөнхий зөвлөлийн шийдвэрийн биелэлтийг хангуулах;
- 1.5.хуралдааныг зарлан хуралдуулахаар шаардах;
- 1.6.хуралдаан болохоос ажлын гурваас доошгүй өдрийн өмнө холбогдох баримт бичгийг урьдчилан хүлээн авч, танилцах;
- 1.7.хүндэтгэн үзэх шалтгаантай бол хуралдаанд цахим хэлбэрээр оролцох, эсхүл саналаа бичгээр өгөх;
- 1.8.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

Ерөнхий зөвлөлийн даргын бүрэн эрх /81 дүгээр зүйл/

1.	<p>Ерөнхий зөвлөлийн дарга энэ хуулийн 80 дугаар зүйлд зааснаас гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1/Ерөнхий зөвлөлийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах; 2/Ерөнхий зөвлөлийг тэргүүлж, дотоод, гадаад харилцаанд төлөөлөх; 3/өөрийн бүрэн эрхэд хамаарах асуудлаар Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, Засгийн газар, холбогдох бусад байгууллага, албан тушаалтантай харилцах; 4/Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн болон Байнгын хорооны хуралдаан, Засгийн газрын хуралдаанд Ерөнхий зөвлөлийн байр суурийг илэрхийлэх, төсвийн болон бусад асуудлыг шийдвэрлүүлэх; 5/хуралдааныг товлох, даргалах, хуралдааны бэлтгэл, шийдвэрийн биелэлтийг хангах ажлыг зохион байгуулах; 6/Ерөнхий зөвлөлийн шийдвэрийн биелэлтэд хяналт тавих; 7/Ажлын алба, Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Тамгын газрын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах; 8/Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга, Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Тамгын газрын даргад нэр дэвшүүлэх, сахилгын шийтгэл оногдуулах; 9/Ажлын албыг ерөнхий удирдлагаар хангах; 10/шүүгчийн хараат бус байдлыг хангахтай холбоотой Ерөнхий зөвлөлийн үйл ажиллагааны тайланг Улсын дээд шүүхэд жил бүр танилцуулах; 11/Ерөнхий зөвлөлийн ажлын тайланг Нийт шүүгчийн чуулганд танилцуулах; 12/шүүхийн төрийн захиргааны албан хаагчийн зэрэг дэвийг холбогдох журмын дагуу олгох; 13/хуульд заасан бусад бүрэн эрх.
2.	<p>Ерөнхий зөвлөлийн дарга Ерөнхий зөвлөлийн ажлын алба, аймаг, нийслэл, сум буюу сум дундын, дүүргийн болон дагнасан шүүх, шүүхийн захиргааны бусад байгууллагын төсвийн</p>	

	ерөнхийлөн захирагч байна.
3.	Ерөнхий зөвлөлийн дарга бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ Засгийн газрын гишүүнтэй адил бүрэн эрхийн баталгаа, хангамжтай байна.
4.	Ерөнхий зөвлөлийн даргын эзгүйд түүний үүргийг хамгийн ахмад настай гишүүн орлон гүйцэтгэнэ.
5.	Ерөнхий зөвлөлийн дарга бүрэн эрхийнхээ хүрээнд захирамж, тушаал гаргана.

Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүний үүрэг, хориглох зүйл /82 дугаар зүйл/

1/Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүн хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, шударга, хараат бус байх, бодитой хандах, хууль дээдлэх, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх, нөхцөл үүссэн бол татгалзан гарах, Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний ёс зүйн дүрмийг чандлан сахих үүрэгтэй.

2/Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнд дараах зүйлийг хориглоно:

2.1.Ерөнхий зөвлөлийн бүрэн эрхийн хугацаанд болон уг хугацаа дуусгавар болсноос хойш нэг жилийн дотор шүүгчид нэр дэвших;

2.2.ашиг сонирхлын зөрчил үүсгэх, эсхүл өөрт хамаарал бүхий этгээдтэй холбоотой шийдвэр гаргахад оролцох;

2.3.албан үүргээ гүйцэтгэх явцад олж мэдсэн, эсхүл өөрт нь итгэмжлэн мэдэгдсэн нууцыг задруулах, хувийн ашиг сонирхлыг хангах зорилгоор ашиглах;

2.4.улс төрийн үйл ажиллагаа явуулах;

2.5.шүүн таслах ажиллагаа, шүүгчийн хараат бус байдалд нөлөөлөх, хөндлөнгөөс оролцох;

2.6.нэр дэвшигчийн сонгон шалгаруулалтын болон үнэлгээ, шалгалтын баримт бичгийг урьдчилан ил болгох, тодорхой нэр дэвшигчийн талаар хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр байр сууриа илэрхийлэх;

2.7.нэр дэвшигчийн үнэлгээг үндэслэлгүйгээр өөрчлөх;

2.8.Сахилгын хорооны дарга, гишүүнд нөлөөлөх;

2.9.Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний үүрэг гүйцэтгэхтэй холбогдуулан бэлэг, шан харамж авах, өөртөө аливаа давуу байдал бий болгохыг шаардах.

Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнийг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөх, огцруулах /83 дугаар зүйл/

1.	Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнийг дараах үндэслэлээр үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө:	1/бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсон; 2/өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох насанд хүрсэн болон эрүүл мэндийн байдал, бусад хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар албан үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй болсон; 3/өөрөө хүсэлт гаргасан.
2.		1/хуралдааныг удаа дараа хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр тасалсан; 2/гэмт хэрэг үйлдсэн нь хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон;

	<p>Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнийг дараах үндэслэлээр огцруулна:</p>	<p>3/Хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалт нь нэр дэвшигчийг урьдчилан мэдэх боломжгүй, хөндлөнгийн байдлаар үнэлэх нөхцөлийг хангасан байх бөгөөд шалгалтын даалгаврын агуулга, нууцлалыг Ерөнхий зөвлөл хариуцна. заасны дагуу хууль зүйн мэдлэг, чадварын шалгалтад нэр дэвшигчийг урьдчилан мэдэх боломжгүй байх, хөндлөнгийн байдлаар үнэлэх нөхцөлийг зөрчсөн, эсхүл шалгалтын даалгаврын агуулга, нууцлалыг задруулсан;</p> <p>4/Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүн хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, шударга, хараат бус байх, бодитой хандах, хууль дээдлэх, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх, нөхцөл үүссэн бол татгалзан гарах, Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний ёс зүйн дүрмийг чандлан сахих үүрэгтэй, Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнд хориглох зүйлийг ноцтой, эсхүл удаа дараа зөрчиж, тухайн албан тушаалыг эрхлэхэд тохирохгүй нь илэрхий болсон.</p>
3.	<p>Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнийг огцруулах, зөрчил гарсан тухай өргөдөл, мэдээллийг Сахилгын хороонд гаргана.</p>	
4.	<p>Сахилгын хороо Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний талаарх өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Сахилгын хэрэг үүсгэсэн бол тухайн өргөдөл, мэдээллийн үндэслэлийг шалгах хараат бус шинжээч /цаашид “шинжээч” гэх/-ийг Сахилгын хороо томилно.</p>	
5.	<p>Шинжээч томилогдсоноосоо хойш 30 хоногийн дотор өргөдөл, мэдээлэлд дурдсан зөрчлийн талаарх баримт, мэдээллийг цуглуулж, хууль зүйн дүгнэлт гаргах бөгөөд зайлшгүй шаардлагатай гэж үзвэл хугацааг нэг удаа 30 хүртэл хоногоор сунгаж болно.</p>	
6.	<p>Шинжээч энэ хуулийн 83.2-т заасан сахилгын зөрчил гарсан байх үндэслэлтэй гэсэн дүгнэлт гаргасан бол Сахилгын хороо уг дүгнэлтийг эрх бүхий этгээдэд даруй хүргүүлж, Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнийг огцруулах эсэх асуудлыг дараах журмаар шийдвэрлэнэ:</p>	<p>1/Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч гишүүнийг огцруулах асуудлыг энэ хуулийн 20 дугаар зүйлд заасан журмын дагуу Нийт шүүгчийн чуулганыг зохион байгуулж, Нийт шүүгчийн чуулганд оролцогчдын олонхын саналаар, нууцаар санал хурааж, шийдвэрлэх;</p> <p>2/Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч бус гишүүнийг огцруулах асуудлыг Байнгын хороогоор хэлэлцэж, санал, дүгнэлтээ Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж, хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэрлэх;</p> <p>3/гэмт хэргийн шинжтэй бусад үйлдэл, эс үйлдэхүйг шалгуулахаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд шилжүүлэх.</p>
7.	<p>Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүний Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүн хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, шударга, хараат бус байх, бодитой хандах, хууль дээдлэх, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх, нөхцөл үүссэн бол татгалзан гарах, Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний ёс зүйн дүрмийг чандлан сахих үүрэгтэй, Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнд дараах зүйлийг хориглох ба зөрчсөн үйлдэлд огцруулах шийтгэл оногдуулахааргүй бол зөрчлийн шинж, хэр хэмжээнд тохируулан хаалттай, эсхүл нээлттэй сануулах шийтгэлийг Ерөнхий зөвлөл оногдуулах бөгөөд уг асуудлыг шийдвэрлэхэд тухайн гишүүнийг оролцуулахгүй.</p>	

8.	Сахилгын хороо Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүн хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, шударга, хараат бус байх, бодитой хандах, хууль дээдлэх, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх, нөхцөл үүссэн бол татгалзан гарах, Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний ёс зүйн дүрмийг чандлан сахих үүрэгтэй, Ерөнхий зөвлөлийн дарга, гишүүнд дараах зүйлийг хориглох гэж заасныг зөрчсөн талаарх өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авах, сахилгын хэрэг үүсгэх, шалгах, хянан шийдвэрлэх журмыг хараат бус, бодитой байх зарчимд нийцүүлэн батална.
9.	Сахилгын зөрчилд шалгагдаж байгаа Ерөнхий зөвлөлийн гишүүн өргөдөл, мэдээлэл, сахилгын хэргийн баримттай танилцах, тэмдэглэл хийх, хуулбарлан авах, амаар болон бичгээр тайлбар гаргах, нотлох баримт гаргаж өгөх, хуралдаанд биечлэн болон цахимаар оролцох, тайлбар гаргах, хуралдааныг хойшлуулах талаарх хүсэлтийг нэг удаа бичгээр болон цахимаар гаргах эрх эдэлж, Сахилгын хэргийн оролцогч болон бусад этгээд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны журам, хуралдааны дэгийг сахих, дуудсанаар хүрэлцэн ирэх, шаардсан нотлох баримтыг гаргаж өгөх заасан үүргийг биелүүлнэ.
10.	Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнийг бүрэн эрхийнхээ хүрээнд гаргасан, эсхүл санал өгсөн шийдвэрийн агуулгад үндэслэн огцруулах, бусад сахилгын шийтгэл оногдуулахыг хориглоно.

Ерөнхий зөвлөлийн гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга, түүний бүрэн эрх /84 дүгээр зүйл/

1/Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга ажлын албаны төсвийн шууд захирагч байх бөгөөд дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1.1.Ерөнхий зөвлөлийн ажлын албыг өдөр тутмын удирдлагаар хангах;

1.2.Ерөнхий зөвлөлийн ажлын албаны ажилтныг Ерөнхий зөвлөлийн даргатай зөвшилцөн томилох, чөлөөлөх;

1.3.Ерөнхий зөвлөлийн ажлын албаны төсвийг захиран зарцуулах, тайлагнах;

1.4.хуралдааны бэлтгэл, шийдвэрийн биелэлтийг хангах ажлыг зохион байгуулах;

1.5.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

2/Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга хууль зүйн дээд боловсролтой, эрх зүйч мэргэжлээр 10-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн таван жилд улс төрийн болон улс төрийн намын удирдах албан тушаал эрхэлж байгаагүй Монгол Улсын иргэн байна.

3/Гүйцэтгэх нарийн бичгийн даргыг Ерөнхий зөвлөлийн даргын санал болгосноор Ерөнхий зөвлөл томилж, чөлөөлнө.

4/Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга бүрэн эрхийнхээ хүрээнд тушаал гаргана.

5/Гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга ажлаа Ерөнхий зөвлөлд хариуцан тайлагнана.

Шүүхийн Тамгын газар /85 дугаар зүйл/

1/Шүүх нь Тамгын газартай байна.

2/Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Тамгын газар үйл ажиллагаагаа Ерөнхий зөвлөлд тайлагнана.

3/Шүүхийн Тамгын газрын бүтэц, орон тоог тухайн шүүхийн ажлын ачаалал, онцлогийг харгалзан Ерөнхий зөвлөл батална.

4/Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Тамгын газрын үйл ажиллагааны нийтлэг журмыг Ерөнхий зөвлөл тогтооно.

5/Шүүхийн Тамгын газар нь тамга, тэмдэг, хэвлэмэл хуудас хэрэглэнэ.

Шүүхийн Тамгын газрын чиг үүрэг /86 дугаар зүйл/

1/Шүүхийн Тамгын газар захиргааны удирдлагын дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

1.1. Ерөнхий зөвлөл шүүхийн бие даасан байдлыг хангах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ, Ерөнхий зөвлөл шүүхийг хүний нөөцөөр хангах, Шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, шүүхийн санхүү, эдийн засгийн баталгааг хангах, мэдээллээр хангах чиг үүргийг тухайн шүүхэд хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

1.2.шүүхийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлөөр хангах;

1.3.шүүхийн хөдөлмөрийн дотоод журмын биелэлтэд хяналт тавих;

1.4.шүүхэд ирүүлсэн хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлтийг хүлээн авч, бүртгэх;

1.5.шүүхийн бичиг хэрэг, захидал харилцаа, шуудан, архивын үйл ажиллагааг зохион байгуулах;

1.6.шүүхийн эд хөрөнгийн бүртгэл, тооллого, эзэмшил, ашиглалт, хамгаалалтыг зохион байгуулж, эд хөрөнгийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах арга хэмжээг авах;

1.7.хэргийн эд мөрийн баримтыг хадгалах, зөөвөрлөх, холбогдох шийдвэрийг хэрэгжүүлэх;

1.8.тухайн шүүхийн шүүн таслах болон бусад ажиллагааны тоон мэдээлэл гаргах;

1.9.иргэн, хуулийн этгээдээс хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хамаарахгүй асуудлаар ирүүлсэн өргөдөл, гомдлыг хуульд заасны дагуу шийдвэрлэж, хариу өгөх;

1.10.хуульд заасан бусад.

2/Шүүх хуралдааны тэмдэглэлийг мэдээллийн технологи ашиглан хөтөлж болно.

Шүүхийн Тамгын газрын даргын бүрэн эрх /87 дугаар зүйл/

1/Шүүхийн Тамгын газрын дарга дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1.1.шүүхийн Тамгын газрыг өдөр тутмын удирдлагаар хангах;

1.2.шүүхийн Тамгын газрын ажилтныг томилох, чөлөөлөх;

1.3.шүүхийн Тамгын газрын төсвийг захиран зарцуулах, тайлагнах;

1.4.шүүхийн Тамгын газрын ажлын тайланг тухайн шүүхэд танилцуулах;

1.5.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

2/Шүүхийн Тамгын газрын дарга бүрэн эрхийнхээ хүрээнд тушаал гаргана.

3/Шүүхийн Тамгын газрын даргын бүрэн эрхийг Ерөнхий шүүгч болон шүүгч хэрэгжүүлэхийг хориглоно.

Шүүхийн захиргааны ажилтан /88 дугаар зүйл/

1/Шүүгчийн туслах, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга, шүүхийн Тамгын газрын ажилтан нь шүүхийн захиргааны ажилтан байна.

2/Шүүхийн захиргааны ажилтан дараах шаардлагыг хангасан байна:

2.1.Монгол Улсын иргэн байх;

2.2.Төрийн албаны тухай хууль болон бусад хуульд заасан болзол, шаардлагыг хангасан байх;

2.3.эрүүгийн хариуцлага хүлээж байгаагүй;

2.4.хуульд заасан ёс зүйн шаардлагыг хангасан байх;

2.5.тухайн ажил үүргийг гүйцэтгэх мэдлэг, боловсрол, туршлагатай байх.

Шүүгчийн туслах /89 дүгээр зүйл/

1.	Шүүгч туслахтай байх бөгөөд шүүгчийн туслах эрх зүйч мэргэжилтэй, хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан байна.
2.	Улсын дээд шүүхийн шүүгч туслахтай байх бөгөөд шүүгчийн туслах эрх зүйч мэргэжилтэй, хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан, хэрэг, маргаан хянан шийдвэрлэхтэй холбоотой судалгаа хийх чиг үүрэг бүхий гурав хүртэл судлаач туслахтай байх бөгөөд судлаач туслах нь хууль зүйн магистраас дээш зэрэгтэй, харьцуулсан эрх зүйн судалгаа хийх чадвартай байна.
3.	<p>Шүүгчийн туслах шүүгчийн удирдлага дор дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>1/шүүхэд ирүүлсэн тодорхой хэрэг, маргааны талаарх баримт бичгийн бүрдлийг судалж, шүүгчид танилцуулах;</p> <p>2/хэрэг, маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбогдуулан шүүгчээс даалгасан ажиллагааг гүйцэтгэх;</p> <p>3/шүүгчийн үйл ажиллагаанд техник, зохион байгуулалтын туслалцаа үзүүлэх;</p> <p>4/хэрэг, маргааныг шийдвэрлэхэд шаардлагатай хууль тогтоомжийн талаар болон бусад мэдээлэл бэлтгэх зэргээр шүүгчид туслах;</p> <p>5/хэргийг товъёглон хөтлөх;</p> <p>6/тодорхой хэрэг, маргааны талаарх мэдээллийг нэгдсэн цахим санд оруулах;</p> <p>7/шүүх хуралдааны бэлтгэл, зохион байгуулалтыг хангахад оролцох;</p> <p>8/шүүхийн шийдвэр, тогтоол, шүүгчийн захирамжийн төсөл боловсруулах;</p> <p>9/улсын тэмдэгтийн хураамж төлөгдсөн эсэхийг хянах;</p> <p>10/хуульд заасан бусад.</p>
4.	Шүүгчийн туслахаар гурваас доошгүй жил ажилласан бол анхан шатны шүүхийн шүүгчийн сонгон шалгаруулалтад оролцох эрхтэй.

Шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга /90 дүгээр зүйл/

1/Шүүхэд шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга ажиллана.

2/Шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга шүүх хуралдааныг даргалагчийн удирдлага дор дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

2.1.шүүх хуралдааны техник, зохион байгуулалтын бэлтгэлийг хангах;

2.2.шүүх хуралдааны тэмдэглэл хөтлөх;

2.3.шүүх хуралдааныг дууны, дуу-дүрсний бичлэгээр баталгаажуулах;

2.4.шүүх хуралдааны тэмдэглэлийг хэргийн оролцогчид хуульд заасны дагуу танилцуулан, шүүгчээр баталгаажуулж, хэрэгт хавсаргах.

Шүүхийн захиргааны бусад ажилтан /91 дүгээр зүйл/

1/Шүүхийн зохион байгуулалт, мэдээлэл зүйн болон аж ахуй, санхүү, архив, бичиг хэргийн ажил, аюулгүй байдал, техникийн үйлчилгээ зэргийг хариуцсан шүүхийн Тамгын газрын ажилтны чиг үүргийг Ерөнхий зөвлөл тогтооно.

2/Шүүхийн захиргааны ажилтан энэ хуульд заасан чиг үүргээс гадна хэрэг, маргаан хянан шийдвэрлэх холбогдох хуульд заасан тусгай эрх, үүрэг болон төрийн захиргааны албан хаагчийн хувьд төрийн албаны тухай хууль тогтоомжид заасан нийтлэг эрх, үүргийг хэрэгжүүлнэ.

3/Шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагчийн үйл ажиллагааг холбогдох хуулиар зохицуулна.

Шүүхийн захиргааны ажилтны ёс зүй /92 дугаар зүйл/

1/Шүүхийн захиргааны ажилтан төрийн албан хаагчийн ёс зүйн нийтлэг дүрэм, хэм хэмжээг мөрдөхөөс гадна ёс зүйн дараах ерөнхий шаардлагыг биелүүлж ажиллана:

1.1.шүүхэд хянан шийдвэрлэгдэж байгаа хэрэг, маргааны талаар тухайн хэргийн оролцогч, сонирхогч этгээдэд зөвлөгөө, мэдээлэл өгөхгүй, аливаа хэлбэрээр бусдад зуучлахгүй байх;

1.2.шүүхээр эцэслэн шийдвэрлэгдээгүй хэрэг, маргааны талаар хувийн таамаглал, урьдчилсан дүгнэлтээ бусдад илэрхийлэхгүй байх;

1.3.хэргийн оролцогчтой хувийн харилцаа тогтоохгүй байх;

1.4.ажлын бус цагаар шүүхийн нэр хүндэд харшлах аливаа зохисгүй үйлдэл гаргахгүй байх;

1.5.шүүхэд хүндэтгэлтэй хандаж, ажлын байр, олон нийтийн дунд биеэ зөв авч явах.

Шүүхийн захиргааны ажилтны сахилгын зөрчилд гомдол гаргах, түүнийг шийдвэрлэх /93 дугаар зүйл/

1/Шүүхийн захиргааны ажилтныг мэргэжил, сахилгын зөрчил гаргасан гэж үзсэн этгээд тухайн шүүхийн Тамгын газрын даргад гомдол гаргана.

2/Ёс зүйн шаардлагыг зөрчсөн шүүхийн захиргааны ажилтанд Төрийн албаны тухай хууль болон Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасны дагуу эрх бүхий албан тушаалтан сахилгын шийтгэл оногдуулна.

Шүүхийн захиргааны ажилтны сургалт /94 дүгээр зүйл/

Шүүхийн захиргааны ажилтан Ерөнхий зөвлөлөөс зохион байгуулсан мэргэжлийн сургалтад хамрагдана.

АРВАН ТАВДУГААР БҮЛЭГ САХИЛГЫН ХОРОО

Сахилгын хороо /95 дугаар зүйл/

1/Энэ хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу шүүгчийг албан тушаалаас нь түдгэлзүүлэх, огцруулах болон сахилгын бусад шийтгэл оногдуулах чиг үүрэг бүхий бие даасан байгууллага болох Сахилгын хороо ажиллах бөгөөд улсын хэмжээнд нэг байна.

2/Сахилгын хороо орон тооны есөн гишүүнээс бүрдэнэ.

3/Сахилгын хорооны бүрэлдэхүүнд орох шүүгч гишүүн нь шүүгчээр 10-аас доошгүй жил ажилласан, сахилгын шийтгэлгүй, бусад гишүүн нь хууль зүйн өндөр мэргэшилтэй, эрх зүйч мэргэжлээр 10-аас доошгүй жил ажилласан, төрийн алба хаах насны дээд хязгаарт хүрээгүй, сүүлийн таван жил шүүгч, улс төрийн албан тушаал болон улс төрийн намын удирдах албан тушаал эрхэлж байгаагүй, эрүүгийн хариуцлага хүлээж байгаагүй Монгол Улсын иргэн байна.

4/Сахилгын хорооны бүрэлдэхүүнд хяналтын шатны шүүхээс нэг, давж заалдах шатны шүүхээс хоёр, анхан шатны шүүхээс нэг шүүгчийг Нийт шүүгчийн чуулганаас нууц санал хураалтаар сонгож, Сахилгын хорооны бүрэлдэхүүнд орох бусад таван гишүүнийг нээлттэй сонгон

шалгаруулалтын үндсэн дээр Улсын Их Хурал томилно. Сахилгын хорооны шүүгч бус гишүүн нь шүүгчээр ажиллаж байгаагүй иргэн байна.

5/Нийт шүүгчийн чуулган Нийт шүүгчийн чуулган Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч гишүүнийг нэр дэвшүүлж, сонгоно, нэр дэвшигч Нийт шүүгчийн чуулганд хийх ажил, нэр дэвшсэн үндэслэлээ танилцуулж, оролцогчийн асуултад хариулна, Нэр дэвшигчийн танилцуулга хийх дарааллыг тохиолдлын журмаар тогтоож, танилцуулга хийх, ирүүлсэн асуултад хариулах ижил хугацааг нэр дэвшигч бүрд олгоно, нийт шүүгчийн чуулганд оролцогчид нийтээрээ, чөлөөтэй, тэгш, шууд сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргах бөгөөд санал хураалтыг цахим хэлбэрээр явуулж болно, Нийт шүүгчийн чуулганд оролцогчдын олонхын санал авсан нэр дэвшигчдийг саналын дарааллаар эрэмбэлж, сул орон тооны тоогоор Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр сонгогдсонд тооцно. Санал хураалтаар нэр дэвшигчдийн хэн нь ч оролцогчдын олонхын санал аваагүй бол дахин санал хураалт явуулж, хамгийн олон санал авсан нэр дэвшигчийг сонгогдсонд тооцно, санал хураалт дууссанаас хойш ажлын гурван өдрийн дотор Нийт шүүгчийн чуулганы шийдвэр, тэмдэглэлийг үйлдэж, Ерөнхий зөвлөлд хүргүүлнэ, 77.18-д заасан журмаар Сахилгын хорооны шүүгч гишүүнийг нийтээрээ, чөлөөтэй, шууд, тэгш сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргаж, олонхын саналаар сонгоно. Улсын Их Хурал хүсэлт гаргаагүй шүүгчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр сонгохыг хориглоно, Ажлын хэсэг нь Улсын Их Хурал дахь олонх, цөөнх, Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Монголын Хуульчдын холбоо, Монголын Өмгөөлөгчдийн холбоо, хууль зүйн сургалт, судалгааны байгууллага, хууль зүйн их, дээд сургуулийн санал болгосон төлөөллөөс бүрдсэн 11 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байх бөгөөд ажлын хэсгийг Улсын Их Хурлын даргын захирамжаар томилсон Улсын Их Хурлын гишүүн ахална, Ажлын хэсэг энэ хуулийн зарыг нийтэд мэдээлснээс хойш 60 хоногийн дотор сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулж, Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд тавих шаардлагыг хамгийн сайн хангасан нэр дэвшигчийг Улсын Их Хуралд санал болгоно, Ажлын хэсэг сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулна, Байнгын хороо тайланг хүлээн авснаас хойш дараах ажиллагааг хийнэ, томилгооны сонсголыг хийснээс хойш ажлын таван өдрийн дотор нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр томилох эсэх талаарх Байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулж, Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр томилно, Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар нэр дэвшигчийг Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнээр томилохоос татгалзсан бол ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигчдээс дараагийн хамгийн олон санал авсан хүнийг Улсын Их Хуралд нэр дэвшүүлнэ, ажлын хэсгийн гишүүдийн олонхын санал авсан нэр дэвшигч байхгүй бол ажлын таван өдрийн дотор Байнгын хороо сонгон шалгаруулалт явуулах тухай зарыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд мэдээлж, 90 хоногийн дотор энэ зүйлд заасан журмын дагуу сонгон шалгаруулалтыг дахин явуулна, Улсын Их Хурлаас татгалзсан нэр дэвшигчийг дахин нэр дэвшүүлэхгүй заасан журмыг тус тус баримтлан Сахилгын хорооны шүүгч бус гишүүнийг сонгон шалгаруулж, томилно.

6/Сахилгын хорооны шүүгч гишүүнд нэр дэвшүүлэх, сонгох ажиллагаанд хараат бус, нээлттэй, ил тод байдлыг хангах болон үүссэн асуудлыг шийдвэрлэхэд зайлшгүй шаардлагатай дэгийг Нийт шүүгчийн чуулган батална.

7/Сахилгын хорооны шүүгч бус гишүүнийг сонгон шалгаруулж, томилох ажиллагаанд хараат бус, нээлттэй, ил тод байдлыг хангах журмыг Байнгын хороо энэ хуульд нийцүүлэн батална.

8/Сахилгын хорооны бүрэлдэхүүнд Ерөнхий зөвлөлийн гишүүн, шүүхийн захиргааны байгууллагын ажилтан, өмгөөлөгч, прокурор, төрийн алба хаах насны дээд хязгаарт хүрсэн болон сүүлийн таван жилд улс төрийн албан тушаал болон улс төрийн намын удирдах албан тушаал эрхэлж байсан иргэн орохыг хориглоно.

9/Сахилгын хорооны гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа зургаан жил байх бөгөөд зөвхөн нэг удаа сонгогдож, томилогдоно. Сахилгын хорооны гишүүний бүрэн эрх сонгогдож, томилогдсоноор эхэлж, дараагийн гишүүн сонгогдож, томилогдсоноор дуусгавар болно.

10/Сахилгын хорооны шүүгч бус гишүүний албан тушаалын зэрэг зиндаа, цалин хөлс, нэмэгдлийн хэмжээг Улсын Их Хурал тогтооно.

11/Сахилгын хорооны даргыг гишүүд дотроосоо нэг жилийн хугацаагаар олонхын саналаар нууц санал хураалтаар зөвхөн нэг удаа сонгоно. Сахилгын хорооны даргын сул орон тоо гарснаас хойш 14 хоногийн дотор даргыг сонгоно.

12/Сахилгын хороо бүрэн эрхийнхээ хүрээнд өргөдөл, мэдээлэл, гомдол, эсэргүүцэл, сахилгын хэргийг дангаар болон хамтын зарчмаар хянан хэлэлцэж, илээр санал хурааж, шийдвэрээ олонхын саналаар гаргана.

13/Сахилгын хорооны дарга, гишүүн хүний нэр төр, алдар хүнд, эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, шударга байх, төвийг сахих, хууль дээдлэх, ялгаварлан гадуурхахгүй байх, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид байх, гишүүний нэр хүндээ эрхэмлэх зарчмыг баримтална.

14/Сахилгын хорооны үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр хуралдаан байна.

15/Сахилгын хорооны гишүүдийн гуравны хоёр нь бүрдсэнээр түүнийг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүнтэйд тооцно.

16/Сахилгын хорооны дарга, гишүүнийг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд аливаа этгээд хөндлөнгөөс оролцох, нөлөөлөх, заавар өгөх, үйл ажиллагаанд нь саад учруулахыг хориглоно.

17/Сахилгын хороо ажлын албатай байх бөгөөд бүтэц, орон тоо, үйл ажиллагааг зохицуулах дүрэмтэй байна.

18/Сахилгын хороо бие даасан төсөвтэй байх бөгөөд Сахилгын хороог чиг үүргээ хэрэгжүүлэх, үйл ажиллагаагаа тасралтгүй явуулах нөхцөлийг төр хангана.

19/Сахилгын хороо хэвлэмэл хуудас, тамга, тэмдэгтэй байна.

20/Сахилгын хорооны шийдвэр хууль ёсны, үндэслэл бүхий байх бөгөөд захирамж, тогтоол, магадлал хэлбэртэй байна.

21/Сахилгын хорооны төсвийг боловсруулж батлахад энэ хуулийн 46.8-д заасан журмыг баримтална.

Сахилгын хорооны зөвлөгөөн /96 дугаар зүйл/

1.	Сахилгын хорооны нийт гишүүнээс бүрдсэн Сахилгын хорооны зөвлөгөөн ажиллана.
2.	<p>1/Сахилгын хорооны хөдөлмөрийн дотоод журмыг хуульд нийцүүлэн батлах;</p> <p>2/гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн, Сахилгын хорооны хуралдаан болон хянан үзэх хуралдаан /цаашид “хуралдаан” гэх/ даргалагчийн дарааллыг тогтоох;</p> <p>3/Сахилгын хорооны гишүүнийг мэргэшүүлэх сургалтыг төлөвлөх, зохион байгуулах;</p> <p>4/Сахилгын хорооны даргыг гишүүд дотроосоо сонгох;</p> <p>5/сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмыг хуваарилагдах шүүгчийг урьдчилан мэдэх боломжгүй, санамсаргүй тохиолдлоор хуваарилах нөхцөлийг хангасан байх бөгөөд дараах шаардлага хангасан программ хангамжийг ашиглана, хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх</p>

	<p>зөвлөгөөн дараах асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ:</p>	<p>бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмыг олон нийтэд нээлттэй байлгах;</p> <p>6/сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд зайлшгүй шаардлагатай журмыг энэ хуульд нийцүүлэн батлах;</p> <p>7/Сахилгын хорооны зөвлөгөөний дэгийг тогтоох;</p> <p>8/Сахилгын хорооны гишүүнд гурван сараас дээш хугацаагаар эмчилгээ хийлгэх чөлөө олгох;</p> <p>9/Сахилгын хорооны ажлын албаны даргыг томилох, чөлөөлөх;</p> <p>10/ Сахилгын хороо шүүгчид эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татан шалгахтай холбогдуулан бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх тухай эрх бүхий байгууллагаас ирүүлсэн саналыг хянан үзээд түдгэлзүүлсэн бол шийдвэрээ Ерөнхий зөвлөлд танилцуулна, Сахилгын хороо шүүгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх эсэх асуудлыг ажлын хоёр өдрийн дотор хуралдаанаараа шийдвэрлэнэ гэж заасны дагуу хянан үзэж, шүүгчийн бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх эсэхийг шийдвэрлэх, Энэ хуулийн 39.4-т заасан түдгэлзүүлсэн үндэслэл арилсан бол Сахилгын хороо шүүгчийн бүрэн эрхийг даруй сэргээж, энэ тухай Ерөнхий зөвлөлд мэдэгдэнэ гэж заасны дагуу шүүгчийн бүрэн эрхийг сэргээх;</p> <p>11/Сахилгын хорооны ажлын албаны ажилтны ёс зүйн дүрмийг батлах;</p> <p>12/ Сахилгын хороо өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авах, сахилгын хэрэг үүсгэх, шалгах, хянан шийдвэрлэх журмыг хараат бус, бодитой байх зарчимд нийцүүлэн батална, бүртгэл, тайланд хамаарах мэдээлэл хөтлөх журамтай байх бөгөөд тайланг цахим хуудаст байршуулна, заасан журам, Сахилгын хороо ажлын албатай байх бөгөөд бүтэц, орон тоо, үйл ажиллагааг зохицуулах дүрмийг батлах;</p> <p>13/Сахилгын хорооны ажлын албаны хагас, бүтэн жилийн ажлын тайланг сонсох;</p> <p>14/ Сахилгын хороо Ерөнхий зөвлөлийн гишүүний талаарх өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Сахилгын хэрэг үүсгэсэн бол тухайн өргөдөл, мэдээллийн үндэслэлийг шалгах хараат бус шинжээч Сахилгын хороо томилно гэсний дагуу Ерөнхий зөвлөлийн гишүүнд сахилгын хэрэг үүсгэх эсэхийг шийдвэрлэх, сахилгын хэрэг үүсгэсэн тохиолдолд хараат бус шинжээч томилох;</p> <p>15/ өргөдөл, мэдээлэл, гомдол, эсэргүүцэл, сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны чанар, үр дүн, сахилгын хэргийн хөдөлгөөний ерөнхий удирдлага, хяналтын талаар Сахилгын хорооны зөвлөгөө мэдээлэлтэй танилцах;</p> <p>16/энэ хуульд заасан бусад.</p>
3.	96.3.Сахилгын хорооны зөвлөгөөн ээлжит болон ээлжит бус хэлбэртэй байх бөгөөд ээлжит зөвлөгөөнийг улиралд нэгээс доошгүй удаа, ээлжит бус зөвлөгөөнийг Сахилгын хорооны дарга, эсхүл гишүүдийн гуравны нэгийн саналаар хуралдуулна.	
4.	96.4.Сахилгын хорооны гишүүдийн дийлэнх олонх оролцсоноор зөвлөгөөнийг хүчинтэйд тооцох бөгөөд зөвлөгөөнд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэрлэж, тогтоол гаргана.	

Сахилгын хорооны дарга, гишүүний бүрэн эрх /97 дугаар зүйл/

<p>1.</p>	<p>Сахилгын хорооны гишүүн дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх бөгөөд бүрэн эрхийнхээ хүрээнд захирамж гаргана:</p>	<p>1/хуралдааныг даргалах;</p> <p>2/хуралдааныг товлон зарлах, хуралдуулах, сахилгын хэргийн оролцогчийг тогтоох;</p> <p>3/хуралдааны бэлтгэлийг хангах ажлыг ажлын албатай хамтран зохион байгуулах;</p> <p>4/бүрэлдэхүүнтэйгээр сахилгын хэрэг, гомдол, эсэргүүцэл хянан шийдвэрлэхэд оролцох;</p> <p>5/бүрэлдэхүүнтэйгээр хянан шийдвэрлэж байгаа сахилгын хэрэг, гомдол, эсэргүүцлийн талаар саналаа бие даан гаргах, тусгай саналтай бол бичгээр гаргаж, сахилгын хэрэгт хавсаргах;</p> <p>6/сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг энэ хуульд заасан дэг, журам, хугацааны дагуу явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, хуралдааны дэг зөрчсөн сахилгын хэргийн оролцогч болон бусад этгээдэд хуульд заасан арга хэмжээ авах, шийтгэл оногдуулах;</p> <p>7/Сахилгын хорооны даргад нэрээ дэвшүүлэх, хуульд зааснаар Сахилгын хорооны даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэх;</p> <p>8/багшлах болон эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил эрхлэх;</p> <p>9/энэ хуульд заасан бусад бүрэн эрх.</p>
<p>2.</p>	<p>Сахилгын хорооны дарга энэ хуулийн 97.1-д зааснаас гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх бөгөөд бүрэн эрхийнхээ хүрээнд тушаал, захирамж гаргана:</p>	<p>1/Сахилгын хороог дотоод, гадаад харилцаанд төлөөлөх;</p> <p>2/Сахилгын хорооны зөвлөгөөнийг товлон зарлах, бэлтгэлийг хангах, хуралдуулах, гарсан шийдвэрийн биелэлтийг зохион байгуулах;</p> <p>3/энэ хуульд өөрөөр заагаагүй бол хуралдааны даргалагч болон бүрэлдэхүүнийг томилсон шийдвэрийг албажуулах;</p> <p>4/сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай хамааралгүй асуудлаар ирүүлсэн өргөдөл, гомдолд ажлын албаар дамжуулан хариу өгөх ажлыг зохион байгуулах;</p> <p>5/Сахилгын хорооны гишүүнд Сахилгын хорооны гишүүнд гурван сараас дээш хугацаагаар эмчилгээ хийлгэх богино хугацааны чөлөө олгох эсэхийг Сахилгын хорооны зөвлөгөөнөөр хэлэлцүүлэн шийдвэрлэх, хөдөлмөрийн дотоод журамд заасан чөлөөг дангаар олгох;</p> <p>6/өргөдөл, мэдээлэл, гомдол, эсэргүүцэл, сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны чанар, үр дүн, сахилгын хэргийн хөдөлгөөний ерөнхий удирдлага, хяналтын талаар Сахилгын хорооны зөвлөгөөнд мэдээлэл хийх;</p> <p>7/төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн хувьд төсвийн төсөл боловсруулж, хуульд заасны дагуу эрх бүхий байгууллагад хүргүүлэх;</p> <p>8/Сахилгын хорооны үйл ажиллагааны тайланг нэгтгэж Сахилгын хорооны зөвлөгөөнд танилцуулах;</p> <p>9/сахилгын хэргийн оролцогчоос гаргасан сахилгын хорооны гишүүнийг татгалзан гаргах тухай хүсэлтийг энэ хуульд заасны дагуу шийдвэрлэх;</p>

	10/энэ хуульд заасан бусад бүрэн эрх.
3.	Сахилгын хорооны даргыг түр эзгүйд, эсхүл сул орон тоо гарсан тохиолдолд дараагийн даргыг сонгох хүртэл Сахилгын хорооны хамгийн ахмад настай гишүүн Сахилгын хорооны даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэнэ.
4.	Сахилгын хорооны гишүүн Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн, Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын дээд шүүхийн шүүгч, Улсын ерөнхий прокурор, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын дарга, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга, яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга, Засгийн газрын агентлагийн дарга, төрийн өмчит компани, олон улсын байгууллагын дарга, захирлын албан тушаал эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа хүн, эсхүл түүнтэй хамаарал бүхий этгээд нээлттэй тендер шалгаруулалтаар шийдвэрлэснээс бусад тохиолдолд төрийн болон орон нутгийн хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авагч, төрийн санхүүгийн нөөц бүрдүүлэгч, төрөөс баталгаа гаргасан зээл хүртэгч аж ахуйн нэгжийн хувь, хөрөнгө эзэмшигч, хамтрагч, эсхүл эдгээрийг гүйцэтгэж байгаа хувиараа аж ахуй эрхлэгч байж болохгүй, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дарга, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга, дэд сайд, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зөвлөх, Монгол Улсын Их Хурлын даргын зөвлөх, Ерөнхий сайдын зөвлөх, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн ажлын албаны удирдах, гүйцэтгэх албан тушаал гэж заасан этгээдтэй уулзсан, харилцсан бөгөөд уг этгээд өөрөө, эсхүл бусдаар дамжуулан аливаа хэлбэрээр нөлөөлсөн, нөлөөлөхөөр оролдсон, үүрэг, чиглэл өгсөн бол энэ талаарх мэдээллийг агуулсан тэмдэглэл үйлдэж, битүүмжлэн Сахилгын хороонд ажлын гурван өдрийн дотор хүргүүлэх үүрэгтэй.
5.	Сахилгын хороо уулзсан, харилцсан бөгөөд уг этгээд өөрөө, эсхүл бусдаар дамжуулан аливаа хэлбэрээр нөлөөлсөн, нөлөөлөхөөр оролдсон, үүрэг, чиглэл өгсөн бол энэ талаарх мэдээллийг агуулсан тэмдэглэл үйлдэж, битүүмжлэн ирүүлсэн тэмдэглэлийг хадгалах бөгөөд Сахилгын хорооны гишүүний өөрийнх нь, эсхүл эрх бүхий байгууллагын хүсэлтээр холбогдох этгээдэд гарган өгнө.

Сахилгын хорооны дарга, гишүүний үүрэг, хориглох зүйл /98 дугаар зүйл/

1/Сахилгын хорооны дарга, гишүүн дараах үүрэгтэй:

1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуульд заасан чиг үүргээ хараат бусаар гүйцэтгэж, бусад гишүүний хараат бус байдалд хүндэтгэлтэй хандах;

1.2.албаны чиг үүргээ хэрэгжүүлэх мэдлэг, чадвараа байнга дээшлүүлэх;

1.3.Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд заасан албан тушаалтанд тавих хориглолт, хязгаарлалтыг дагаж мөрдөх;

1.4.энэ хуульд заасан бусад үүрэг.

2/Сахилгын хорооны дарга, гишүүнд дараах зүйлийг хориглоно:

2.1.илтгэгч гишүүнээр томилогдсоноос бусад тохиолдолд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны нэг талыг байлцуулахгүйгээр нөгөө талтай харилцах, харилцах санаачилга гаргах, харилцахыг зөвшөөрөх;

2.2.бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх явцад олж мэдсэн төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний нууцтай холбоотой мэдээллийг задруулах, албан үүрэгтэйгээ холбоогүй зорилгоор ашиглах;

2.3.өөрийн, гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдсөнөөс бусад тохиолдолд шүүхэд хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцох, бусдыг төлөөлөх;

2.4.сахилгын хэргийн оролцогч болон хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд ашиг сонирхол нь хөндөгдөх этгээдээс бэлэг, шан харамж, зээл, эд хөрөнгө, хандив, үйлчилгээ, бусад үнэ бүхий зүйл авах;

2.5.хараат бус, төвийг сахих байдалд харшлах улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцох;

2.6.өөрийн, эсхүл бусдын ашиг сонирхлыг хангах зорилгоор албан тушаалын нэр хүндийг урвуулан ашиглах, зохисгүй байдал гаргах;

2.7. Шүүгчид хориглох зүйл, шүүгч шүүн таслах ажиллагаанд оролцоход ашиг сонирхлын зөрчил үүсэж болзошгүй нөхцөл байдал байгаа бол өөрөө татгалзан гарах, эсхүл хэргийн оролцогчдод мэдэгдэж, тэдгээрийг татгалзах хүсэлт гаргах боломжоор хангана, шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүний хөрөнгө, орлогын мэдүүлэг, шүүгчийн иргэний эрхэд тавих хязгаарлалт, Ерөнхий зөвлөлийн бүрэн эрхийн хугацаанд болон уг хугацаа дуусгавар болсноос хойш нэг жилийн дотор шүүгчид нэр дэвшихийг хориглосон, хязгаарласан, үүрэгжүүлсэн зохицуулалтыг зөрчих;

2.8.энэ хуульд заасан бусад.

3/Энэ хуульд өөрөөр заагаагүй бол Сахилгын хорооны дарга, гишүүн дараах тохиолдолд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах үүрэгтэй:

3.1.өргөдөл, мэдээллийг өөрөө, эсхүл түүний хамаарал бүхий этгээд гаргасан;

3.2.сахилгын хэргийн оролцогчийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садан, эсхүл түүнтэй хувийн харилцаатай;

3.3.ашиг сонирхлын зөрчил үүсэж болзошгүй нөхцөл байдал бий болсон;

3.4.тухайн хэргийг шударгаар шийдвэрлэж чадах эсэх талаар үндэслэл бүхий эргэлзээ байвал.

4/Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх явцад Сахилгын хорооны гишүүний өөрийн, эсхүл сахилгын хэргийн оролцогчийн хүсэлтээр нэгээс илүү гишүүнийг татгалзан гаргахыг хориглоно. Хуралдааны бүрэлдэхүүн хүрэлцэхээр байгаа бол Энэ хуульд өөрөөр заагаагүй бол Сахилгын хорооны дарга, гишүүн дараах тохиолдолд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах үүрэгтэй гэх үндэслэлээр нэгээс илүү гишүүнийг татгалзан гарах асуудлыг шийдвэрлэж болно.

5/Сахилгын хорооны дарга, гишүүнийг дараах үндэслэлээр огцруулна:

5.1.албан тушаалын байдал, эрх нөлөөгөө урвуулан ашиглаж өөртөө, эсхүл бусдад давуу байдал бий болгосон;

5.2.албан үүрэгтэй нь холбоотой, эсхүл өөрт нь итгэмжлэн мэдэгдсэн төрийн нууцыг задруулсан;

5.3.гэм буруутайд тооцож эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон;

5.4. Сахилгын хорооны дарга, гишүүн үүрэг, хориглолт, сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах үүргээ ноцтой, эсхүл удаа дараа зөрчсөн.

6/Сахилгын хэрэгт шалгагдаж байгаа Сахилгын хорооны дарга, гишүүн өргөдөл, мэдээлэл, сахилгын хэргийн баримттай танилцах, тэмдэглэл хийх, хуулбарлан авах, амаар болон бичгээр тайлбар гаргах, нотлох баримт гаргаж өгөх, хуралдаанд биечлэн болон цахимаар оролцох, тайлбар гаргах, хуралдааныг хойшлуулах талаарх хүсэлтийг нэг удаа бичгээр болон цахимаар гаргах эрх эдэлж, Сахилгын хэргийн оролцогч болон бусад этгээд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны үүргийг биелүүлнэ.

7/Сахилгын хорооны гишүүнийг бүрэн эрхийнхээ хүрээнд гаргасан, эсхүл санал өгсөн шийдвэрийн агуулгад үндэслэн огцруулах, бусад сахилгын шийтгэл оногдуулахыг хориглоно.

Сахилгын хорооны гишүүнийг чөлөөлөх, огцруулах, сахилгын бусад шийтгэл оногдуулах /99 дүгээр зүйл/

1.	Сахилгын хорооны дарга, гишүүнийг дараах үндэслэлээр үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө:	1/бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсон; 2/өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох насанд хүрсэн, эрүүл мэндийн байдал, бусад хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар албан үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй болсон; 3/өөрөө хүсэлт гаргасан.
2.	Сахилгын хорооны дарга, гишүүнийг зөрчил гарсан тухай өргөдөл, мэдээллийг Ерөнхий зөвлөлд гаргана.	
3.	Ерөнхий зөвлөл Сахилгын хорооны гишүүний талаарх өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэх эсэхийг шийдвэрлэх бөгөөд сахилгын хэрэг үүсгэсэн бол тухайн өргөдөл, мэдээллийн үндэслэлийг шалгах шинжээч томилно.	
4.	Шинжээч томилогдсоноосоо хойш 30 хоногийн дотор өргөдөл, мэдээлэлд дурдсан зөрчлийн талаарх баримт, мэдээллийг цуглуулж, хууль зүйн дүгнэлт гаргах бөгөөд зайлшгүй шаардлагатай гэж үзвэл хугацааг нэг удаа 30 хүртэл хоногоор сунгаж болно.	
5.	Шинжээч энэ хуулийн 98.5-д заасан зөрчил гарсан байх үндэслэлтэй гэсэн дүгнэлт гаргасан бол Ерөнхий зөвлөл уг дүгнэлтийг эрх бүхий этгээдэд даруй хүргүүлж, Сахилгын хорооны гишүүнийг огцруулах эсэх асуудлыг дараах журмаар шийдвэрлэнэ:	1/Сахилгын хорооны шүүгч гишүүнийг огцруулах асуудлыг энэ хуулийн 20 дугаар зүйлд заасан журмын дагуу Нийт шүүгчийн чуулганыг зохион байгуулж, Нийт шүүгчийн чуулганд оролцогчдын олонхын саналаар нууц санал хураалтаар шийдвэрлэх; 2/Сахилгын хорооны шүүгч бус гишүүнийг огцруулах асуудлыг Байнгын хороогоор хэлэлцэж, санал, дүгнэлтээ Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж, хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэрлэх.
6.	Сахилгын хорооны дарга, гишүүний үүрэг, хориглолт, сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах үүрэгээ зөрчсөн үйлдэлд огцруулах шийтгэл оногдуулахааргүй бол зөрчлийн шинж, хэр хэмжээнд тохируулан зөрчилд хаалттай, эсхүл нээлттэй сануулах шийтгэлийг Сахилгын хороо оногдуулах бөгөөд уг асуудлыг шийдвэрлэхэд шалгагдаж байгаа гишүүнийг оролцуулахгүй. Зөрчлийн талаарх өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авах, сахилгын хэрэг үүсгэх, шалгах, хянан шийдвэрлэх журмыг хараат бус, бодитой байх зарчимд нийцүүлэн Ерөнхий зөвлөл батална.	

Сахилгын хорооны ажлын алба /100 дугаар зүйл/

1/Сахилгын хорооны ажлын албаны дарга хууль зүйн дээд боловсролтой, Төрийн албаны тухай хуульд заасан шаардлагыг хангасан байна.

2/Ажлын алба Сахилгын хорооны дарга, гишүүн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд туслалцаа үзүүлэх, үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлийг хангах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

3/Ажлын албаны дарга дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- 3.1.ажлын албыг өдөр тутмын удирдлагаар хангах;
- 3.2.ажлын албаны ажилтныг томилж, чөлөөлөх;
- 3.3.төсвийг захиран зарцуулах;
- 3.4.ажлын тайланг Сахилгын хороонд тайлагнах;
- 3.5.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

4/Ажлын алба дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- 4.1.Сахилгын хороонд харьяалагдах өргөдөл, мэдээлэл, гомдлыг хүлээн авч бүртгэх;
- 4.2.өргөдөл, мэдээлэл гаргагчид сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцын талаар мэдээлэл өгөх;
- 4.3.Сахилгын хорооны болон ажлын албаны дарга, гишүүний өгсөн үүрэг, даалгаврыг зохих журмын дагуу шуурхай гүйцэтгэх;
- 4.4.захирамж, нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох санал, магадлал, тогтоол бэлтгэхэд Сахилгын хорооны гишүүнд туслах;
- 100.4.5.Сахилгын хорооны гишүүнийг шаардлагатай хууль тогтоомж, мэдээллээр хангах;
- 4.6.Сахилгын хорооны дарга, гишүүнд техник, зохион байгуулалтын туслалцаа үзүүлэх;
- 4.7.хуралдааны бэлтгэлийг зохион байгуулах, шийдвэрийг албажуулах, хэрэгжилтэд хяналт тавих, үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлөөр хангах;
- 4.8.энэ хуульд заасны дагуу захирамж, тогтоол, магадлал, албан бичиг, бусад баримт бичгийг холбогдох этгээдэд хүргэх;
- 100.4.9.Сахилгын хорооноос гаргасан шийдвэрийн талаар бүртгэл хөтөлж, тайлан гаргах;
- 4.10.сахилгын хэрэг, Сахилгын хорооны шийдвэр, албан бичиг, бусад баримт бичгийг хадгалах, хамгаалах, зохих журмын дагуу архивлах;
- 4.11.энэ хуульд заасан бусад чиг үүрэг.

5/Ажлын албаны дарга, ажилтан ёс зүйн дүрмийг мөрдөхөөс гадна энэ хуулийн 98.1, 98.2, 98.3-т заасан зохицуулалт нэгэн адил хамаарна.

6/ Ажлын албаны дарга, ажилтан ёс зүйн дүрмийг мөрдөхөөс гадна сахилгын хорооны дарга, гишүүний үүрэг, хориглолт, сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах үүрэгтэй гэсэн зохицуулалт нэгэн адил хамаарах ба үүргээ ажлын албаны ажилтан зөрчсөн тухай өргөдөл, мэдээллийг ажлын албаны даргад, ажлын албаны дарга зөрчсөн тухай өргөдөл, мэдээллийг Сахилгын хорооны зөвлөгөөнд гаргана.

7/ Ажлын албаны дарга, ажилтан ёс зүйн дүрмийг мөрдөхөөс гадна сахилгын хорооны дарга, гишүүний үүрэг, хориглолт, сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах үүрэгтэй гэж заасныг зөрчсөн ажлын албаны дарга, ажилтанд Төрийн албаны тухай хууль болон Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасны дагуу сахилгын шийтгэл оногдуулна.

**АРВАН ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ
САХИЛГЫН ХЭРЭГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ**

Шүүгчид холбогдох сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэх ерөнхий нөхцөл /101 дүгээр зүйл/

1/Сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь сахилгын зөрчлийн тухай өргөдөл, мэдээлэл /цаашид “өргөдөл, мэдээлэл” гэх/-ийг хүлээн авах, сахилгын хэрэг үүсгэх, шалгах, Сахилгын хорооны хуралдаанаар хянан шийдвэрлэх, гомдол, эсэргүүцэл гаргах, гомдол, эсэргүүцлийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас бүрдэнэ.

2/Сахилгын хороо шүүгчийн сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэхдээ хууль дээдлэх, шударга, ил тод, хараат бус байх, өргөдөл, мэдээллийг заавал хянан шийдвэрлэх зарчмыг мөрдлөг болгоно.

3/ Илтгэгч гишүүн өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэх эсэх тухай захирамж гаргана гэж заасны дагуу сахилгын хэрэг үүсгэсэн бол өргөдөл, мэдээллээсээ татгалзсан эсэхээс үл хамааран сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг явуулна.

4/Сахилгын хорооны хуралдаан зарлахаас өмнө өргөдөл, мэдээлэлд дурдагдаагүй шүүгчийн сахилгын зөрчлийн шинжтэй үйл баримт сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх явцад илэрсэн бол тухайн шүүгчид сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулна.

5/Сахилгын зөрчилд холбогдох шүүгч /цаашид “холбогдох шүүгч” гэх/, түүний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийг сахилгын хэргийн оролцогч гэнэ.

Сахилгын хэргийн оролцогчийн эрх, үүрэг /102 дугаар зүйл/

1.	Сахилгын хэргийн оролцогч сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд дараах эрхтэй:	<p>1/өргөдөл, мэдээлэл, сахилгын хэргийн баримттай танилцах, тэмдэглэл хийх, хуулбарлан авах, амаар болон бичгээр тайлбар гаргах, нотлох баримт гаргаж өгөх;</p> <p>2/хуралдаанд биечлэн болон цахимаар оролцох, тайлбар гаргах, хуралдааныг хойшлуулах талаарх хүсэлтийг нэг удаа бичгээр болон цахимаар гаргах;</p> <p>3/Сахилгын хорооны гишүүн, хуралдааны бүрэлдэхүүнийг энэ хуульд заасан үндэслэлээр татгалзан гаргах хүсэлт гаргах;</p> <p>4/Сахилгын хорооны гишүүний гаргасан захирамж, Сахилгын хорооны магадлалыг эс зөвшөөрвөл энэ хуульд заасны дагуу гомдол гаргах.</p>
2.	Сахилгын хэргийн оролцогч болон бусад этгээд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд дараах үүрэгтэй:	<p>1/сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны журам, хуралдааны дэгийг сахих;</p> <p>2/дуудсанаар хүрэлцэн ирэх;</p> <p>3/шаардсан нотлох баримтыг гаргаж өгөх.</p>
3.	Сахилгын хэргийн оролцогч болон бусад этгээд хуралдааны явцад дууны, дуу-дүрсний бичлэг хийх, утсаар ярихыг хориглоно. Энэ хуульд заасны дагуу хуралдааны тэмдэглэл хөтлөх зорилгоор дууны, дуу-дүрсний бичлэг хийхэд энэ хориглолт хамаарахгүй.	
4.	Согтуурсан, мансуурсан этгээдийг хуралдаанд оруулахыг хориглоно.	
5.	Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны журам, хуралдааны дэг зөрчсөн этгээдэд хуралдаан даргалагч урьдчилан сануулна. Дахин зөрчил гаргасан этгээдийг хуралдаан даргалагч хуралдааны танхимаас гаргаж, энэ тухай хуралдааны тэмдэглэлд бичиж, хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.	

Өргөдөл, мэдээлэл гаргах, хүлээн авах, хуваарилах /103 дугаар зүйл/

1/Шүүгчийг сахилгын зөрчил гаргасан гэж үзсэн хүн, албан тушаалтан, хуулийн этгээд холбогдох шүүгчид сахилгын хэрэг үүсгүүлэхээр Сахилгын хороонд өргөдөл, мэдээлэл гаргана.

2/Өргөдөл, мэдээллийг итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч гаргасан бол төлөөлөх эрх олгосон баримт бичиг болон итгэмжлэлийг хавсаргана.

3/Сахилгын хороо өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авч, хавсаргасан баримт, хуудасны тоог бүртгэх дэвтэрт бичиж, гарын үсэг зуруулан, баримт үйлдэх ба хуудасны тоо, он, сар, өдөр, цаг, минутыг тэмдэглэн баталгаажуулна.

4/Өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авсан даруй сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмыг нөхцөл, шаардлагад нийцүүлэн баталж, нээлттэй байлгаж Сахилгын хорооны гишүүн /цаашид “илтгэгч гишүүн” гэх/-нд хуваарилна.

Сахилгын хэрэг үүсгэх, үүсгэхээс татгалзах, гомдол хянан шийдвэрлэх /104 дүгээр зүйл/

1/Илтгэгч гишүүн дараах тохиолдолд сахилгын хэрэг үүсгэхээс татгалзах тухай захирамж гаргана:

1.1. хориглосон, хязгаарласан, үүрэг болгосон зохицуулалтыг зөрчсөн зөрчилд хамаарахгүй бол;

1.2. өргөдөл, мэдээлэлд заасан үйл баримт, шүүгчийн үйл ажиллагааны талаар, эсхүл уг өргөдөл, мэдээллийн дагуу сахилгын хэрэг үүсгэхээс татгалзсан, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон Сахилгын хорооны гишүүний захирамж, Сахилгын хорооны магадлал, тогтоол, хянан үзэх хуралдааны тогтоол хүчин төгөлдөр байгаа;

1.3. өргөдөл, мэдээлэл гаргасан этгээд тодорхойгүй.

2/Илтгэгч гишүүн өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэх эсэх тухай захирамж гаргана.

3/Сахилгын хэрэг үүсгэхээс татгалзсан захирамжийг гаргаснаас хойш даруй өргөдөл, мэдээлэл гаргагчийн оршин суугаа газрын, эсхүл ажлын газрын хаягаар баталгаат шуудангаар, эсхүл ажлын албаны ажилтнаар хүргүүлнэ. Уг захирамжийг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор өргөдөл, мэдээлэл гаргагч Сахилгын хороонд гомдол гаргаж болно. Энэ хугацааны дотор гомдол гаргаагүй бол захирамж хүчин төгөлдөр болно.

4/Илтгэгч гишүүний сахилгын хэрэг үүсгэх тухай болон Сахилгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх тухай захирамжаас бусад захирамжид гаргасан гомдлыг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмыг заасан нөхцөл, шаардлагад нийцүүлэн баталж, нээлттэй байлгах журмаар томилогдсон хоёр гишүүний бүрэлдэхүүн /цаашид “гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн” гэх/-тэйгээр хэлэлцэж шийдвэрлэнэ. Уг бүрэлдэхүүнд илтгэгч гишүүн орохыг хориглоно.

5/Илтгэгч гишүүн нь шүүгч гишүүн бол гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүний хоёр нь шүүгч бус гишүүн байна. Илтгэгч гишүүн нь шүүгч бус бол гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүний нэг нь шүүгч, нөгөө нь шүүгч бус гишүүн байна.

6/Сахилгын хорооны гишүүнд гаргасан татгалзал, эсхүл бусад хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас .Илтгэгч гишүүн нь шүүгч гишүүн бол гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүний хоёр нь шүүгч бус гишүүн байна. Илтгэгч гишүүн нь шүүгч бус бол гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүний нэг нь шүүгч, нөгөө нь шүүгч бус гишүүн байх шаардлага хангагдахгүй болсон бол сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн,

бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмыг нөхцөл, шаардлагад нийцүүлэн баталж, нээлттэй байлгах журмаар Сахилгын хорооны бусад гишүүнийг гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүнд оруулж болох бөгөөд илтгэгч гишүүнийг оруулахыг хориглоно.

7/Гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн дараах тогтоолын аль нэгийг гаргана:

7.1.захирамжийг хэвээр үлдээх, эсхүл захирамжийн үндэслэлийг өөрчлөн захирамжийг хэвээр үлдээх;

7.2.сахилгын хэрэг үүсгэхээс татгалзсан захирамжийг хүчингүй болгож, сахилгын хэрэг үүсгэх.

8/ Гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн гомдол шийдвэрлэх тогтоолыг бүрэлдэхүүний хоёр гишүүн санал нэгтгэйгээр гаргана. Санал нэгдээгүй бол захирамжийг хэвээр үлдээнэ.

9/ Гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн гомдол шийдвэрлэх тогтоол нь эцсийн шийдвэр байна.

Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа /105 дугаар зүйл/

1/Сахилгын хэргийг үүсгэснээс хойш 60 хоногийн дотор, сахилгын хэргийг дахин шалгуулахаар буцааснаас хойш 30 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэнэ. Энэ хугацааг шаардлагатай тохиолдолд 30 хүртэл хоногоор нэг удаа сунгаж болно.

2/Илтгэгч гишүүн сахилгын хэргийг үүсгэсний дараа дараах шалгах ажиллагааг явуулна:

2.1.сахилгын хэрэг үүсгэсэн захирамж, тогтоол гарсан өдрөөс хойш 14 хоногийн дотор уг захирамж, тогтоолыг өргөдөл, мэдээллийн хуулбарын хамт холбогдох шүүгчид гардуулж, эсхүл Сахилгын хорооны тогтоол, магадлалыг гаргаснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэргийн оролцогч болон өргөдөл, мэдээлэл гаргагчийн оршин суугаа газрын, эсхүл ажлын газрын хаягаар баталгаат шуудангаар, эсхүл ажлын албаны ажилтнаар хүргүүлснээр магадлалыг гардан авсанд тооцох бөгөөд энэ нь гомдол гаргах хугацааг тоолох үндэслэл болно гэж заасан журмаар хүргүүлж, энэ тухай баримтжуулах;

2.2.сахилгын хэргийн оролцогчид эрх, үүргийг нь тайлбарлан өгч, энэ тухай баримтжуулах;

2.3.сахилгын хэрэгт ач холбогдол бүхий нотлох баримтыг цуглуулах, гэрчийг дуудаж мэдүүлэг авах, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрч томилох болон шаардлагатай бусад ажиллагааг явуулах;

2.4.сахилгын хэргийн оролцогчийг дуудан ирүүлэх;

2.5.сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх бэлтгэл ажлыг хангах, зохион байгуулах;

2.6.шаардлагатай тохиолдолд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх хугацааг энэ хуульд заасны дагуу сунгах;

2.7.шаардлагатай тохиолдолд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг энэ хуульд заасны дагуу түдгэлзүүлэх, сэргээх;

2.8.энэ хуульд заасан бусад ажиллагаа.

3/Холбогдох шүүгч Илтгэгч гишүүн өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэх эсэх тухай захирамж гаргана, Гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн тогтоол гаргана сахилгын хэрэг үүсгэсэн тухай захирамж, тогтоолыг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор өргөдөл, мэдээллийн талаар бичгээр хариу тайлбар, нотлох баримт, нотлох баримт гаргах хүсэлт гаргаж болно.

4/Нэг шүүгчид холбогдуулан гаргасан хэд хэдэн өргөдөл, мэдээлэл, эсхүл хэд хэдэн шүүгчид холбогдуулан гаргасан нэг агуулга бүхий өргөдөл, мэдээлэлтэй хэд хэдэн сахилгын хэргийг нэгтгэн шалгаж, хянан шийдвэрлэж болно. Нэгтгэн гаргасан, эсхүл хэд хэдэн өргөдөл,

мэдээлэл гаргасан болон хэд хэдэн шүүгчид холбогдуулан гаргасан өргөдөл, мэдээллийн шаардлагатай нэг болон хэд хэдэн хэргийг тусгаарлаж болно.

5/Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбогдуулан шаардсан нотлох баримт, мэдээллийг холбогдох этгээд илтгэгч гишүүнд гаргаж өгөх үүрэгтэй.

6/Илтгэгч гишүүн дараах үндэслэлээр сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг захирамж гарган түдгэлзүүлнэ:

6.1.сахилгын хэргийн оролцогч хүнд өвчний учир эмчлүүлж байгаа бөгөөд төлөөлөгч томилох боломжгүй;

6.2.сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд хэрэглэх хууль нь Монгол Улсын Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх талаар Үндсэн хуулийн цэц маргаан үүсгэсэн;

6.3. Хилийн чанадад нотлох баримт бүрдүүлэх шаардлагатай бол сахилгын хэргийн оролцогчийн хүсэлтээр, эсхүл Сахилгын хорооны санаачилгаар эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан тухайн улсын зохих байгууллагад хандаж болно. заасан ажиллагаа явуулж байгаа;

6.4.холбогдох шүүгчид үүсгэсэн эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэхээс өмнө сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэх боломжгүй;

6.5. Тусгай мэдлэг шаардагдах асуудлыг тодруулахын тулд илтгэгч гишүүн өөрийн санаачилгаар, эсхүл сахилгын хэргийн оролцогчийн хүсэлтээр шинжээч томилж ажиллагаа явуулж байгаа.

7/ Илтгэгч гишүүн дараах үндэслэлээр сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг захирамж гарган түдгэлзүүлнэ гэж зааснаас бусад үндэслэлээр сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг түдгэлзүүлэхийг хориглоно.

8/Сахилгын хэрэг шалгах ажиллагаа сахилгын хэргийн оролцогчоос бусад этгээдэд хаалттай байна.

9/Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад илтгэгч гишүүн дараах тохиолдолд сахилгын хэрэг үүсгэхээс татгалзах тухай захирамж гаргана, илтгэгч гишүүн өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор сахилгын хэрэг үүсгэх эсэх тухай захирамж гаргана, сахилгын хэрэг үүсгэх тухай захирамж, тогтоол гаргаснаас хойш илтгэгч гишүүн 30 хоногийн дотор дараах дүгнэлт, саналын аль нэгийг Сахилгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх тухай захирамж гаргана гэж зааснаас бусад асуудлаар гаргасан захирамжийг Сахилгын хорооны гишүүн ажлын гурван өдрийн дотор гаргаж, сахилгын хэргийн оролцогчид даруй хүргүүлэх бөгөөд сахилгын хэргийн оролцогч уг захирамжийг хүлээн авснаас хойш долоо хоногийн дотор Сахилгын хороонд гомдол гаргах эрхтэй. Уг захирамж илт үндэслэлгүй бол түүнийг гаргасан Сахилгын хорооны гишүүн хүчингүй болгох, эсхүл өөрчилж болно.

10/Сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл өргөдөл, мэдээлэл гаргагч энэ хуульд заасны дагуу илтгэгч гишүүний захирамжид гомдол гаргах хугацааг хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар хэтрүүлсэн бол хугацаа сэргээлгэх хүсэлтээ холбогдох нотлох баримтын хамт илтгэгч гишүүнд гаргах бөгөөд хүсэлтийг хангах эсэхийг илтгэгч гишүүн хүсэлтэд хавсаргасан баримтыг үндэслэн шийдвэрлэж, захирамж гаргана.

11/Сахилгын хэрэг үүсгэх тухай захирамж, тогтоол гаргаснаас хойш илтгэгч гишүүн 30 хоногийн дотор дараах дүгнэлт, саналын аль нэгийг Сахилгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх тухай захирамж гаргана:

11.1.сахилгын зөрчил гаргасныг нотлох дүгнэлт;

11.2.сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох санал.

12/Илтгэгч гишүүн сахилгын хэрэг үүсгэх тухай захирамж, тогтоол гаргаснаас хойш илтгэгч гишүүн 30 хоногийн дотор дараах дүгнэлт, саналын аль нэгийг Сахилгын хорооны хуралдаанаар

хэлэлцүүлэх тухай захирамж гаргана заасан хугацааг зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд 30 хүртэл хоногоор нэг удаа сунгаж болно.

13/ Илтгэгч гишүүн дараах үндэслэлээр сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг захирамж гарган түдгэлзүүлсэн үндэслэл арилсан бол илтгэгч гишүүн сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг сэргээнэ.

Нотлох баримт бүрдүүлэх ажиллагаа /106 дугаар зүйл/

1/Илтгэгч гишүүн сахилгын хэргийг хянан шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий нотлох баримтыг цуглуулах үүрэгтэй.

2/Сахилгын хороо сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий нотлох баримтыг байгууллага, албан тушаалтан, хүнээс гаргуулан авах эрхтэй бөгөөд холбогдох этгээд гаргаж өгөх үүрэгтэй.

3/Холбогдох шүүгч хариу тайлбарын үндэслэлийн талаар нотлох баримтаа гаргаж өгөх ба гаргаж өгөх боломжгүй, эсхүл мэдэгдээгүй нотлох баримтын эх сурвалжийг заах үүрэгтэй.

4/Сахилгын хэргийн оролцогч өргөдөл, мэдээлэлтэй холбоотой нотлох баримттай хуралдаан товлохоос өмнө танилцах эрхтэй.

5/Сахилгын хэргийн оролцогч, өргөдөл, мэдээлэл гаргагч, илтгэгч гишүүн хуурамч, хуульд заасан арга хэрэгслээр олж аваагүй нотлох баримт гаргахыг хориглоно. Энэ хэсэгт заасныг зөрчсөн гэм буруутай этгээдэд хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

6/Сахилгын хэрэгт хамааралгүй, нотолгооны ач холбогдолгүй, хуулиар зөвшөөрөгдөөгүй баримтыг хэргийн нотлох баримтаас хасах бөгөөд уг баримтыг шаардан гаргуулж болохгүй.

7/Хилийн чанадад нотлох баримт бүрдүүлэх шаардлагатай бол сахилгын хэргийн оролцогчийн хүсэлтээр, эсхүл Сахилгын хорооны санаачилгаар

эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан тухайн улсын зохих байгууллагад хандаж болно.

8/Нотлох баримтыг тал бүрээс нь бодитойгоор, тухайн сахилгын хэрэгт хамааралтай, ач холбогдолтой, үнэн зөв талаас нь үнэлнэ.

9/Хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэр, эсхүл Сахилгын хорооны шийдвэрээр нэгэнт тогтоогдсон болон нийтэд илэрхий үйл баримт сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд холбогдолтой байвал түүнийг дахин нотлохгүй.

10/Нотлох баримтыг хууль бус аргаар олж авсан, гаргасан, цуглуулсан бол нотлох баримтад тооцохгүй бөгөөд Сахилгын хорооны шийдвэрийн үндэслэл болохгүй.

11/Сахилгын хэргийн оролцогчийн гаргасан тайлбар бодит үнэнд нийцсэн, сахилгын хэрэгт авагдсан нотлох баримтад үндэслэсэн байна.

12/ Сахилгын хэргийн оролцогчийн гаргасан тайлбар бодит үнэнд нийцсэн, сахилгын хэрэгт авагдсан нотлох баримтад үндэслэсэн өөрийн тайлбарт холбогдох өөрт байгаа болон гаргах боломжтой нотлох баримтыг өгнө.

13/Гэрчээр дуудагдсан этгээд Сахилгын хороонд заавал хүрэлцэн ирэх ба үнэн зөв мэдүүлэг өгөх үүрэгтэй.

14/Гэрч мэдүүлэг өгөхөөс татгалзах, зайлсхийх, эсхүл зориуд худал мэдүүлэг өгсөн бол хуульд заасан хариуцлага оногдуулна.

15/Гэрч өөрийн болон гэр бүлийн гишүүн, эцэг, эх, үр хүүхдийнхээ эсрэг мэдүүлэг өгөхгүй байх эрхтэй.

16/Дараах хүнийг гэрчээр дуудах болон мэдүүлэг авч болохгүй:

16.1.албан үүргээ гүйцэтгэх замаар хэргийн нөхцөл байдлыг мэдэх болсон хэргийн оролцогч, тэдгээрийн төлөөлөгч;

16.2.иргэний эрх зүйн чадамжгүй этгээд.

Бичмэл нотлох баримт /107 дугаар зүйл/

1/Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий бичгийн хэлбэртэй баримтыг бичмэл нотлох баримт гэнэ.

2/Бичмэл нотлох баримтыг Сахилгын хороонд эх хувиар нь, хэрэв тухайн баримтын эх хувийг өгөх боломжгүй бол нотариатаар гэрчлүүлсэн хуулбарыг өгнө. Сахилгын хороо шаардлагатай гэж үзвэл тухайн баримтын эх хувийг шаардан авах эрхтэй.

3/Төрийн байгууллага, хуулийн этгээд нь бичмэл нотлох баримтыг өөрийн байгууллагын архивын “хуулбар үнэн” гэсэн тэмдэг дарж баталгаажуулах, эсхүл хуульд заасны дагуу цахим хэлбэрээр өгч болно.

Шинжээчийн дүгнэлт /108 дугаар зүйл/

1/Тусгай мэдлэг шаардагдах асуудлыг тодруулахын тулд илтгэгч гишүүн өөрийн санаачилгаар, эсхүл сахилгын хэргийн оролцогчийн хүсэлтээр шинжээч томилж болно.

2/Шинжээч шинжилгээ хийж дүгнэлт гаргахдаа Шүүхийн шинжилгээний тухай хуульд заасан журмыг баримтална.

Тэмдэглэл /109 дүгээр зүйл/

1/Сахилгын хорооны хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны бүх тохиолдолд хуралдааны тэмдэглэл үйлдэнэ.

2/Хуралдааны тэмдэглэлийг ажлын алба хөтөлж, хянан шийдвэрлэх ажиллагааг явуулж байгаа гишүүн албажуулна.

3/Тэмдэглэлд ямар ажиллагааг хэн, хэзээ, хаана явуулсан, эхэлсэн, дууссан цаг, ажиллагаанд оролцсон болон байлцсан хүн нэг бүрийн ургийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэр, ажиллагааны дараалал, явц, илэрсэн нөхцөл байдлыг бичнэ.

4/Тэмдэглэлийг уг ажиллагаа явуулахад оролцсон болон байлцсан хүнд танилцуулах бөгөөд тэмдэглэлд засвар оруулахаар санал гаргах эрхтэйг тайлбарлана.

Сахилгын хорооны хуралдаанд бэлтгэх ажиллагаа /110 дугаар зүйл/

1.	Илтгэгч гишүүн нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналыг Сахилгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх захирамж гаргаснаас хойш 14 хоногийн дотор Сахилгын хорооны хуралдааны бүрэлдэхүүнд томилогдсон гурван гишүүн хуралдааныг товлон зарлаж, хуралдуулна.
2.	Хуралдаан болохоос 14-өөс доошгүй хоногийн өмнө нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналыг сахилгын хэргийн оролцогчийн оршин суугаа газрын, эсхүл ажлын газрын хаягаар баталгаат шуудангаар, эсхүл ажлын албаны ажилтнаар хүргүүлнэ.
3.	Ажлын алба Сахилгын хорооны хуралдааны товыг бүрэлдэхүүний гишүүдэд мэдэгдэж, хуралдаан болохоос ажлын гурваас доошгүй хоногийн өмнө Сахилгын хэрэг үүсгэх тухай захирамж, тогтоол гаргаснаас хойш илтгэгч гишүүн 30 хоногийн дотор дараах дүгнэлт, саналын аль нэгийг Сахилгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх тухай захирамжийг холбогдох баримтын хамт хүргүүлнэ.
4.	Сахилгын хэргийн оролцогчид Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө товыг мэдэгдэж, энэ тухай баримт үйлдэж, сахилгын хэрэгт хавсаргана. Сахилгын хэргийн оролцогч Сахилгын хорооны хуралдааны товыг лавлах үүрэгтэй.

5.	Сахилгын хорооны хуралдаанд сахилгын хэргийн оролцогч оролцож болно. Сахилгын хэргийн оролцогч хуралдаан болохоос өмнө хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас хүрэлцэн ирэх боломжгүй тухай хүсэлтээ бичгээр болон цахимаар ирүүлсэн бол хуралдааныг хойшлуулж болох бөгөөд хэргийг хянан шийдвэрлэх хугацаа сахилгын хэрэг үүсгэснээс хойш 90 хоногоос хэтрэхгүй байна.
6.	Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө товыг өргөдөл, мэдээлэл гаргагчид мэдэгдэж, энэ тухай баримт үйлдэж, сахилгын хэрэгт хавсаргана. Өргөдөл, мэдээлэл гаргагч нь гэрчээр дуудагдсанаас бусад тохиолдолд хуралдаанд ажиглагчаар оролцож болно.
7.	Бүрэлдэхүүнд орсон гишүүнийг Энэ хуульд өөрөөр заагаагүй бол Сахилгын хорооны дарга, гишүүн дараах тохиолдолд сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах үүрэгтэй ба дээрх үндэслэлээр татгалзан гаргах тухай сахилгын хэргийн оролцогчоос хүсэлт гаргавал тухайн гишүүнийг байлцуулахгүйгээр бүрэлдэхүүн уг асуудлыг шийдвэрлэнэ. Бүрэлдэхүүний санал тэнцсэн тохиолдолд тухайн гишүүнийг татгалзан гаргаж, хуралдааныг хойшлуулах тухай тогтоол гаргана.

Сахилгын хорооны хуралдаан /111 дүгээр зүйл/

1/Сахилгын хорооны хуралдааны бүрэлдэхүүнд сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмын нөхцөл, шаардлагад нийцүүлэн баталж, нээлттэй байлгах журмаар томилогдсон гурван гишүүн орно.

2/Сахилгын хорооны хуралдааны бүрэлдэхүүний хоёр нь шүүгч бус гишүүн, нэг нь шүүгч гишүүн байх бөгөөд илтгэгч гишүүн орохыг хориглоно.

3/Сахилгын хорооны хуралдааныг гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн, Сахилгын хорооны хуралдаан болон хянан үзэх хуралдаан даргалагчийн дарааллыг тогтоох заасан дарааллын дагуу бүрэлдэхүүний аль нэг гишүүн даргална.

4/Сахилгын хорооны хуралдааныг доор дурдсан дарааллаар явуулна:

4.1.даргалагч хуралдааныг нээж, хянан шийдвэрлэх гэж байгаа сахилгын хэргийн талаар танилцуулах;

4.2.хуралдааны ирцийг нарийн бичгийн дарга бүртгэж, ирээгүй оролцогчид хуралдааны товыг урьдчилан мэдэгдсэн эсэх, ямар шалтгаанаар ирээгүй болохыг хуралдаан даргалагчид танилцуулах;

4.3.даргалагч сахилгын хэргийн оролцогчийг танилцуулж, төлөөлөх бүрэн эрхийг шалгаж, эрх, үүргийг тайлбарлах;

4.4.даргалагч бүрэлдэхүүнийг танилцуулан, татгалзан гаргах эрхийг сахилгын хэргийн оролцогчид тайлбарлан өгөх;

4.5.сахилгын хэргийн оролцогчийн зүгээс шинээр нотлох баримт гаргаж өгөх эсэхийг асуух;

4.6.сахилгын хэргийн оролцогчийн гаргасан хүсэлтийг шийдвэрлэх;

4.7.илтгэгч гишүүн гомдол, хүсэлт, сахилгын зөрчил гарсныг нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналыг танилцуулах;

4.8.сахилгын хэргийн оролцогчийн тайлбарыг сонсох;

4.9.гэрчийн мэдүүлэг сонсох, нотлох баримтыг шинжлэн судлах;

4.10.хуралдаанд оролцогч болон илтгэгч гишүүнээс асуулт асууж, хариулт авах;

4.11.сахилгын хэргийн оролцогч болон илтгэгч гишүүнээс нэмэлт тайлбарыг сонссоны дараа хуралдаан завсарлаж, бүрэлдэхүүн шийдвэр гаргахаар зөвлөлдөх тасалгаанд орох.

5/Зөвлөлдөх үед гишүүд хэлэлцэж байгаа асуудлаар ил санал хурааж, олонхын саналаар шийдвэрлэнэ. Сахилгын хорооны гишүүн санал өгөхөөс татгалзах, түдгэлзэх эрхгүй бөгөөд цагаан толгойн үсгийн дарааллаар саналаа хэлнэ. Зөвлөлдөх тасалгаанд гаргасан гишүүний санал нууц байна.

6/Сахилгын хорооны хуралдааныг нээлттэй явуулна. Хэргийн нотлох баримт, үйл явдал нь төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний нууцад хамаарах бол сахилгын хэргийн оролцогчийн хүсэлтээр, эсхүл гишүүний санаачилгаар хуралдааныг бүрэн, эсхүл зарим хэсгийг хаалттай явуулж болно.

7/Сахилгын хорооны хуралдааны тэмдэглэлийг ажлын албаны ажилтан хөтөлж, хуралдаан даргалагч болон ажилтан ажлын долоон өдрийн дотор тэмдэглэлд гарын үсэг зурж, албажуулна.

8/Сахилгын хорооны гишүүнд гаргасан татгалзал, эсхүл бусад хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас Сахилгын хорооны хуралдааны бүрэлдэхүүний хоёр нь шүүгч бус гишүүн, нэг нь шүүгч гишүүн байх бөгөөд илтгэгч гишүүн орохыг хориглоно гэж заасан шаардлага хангагдахгүй болсон бол сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмын нөхцөл, шаардлагад нийцүүлэн баталж, нээлттэй байлгах журмаар Сахилгын хорооны хуралдааны бүрэлдэхүүнд нэгээс илүүгүй гишүүнийг оруулж болох бөгөөд илтгэгч гишүүнийг оруулахыг хориглоно.

Сахилгын хорооны хуралдааны шийдвэр /112 дугаар зүйл/

1/Сахилгын хорооны хуралдаанаар сахилгын хэргийг хянан хэлэлцээд дараах шийдвэрийн аль нэгийг гаргана:

1.1.нотлох дүгнэлтийг хүчингүй болгож, сахилгын хэргийг бүхэлд нь хэрэгсэхгүй болгох;

1.2.сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналыг хүлээн авч, сахилгын хэргийг бүхэлд нь хэрэгсэхгүй болгох;

1.3.нотлох дүгнэлтийг бүхэлд нь, эсхүл зарим хэсгийг хүлээн авч, шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулах;

1.4.шүүгчийн гэмт хэргийн шинжтэй үйлдлийг шалгуулахаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд шилжүүлэх;

1.5.сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох санал, эсхүл нотлох дүгнэлтийг хүчингүй болгож, дахин шалгуулахаар илтгэгч гишүүнд буцаах.

2/Сахилгын хорооны хуралдаан нотлох дүгнэлтийг хүчингүй болгож, сахилгын хэргийг бүхэлд нь хэрэгсэхгүй болгох, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналыг хүлээн авч, сахилгын хэргийг бүхэлд нь хэрэгсэхгүй болгох, нотлох дүгнэлтийг бүхэлд нь, эсхүл зарим хэсгийг хүлээн авч, шүүгчид сахилгын шийтгэл оногдуулах шийдвэр гаргана гэж заасны дагуу сахилгын хэргийг шийдвэрлэж, магадлал гаргана.

3/Сахилгын хорооны хуралдаан шүүгчийн гэмт хэргийн шинжтэй үйлдлийг шалгуулахаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд шилжүүлэх, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох санал, эсхүл нотлох дүгнэлтийг хүчингүй болгож, дахин шалгуулахаар илтгэгч гишүүнд буцаах болон хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой бусад асуудлаар тогтоол гаргах бөгөөд тогтоол нь эцсийн шийдвэр байна.

4/Тогтоол, магадлал уншиж сонгосноор хүчинтэй болох бөгөөд даргалагч, гишүүд гарын үсэг зурж, тамга дарж албажуулна. Бүрэлдэхүүнд орсон гишүүд тогтоол, магадлалд гарын үсэг зурахаас татгалзах эрхгүй.

5/Сахилгын хорооны хуралдаанаас гаргах тогтоол, магадлал дараах агуулга бүхий удиртгал, тодорхойлох, үндэслэх, тогтоох хэсэгтэй байна:

5.1.удиртгал хэсэгт тогтоол, магадлалыг хэзээ, хаана гаргасан, бүрэлдэхүүнд орсон гишүүнийг нэрлэн заах;

5.2.тодорхойлох хэсэгт нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох санал, түүний үндэслэл болон сахилгын хэргийн оролцогчийн тайлбарын агуулгыг тусгах;

5.3.үндэслэх хэсэгт нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналын талаар хууль зүйн үндэслэл, нотлогдсон байдлын талаар заах;

5.4.тогтоох хэсэгт сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд үндэслэсэн хуулийн холбогдох заалт, шийтгэлийн төрөл, нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналыг хэрхэн шийдвэрлэсэн болон гомдол гаргах талаар тодорхой тусгах.

6/Сахилгын хорооны тогтоол, магадлалыг гаргаснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэргийн оролцогч болон өргөдөл, мэдээлэл гаргагчийн оршин суугаа газрын, эсхүл ажлын газрын хаягаар баталгаат шуудангаар, эсхүл ажлын албаны ажилтнаар хүргүүлнэ.

7/ Сахилгын хорооны тогтоол, магадлалыг гаргаснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэргийн оролцогч болон өргөдөл, мэдээлэл гаргагчийн оршин суугаа газрын, эсхүл ажлын газрын хаягаар баталгаат шуудангаар, эсхүл ажлын албаны ажилтнаар хүргүүлснээр магадлалыг гардан авсанд тооцох бөгөөд энэ нь гомдол гаргах хугацааг тоолох үндэслэл болно.

8/ Хүргүүлснээр магадлалыг гардан авсанд тооцох бөгөөд энэ нь гомдол гаргах хугацааг тоолох үндэслэл болж Сахилгын хорооны магадлалыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэргийн оролцогч гомдол, илтгэгч гишүүн эсэргүүцэл Сахилгын хороонд гаргаж болно.

9/Сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн Сахилгын хорооны магадлалыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэргийн оролцогч гомдол, илтгэгч гишүүн эсэргүүцэл Сахилгын хороонд гаргах хугацааг хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар хэтрүүлсэн бол хугацаа сэргээлгэх хүсэлтээ холбогдох нотлох баримтын хамт магадлал гаргасан бүрэлдэхүүнд гаргах бөгөөд хүсэлтийг хангах эсэхийг уг бүрэлдэхүүн тухайн хүсэлтэд хавсаргасан баримтыг үндэслэн шийдвэрлэж, тогтоол гаргана. Тогтоол нь эцсийн шийдвэр байна.

10/ тогтоох хэсэгт сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд үндэслэсэн хуулийн холбогдох заалт, шийтгэлийн төрөл, нотлох дүгнэлт, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох саналыг хэрхэн шийдвэрлэсэн болон гомдол гаргах талаар тодорхой тусгах ба тогтоох хэсэг нь захиран тушаах хэлбэртэй байна.

Сахилгын хорооны хянан үзэх хуралдаан /113 дугаар зүйл/

1.	Сахилгын хорооны магадлалыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор сахилгын хэргийн оролцогч гомдол, эсэргүүцлийг бичгээр гаргаж, дараах зүйлийг тусгана:	1/сахилгын хэргийн оролцогчийн, эсхүл илтгэгч гишүүний эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэр, албан тушаал; 2/магадлалын он, сар, өдөр, дугаар; 3/магадлалыг эс зөвшөөрсөн үндэслэл; 4/гомдол, эсэргүүцлийн шаардлага.
----	--	---

2.	Сахилгын хорооны магадлалд гаргасан гомдол, эсэргүүцлийг сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмын нөхцөл, шаардлагад нийцүүлэн баталж, нээлттэй байлгах журмаар томилогдсон гурван гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр хянан шийдвэрлэх бөгөөд уг бүрэлдэхүүн нь дараах шаардлагыг хангасан байна:	1/бүрэлдэхүүний хоёр нь шүүгч гишүүн, нэг нь шүүгч бус гишүүн байх; 2/Сахилгын хорооны тухайн магадлал гаргасан бүрэлдэхүүнийг оролцуулахгүй; 3/илтгэгч гишүүнийг оролцуулахгүй.
3.	Сахилгын хорооны гишүүнд гаргасан татгалзал, эсхүл бусад хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас бүрэлдэхүүний хоёр нь шүүгч гишүүн, нэг нь шүүгч бус гишүүн байх, Сахилгын хорооны тухайн магадлал гаргасан бүрэлдэхүүнийг оролцуулахгүй гэсэн шаардлага хангагдахгүй болсон бол Сахилгын хорооны бусад гишүүнээс сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан нөхцөл, шаардлагад нийцүүлэн баталж, нээлттэй байлгах журмаар хянан үзэх хуралдааны бүрэлдэхүүнд оруулж болох бөгөөд илтгэгч гишүүнийг оруулахыг хориглоно.	
4.	Сахилгын хорооны магадлалд гаргасан гомдол, эсэргүүцлийн үндэслэлд Сахилгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцээгүй шинэ нотлох баримтыг заах эрхгүй.	
5.	гомдол шийдвэрлэх бүрэлдэхүүн, Сахилгын хорооны хуралдаан болон хянан үзэх хуралдаан даргалагчийн дарааллыг тогтоох дарааллын дагуу томилогдсон хуралдаан даргалагч Сахилгын хорооны магадлалд гомдол, эсэргүүцэл гарсан талаар илтгэгч гишүүн, сахилгын хэргийн оролцогчид мэдэгдэж, танилцах боломжоор хангана.	
6.	Сахилгын хэргийн оролцогч гомдлоосоо татгалзсан бол гомдол гаргаагүйд тооцно.	
7.	Илтгэгч гишүүн эсэргүүцлээсээ татгалзах эрхгүй.	
8.	Сахилгын хорооны магадлалд гаргасан гомдол, эсэргүүцлийг хүлээж авснаас хойш 30 хоногийн дотор Сахилгын хорооны хянан үзэх хуралдаанаар шийдвэрлэж, дараах агуулга бүхий хяналтын тогтоолыг бүрэлдэхүүний	1/гомдол, эсэргүүцлийг хангахгүй орхиж, магадлалыг хэвээр үлдээх; 2/гомдол, эсэргүүцлийг бүхэлд нь, эсхүл зарим хэсгийг хангаж, магадлалд өөрчлөлт оруулах; 3/гомдол, эсэргүүцлийг бүхэлд нь, эсхүл зарим хэсгийг хангаж, магадлалыг хүчингүй болгож, дахин шалгуулахаар илтгэгч гишүүнд, эсхүл дахин хэлэлцүүлэхээр Сахилгын хорооны хуралдаанд буцаах; 4/гомдол, эсэргүүцлийн зарим хэсгийг хангаж, магадлалын

	гишүүдийн олонхын саналаар гаргана:	зарим хэсгийг хэвээр үлдээх, өөрчлөх, хүчингүй болгож, сахилгын хэргийг хэрэгсэхгүй болгох, эсхүл дахин шалгуулахаар илтгэгч гишүүнд, эсхүл дахин хэлэлцүүлэхээр Сахилгын хорооны хуралдаанд буцаах.
9.	Хянан үзэх хуралдааны товыг мэдэгдэж, хуралдаанд оролцох эрхийг хангана. Хуралдааны товыг мэдэгдсэн боловч хуралдаанд ирээгүй нь гомдлыг хянан шийдвэрлэхэд саад болохгүй.	
10.	Хуралдаан даргалагч гомдол, эсэргүүцэл, магадлалын агуулгыг танилцуулсны дараа сахилгын хэргийн оролцогчийн болон илтгэгч гишүүний тайлбарыг сонсоно.	
11.	Бүрэлдэхүүн сахилгын хэргийн оролцогчийн болон илтгэгч гишүүний тайлбарыг сонссоны дараа асуулт тавих, нэмэлт тайлбарыг сонсож, хуралдаан завсарлан зөвлөлдөх тасалгаанд орж, хяналтын тогтоол гаргана.	
12.	Хяналтын тогтоол уншиж сонсгосноор хүчин төгөлдөр болох бөгөөд Хяналтын тогтоолыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор хүчингүй болгуулах тухай гомдлыг сахилгын хэргийн оролцогч, илтгэгч гишүүн эсэргүүцлийг Улсын дээд шүүхэд гаргаж болно гэж заасны дагуу гомдол гаргаснаас бусад тохиолдолд эцсийн шийдвэр байна.	
13.	Хяналтын тогтоолд магадлал, гомдол, эсэргүүцлийн агуулга, тогтоолын үндэслэл, гаргасан шийдвэрийг бичнэ.	

Хяналтын тогтоолд гомдол гаргах /114 дүгээр зүйл/

1.	Хяналтын тогтоолыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор хүчингүй болгуулах тухай гомдлыг сахилгын хэргийн оролцогч, илтгэгч гишүүн эсэргүүцлийг Улсын дээд шүүхэд гаргаж болно.	
2.	Сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн энэ хуулийн 114.1-д заасан гомдол, эсэргүүцлийг бичгээр гаргаж, дараах зүйлийг тусгана:	<p>1/холбогдох шүүгч болон илтгэгч гишүүний нэр, албан тушаал, оршин суугаа газрын хаяг, утас, цахим шуудангийн хаяг;</p> <p>2/Сахилгын хорооны хяналтын тогтоолын он, сар, өдөр, дугаар;</p> <p>3/Сахилгын хорооны хяналтын тогтоолыг хүчингүй болгуулах үндэслэл.</p>
3.	Энэ хуулийн 114.1-д заасан гомдол, эсэргүүцэлд дараах баримт бичгийг хавсаргана:	<p>1/хяналтын тогтоолын эх хувь, эсхүл түүний нотариатаар баталгаажуулсан хуулбар;</p> <p>2/хяналтын тогтоолыг хүчингүй болгуулах үндэслэлийг нотлох баримт;</p> <p>3/итгэмжлэл.</p>
4.	Хяналтын тогтоолд гаргасан гомдол, эсэргүүцлийг хянан үзэх хуралдааны даргалагч гишүүн хүлээн авч, сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүнд танилцуулан тайлбар гаргуулан сахилгын хэрэгт хавсаргана.	
5.	Хяналтын тогтоолыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор Сахилгын хорооны хуралдааны товыг бүрэлдэхүүний гишүүдэд мэдэгдэж, хуралдаан болохоос ажлын гурваас доошгүй хоногийн өмнө, Сахилгын хэргийн оролцогчид Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө, Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө мэдэгдээгүйн улмаас хуралдаанд зохих ёсоор оролцож чадаагүй үндэслэлээр хүчингүй болгуулах тухай гомдол, эсэргүүцлийг хүлээн авснаас	

	хойш 14 хоногийн дотор Улсын дээд шүүхэд хүргүүлнэ.
6.	Хянан үзэх хуралдааны даргалагч гишүүн Хяналтын тогтоолыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор Сахилгын хорооны хуралдааны товыг бүрэлдэхүүний гишүүдэд мэдэгдэж, хуралдаан болохоос ажлын гурваас доошгүй хоногийн өмнө, Сахилгын хэргийн оролцогчид Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө, Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө мэдэгдээгүйн улмаас хуралдаанд зохих ёсоор оролцож чадаагүй, шаардлагад нийцээгүй гомдол, эсэргүүцлийг буцаах тухай захирамж гаргаж, энэ талаар хариу мэдэгдэнэ.

Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан /115 дугаар зүйл/

1/Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан хяналтын тогтоолыг зөвхөн дараах үндэслэлээр хүчингүй болгоно:

1.1.Сахилгын хорооны хянан үзэх хуралдааны товыг .Ажлын алба Сахилгын хорооны хуралдааны товыг бүрэлдэхүүний гишүүдэд мэдэгдэж, хуралдаан болохоос ажлын гурваас доошгүй хоногийн өмнө, Сахилгын хэргийн оролцогчид Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө, Сахилгын хорооны хуралдаан болохоос долоогоос доошгүй хоногийн өмнө мэдэгдээгүйн улмаас хуралдаанд зохих ёсоор оролцож чадаагүй гэдгийг сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн нотолсон;

1.2. Сахилгын хэргийн оролцогчийн эрхийг эдлүүлээгүй гэдгийг сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн нотолсон.

2/Хяналтын тогтоолд сахилгын хэргийн оролцогчоос гомдол, илтгэгч гишүүнээс эсэргүүцэл гаргасан тохиолдолд тухайн тогтоолын биелэлт түдгэлзэнэ.

3/Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан Хяналтын тогтоолыг гардан авснаас хойш 14 хоногийн дотор Сахилгын хорооны хянан үзэх хуралдааны товыг мэдэгдээгүйн улмаас хуралдаанд зохих ёсоор оролцож чадаагүй гэдгийг сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн нотолсон, эрхийг эдлүүлээгүй гэдгийг сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн нотолсон үндэслэлээр хүчингүй болгуулах тухай гомдлыг сахилгын хэргийн оролцогч, илтгэгч гишүүн эсэргүүцлийг Улсын дээд шүүхэд гаргах гомдол, эсэргүүцлийг хүлээж авснаас хойш 30 хоногийн дотор шийдвэрлэнэ.

4/Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан Сахилгын хорооны хянан үзэх хуралдааны товыг мэдэгдээгүйн улмаас хуралдаанд зохих ёсоор оролцож чадаагүй гэдгийг сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн нотолсон, эрхийг эдлүүлээгүй гэдгийг сахилгын хэргийн оролцогч, эсхүл илтгэгч гишүүн нотолсон гомдол, эсэргүүцлийг танхим харгалзахгүйгээр таван шүүгчийн бүрэлдэхүүнтэйгээр хянан шийдвэрлэнэ.

5/Таван шүүгчийн бүрэлдэхүүнийг хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох нарийвчилсан журмын дагуу томилох бөгөөд тухайн шүүхийн Зөвлөгөөнөөс тогтоосон дарааллаар томилсон шүүгч даргална.

6/Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдааны товыг хэргийн оролцогч, илтгэгч гишүүнд долоогоос доошгүй хоногийн өмнө мэдэгдэж, гомдол шийдвэрлэх гомдол шийдвэрлэх баримтыг сахилгын хэрэгт хавсаргана. Уг мэдэгдлийг хүлээн авсан этгээд ирээгүй нь шүүх хуралдааныг хойшлуулах үндэслэл болохгүй.

7/Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан хяналтын тогтоолыг зөвхөн дараах үндэслэлээр хүчингүй болгох үндэслэл байгаа эсэхийг гомдол, эсэргүүцлийн шаардлага болон татгалзлыг хянан үзэх замаар тогтооно.

8/Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдаан хяналтын тогтоолыг хүчингүй болгуулах тухай гомдол, эсэргүүцлийг хянан хэлэлцэж, дараах шийдвэрийн аль нэгийг гаргана:

8.1.хяналтын тогтоолыг хэвээр үлдээх;

8.2.хяналтын тогтоолыг бүхэлд нь, эсхүл зарим хэсгийг хүчингүй болгох;

8.3.сахилгын хэргийг дахин хэлэлцүүлэхээр Сахилгын хорооны хуралдаан, эсхүл хянан үзэх хуралдаанд буцаах.

9/Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдааны шийдвэр нь тогтоол хэлбэртэй байна.

10/ Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдааны шийдвэр нь тогтоолд дараах зүйлийг тусгана:

10.1.маргаж байгаа хяналтын тогтоолын тухай мэдээлэл, түүнийг гаргасан газар;

10.2.хяналтын тогтоолыг хүчингүй болгуулах тухай гомдол, эсэргүүцлийн агуулга;

10.3.шүүхээс гаргаж байгаа шийдвэрийн үндэслэл;

10.4.хяналтын тогтоолыг хэвээр үлдээсэн, эсхүл бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн хүчингүй болгосон, эсхүл сахилгын хэргийг дахин хэлэлцүүлэхээр Сахилгын хорооны хуралдаан, эсхүл хянан үзэх хуралдаанд буцаасан тухай заалт.

11/ Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдааны шийдвэр нь тогтоол хэлбэртэй байна гэж заасны дагуу гарсан Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдааны тогтоол гармагц хуулийн хүчин төгөлдөр болох бөгөөд эцсийн шийдвэр байна.

Шүүгчийн сахилгын хэргийн бүртгэл, тайлан болон шийдвэрийн ил тод байдал /116 дугаар зүйл/

1/Ажлын алба шүүгчийн сахилгын хэргийн бүртгэл хөтөлж, Сахилгын хорооны үйл ажиллагааны тайланг гаргана.

2/ Ажлын алба шүүгчийн сахилгын хэргийн бүртгэл, тайланд хамаарах мэдээлэл хөтлөх журамтай байх бөгөөд тайланг цахим хуудаст байршуулна.

3/Сахилгын хорооны үйл ажиллагааны тайланг жил бүрийн эхний улиралд багтаан Улсын Их Хуралд хүргүүлнэ.

4/Сахилгын хорооны магадлал, хяналтын тогтоол, Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны сахилгын хэргийн хуралдааны тогтоолыг хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш 21 хоногийн дотор цахим хуудаст байршуулна.

Хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага /117 дугаар зүйл/

1/Энэ хуулийг зөрчсөн албан тушаалтны үйлдэл гэмт хэргийн шинжгүй бол Төрийн албаны тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

2/Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

Хууль хүчин төгөлдөр болох /118 дугаар зүйл/

1/Энэ хуулийг 2021 оны 3 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Хуулийг дэлгэрэнгүй байдлаар эх хувиар нь:

<https://www.legalinfo.mn/law/details/15955?lawid=15955> хандаж үзнэ үү.

ХУУЛИЙН ХЭЛТЭС

МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ТУХАЙ

№	Журмын нэр	Батлах субъект
1	Улсын дээд шүүхийн шүүгчтэй танилцах сонголыг зохион байгуулах журам	Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хороо батална
2	Яллагдагчийг хуяглан хүргэх, албадан ирүүлэх, эрэн сурвалжлах ажиллагаа явуулах журам	Ерөнхий зөвлөлийн дарга, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална
3	Шүүх, шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах журам	Ерөнхий зөвлөлийн дарга, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална
4	Яллагдагчийг хуяглан хүргэх, албадан ирүүлэх, эрэн сурвалжлах ажиллагаа явуулах журам	Ерөнхий зөвлөлийн дарга, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална
5	Шүүгчээр томилогдон ажиллахад харшлах өвчний жагсаалт болон эрүүл мэндийн шалтгааныг тогтоох журам	Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, Ерөнхий зөвлөлийн дарга хамтран батална
6	Сахилгын хорооны шүүгч бус гишүүнийг сонгон шалгаруулж, томилох ажиллагаанд хараат бус, нээлттэй, ил тод байдлыг хангах журам	Байнгын хороо батална
7	Шүүх хэрэг, маргааныг хэрхэн шийдвэрлэсэн тухай төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний хуулиар хамгаалагдсан нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийг олон нийтэд мэдээлнэ. Шүүхийн шийдвэрийг олон нийтэд мэдээлэх журам	Ерөнхий зөвлөл батална
8	Төрийн болон албаны, байгууллага, хувь хүний хуулиар хамгаалагдсан нууцад хамаарахаас бусад тохиолдолд шүүх хуралдааныг цахимаар болон телевизээр нэвтрүүлэх журам	Ерөнхий зөвлөл батална

9	Анхан шатны шүүх шүүн таслах ажиллагааг иргэдэд ойртуулах зорилгоор шүүх хуралдааныг шүүхийн байрнаас бусад газарт хийж болох бөгөөд нийтлэг журам	Ерөнхий зөвлөл батална
4	Шүүгчийн тангараг өргөх журам, шүүгчийн өмсгөлийн загвар, хэрэглэх журам	Ерөнхий зөвлөл батална
5	Шүүгчийг сэлгэн ажиллуулах журам	Ерөнхий зөвлөл батална
6	Нөлөөллийн мэдүүлгийн загвар, хөтлөх, шийдвэрлэх журам	Ерөнхий зөвлөл батална
7	Шүүгчийн ажлын ачаалал тооцох шалгуур үзүүлэлт, шүүгчид нэмэгдэл урамшуулал олгох журам	Ерөнхий зөвлөл батална
8	Иргэдийн төлөөлөгчид хөлс болон албан томилолт, замын зардлыг олгох журам	Ерөнхий зөвлөл батална
9	Иргэдийн төлөөлөгч тангараг өргөх журам	Ерөнхий зөвлөл батална
10	Шүүх хуралдааны дууны, дуу-дүрсний бичлэг хийх, архивлах болон шүүх хуралдаанд оролцогчийг зайнаас буюу цахимаар оролцуулах журам	Ерөнхий зөвлөл батална
11	Шүүгчид нэр дэвшигчийг бүртгэх, сонгон шалгаруулах журам	Ерөнхий зөвлөл батална
12	Шүүхийн захиргааны байгууллагын ажилтны ажил хэргийн чадвар, мэргэшлийн түвшнийг тодорхойлох шалгуур үзүүлэлт журам	Ерөнхий зөвлөл батална
13	Шүүхийн захиргааны ажилтанд зэрэг дэв олгох, түүнийг төрийн шагнал, хүндэт цолд тодорхойлох, шүүхийн шагналын журам	Ерөнхий зөвлөл батална
14	Ерөнхий зөвлөлийн шүүгч бус гишүүнийг сонгон шалгаруулахтай холбоотой журам	Байнгын хороо батална
15	Сахилгын хороонд ирүүлсэн өргөдөл, мэдээллийг хүлээн авах, сахилгын хэрэг үүсгэх, шалгах, хянан шийдвэрлэх	Ерөнхий зөвлөл батална

16	Улсын дээд шүүхээс бусад шүүхийн Тамгын газрын үйл ажиллагааны нийтлэг журам	Ерөнхий зөвлөл батална
17	Шүүхийн шийдвэрийг боловсруулах аргачлал, журмыг	Улсын дээд шүүх батална
18	Шүүхийн хөдөлмөрийн дотоод	Шүүхийн Тамгын газар батална
19	Сахилгын хорооны хөдөлмөрийн дотоод журам	Сахилгын хорооны зөвлөгөөн батална
20	Сахилгын хэрэг, өргөдөл, мэдээлэл, гомдол хүлээн авах, хуваарилах болон сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх гишүүн, бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох журам	Сахилгын хорооны зөвлөгөөн батална
21	Хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авах, хуваарилах болон хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг сугалаагаар томилох журам	Шүүгчдийн зөвлөгөөн

-----oOo-----

Эрүүгийн хууль

	Зөрчлийн шинж	Шийтгэл
13.4 дүгээр зүйл. Хүнийг хүчээр алга болгох		
1	Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах эрх бүхий албан тушаалтан, прокурор, шүүгч хүнийг хууль бусаар хорьсон, хууль бусаар нууж эрх чөлөөг нь хязгаарласан, эсхүл хорьсон, эрх чөлөөг нь хязгаарласан талаархи мэдээллийг нууж, мэдээлэл өгөхөөс татгалзаж эрх чөлөөг нь хязгаарласны улмаас бусдын хууль ёсны эрх, ашиг сонирхолд нь хохирол, хор уршиг учруулсан нь энэ хуулийн тусгай ангид заасан бусад гэмт хэргийн шинжгүй бол	-нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ
21.1 дүгээр зүйл. Нотлох баримтыг хуурамчаар үйлдэх, устгах		
2	Энэ гэмт хэргийг хууль сахиулагч, өмгөөлөгч, прокурор, шүүгч , нотлох баримтыг хадгалах, хамгаалах үүрэг бүхий алба хаагч, ажилтан үйлдсэн бол	-таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
21.5 дугаар зүйл. Гэрч, хохирогч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрчид хууль бусаар нөлөөлөх		
2	Энэ гэмт хэргийг хууль сахиулагч, өмгөөлөгч, прокурор, шүүгч үйлдсэн бол	-нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар эрх хасаж таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
21.6 дугаар зүйл. Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, мөрдөгч, иргэдийн төлөөлөгчид хууль бусаар нөлөөлөх		
1	Шүүгч , прокурор, өмгөөлөгч, мөрдөгч, иргэдийн төлөөлөгчийг хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааг эрхлэн явуулахтай холбогдуулан өөрт нь, ойр дотны хүнд нь хүч хэрэглэсэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлсэн, эсхүл ашиг сонирхолд нь ноцтой хор уршиг учруулж болохуйц баримт, мэдээлэл тараахаар сүрдүүлсэн, эсхүл ятгасан бол	-таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
2	Энэ гэмт хэргийг дээд шатны албан тушаалтан, улс төрд нөлөө бүхий этгээд дарамт шахалт үзүүлж, давуу байдал бий болгож, бий болгохоор амлаж, ятгаж үйлдсэн бол	-арван мянган нэгжээс дөчин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
21.9 дүгээр зүйл. Мөрдөн шалгах ажиллагааны нууцыг задруулах		

2	Шүүгч , прокурор, хууль сахиулагч, өмгөөлөгч, мөрдөн шалгах ажиллагааны нууцыг албаны үүргийн дагуу олж мэдсэн алба хаагч, ажилтан мөрдөн шалгах ажиллагааны нууцалсан баримт, мэдээллийг зориуд задруулж, нууцалсан гэрчийг илчилж хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд саад учруулсан бол	-нэг жилээс гурван жил хүртэл хугацаагаар эрх хасаж дөрвөн зуун тавин нэгжээс арван дөрвөн мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
21.14 дүгээр зүйл. Хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагааг хууль бусаар явуулах		
	Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны явцад шүүгч , эсхүл прокурор өөртөө, бусдад давуу байдал бий болгох зорилгоор илт хууль бус шийдвэр гаргасан бол	-хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа явуулах эрхийг таван жил хүртэл хугацаагаар хасаж таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

Зөрчлийн тухай хууль

	Гэмт хэргийн шинж	Шийтгэл
15.3 дугаар зүйл. Шүүх хуралдаанд хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцохоос зайлсхийх, шүүхийн үйл ажиллагаанд саад учруулах		
1	Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдон шалгарсан хүн хуульд заасан хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр шүүх хурлын үйл ажиллагаанд оролцохоос санаатайгаар зайлсхийсэн бол	-хүнийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
2	Хуульд заасан ажил олгогч шүүх хуралдаанд шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцох болсон ажилтандаа чөлөө олгоогүй, эсхүл аливаа байдлаар саад учруулсан бол	-хүнийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
15.4 дүгээр зүйл. Шүүгчийн хараат бус байдалд нөлөөлөхийг оролдох		
1	Шүүгчийн хэрэг, маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулахад аливаа хэлбэрээр нөлөөлөх, доромжлох, халдах, эсэргүүцэхийг оролдсон, эсхүл шүүх, шүүгчийн аюулгүй байдлын журам зөрчсөн бол	-хүнийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг арван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
15.5 дугаар зүйл. Шүүх хуралдааны дэг, журам зөрчих		
1	Шүүх хуралдааны дэг, журмыг зөрчсөн бол	-хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
15.7 дугаар зүйл. Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд саад учруулах		
2	Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны оролцогч шүүхэд хүрэлцэн ирэх, эсхүл шүүхэд мэдүүлэг өгөхөөс татгалзсан, зайлсхийсэн, эсхүл шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч, шүүхийн захиргааны ажилтны үйл ажиллагаанд саад учруулсан бол	-хүнийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
15.30 дугаар зүйл. Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зөрчих		

<p>Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн, Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын дээд шүүхийн шүүгч, Улсын ерөнхий прокурор, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын дарга, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн дарга, яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга, Засгийн газрын агентлагийн дарга, төрийн өмчит компани, олон улсын байгууллагын дарга, захирлын албан тушаал эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа хүн, эсхүл түүнтэй хамаарал бүхий этгээд нь нийтийн албанаас чөлөөлөгдсөнөөс хойш хоёр жилийн хугацаанд нээлттэй тендер шалгаруулалтаар шийдвэрлэсэнээс бусад тохиолдолд төрийн болон орон нутгийн хэрэгцээнд бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авагч, төрийн санхүүгийн нөөц бүрдүүлэгч, төрөөс баталгаа гаргасан зээл хүртэгч аж ахуйн нэгжийн хувь, хөрөнгө эзэмшигч, хамтрагч, эсхүл эдгээрийг гүйцэтгэж байгаа хувиараа аж ахуй эрхлэгч болсон бол</p>	<p>-хүнийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.</p>
---	---

-----oOo-----